DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

Hadislerle Evlilik

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

بسم الله الرحمن الرحيم

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI : 1522
HALK KİTAPLARI : 330

Yayın Yönetmeni
Dr. Fatih KURT

Koordinasyon
Bünyamin KAHRAMAN

Editör
Prof. Dr. Huriye MARTI

Baskı Takip
İsmail DERİN

Grafik & Tasarım
Uğur ALTUNTOP

Eser İnceleme Komisyon Kararı: 17.10.2018/58

ISBN : 978-975-19-7026-8
2020-06-Y-0003-1522
Sertifika No: 12930

3. Baskı, ANKARA 2020

Baskı
Gökçe Ofset
0 312 395 93 37

© T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Basılı Yayınlar Daire Başkanlığı
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Bulvarı
No:147/A 06800 Çankaya/ANKARA
Tel: 0 312 295 72 93 - 94
Faks: 0 312 284 72 88
e-posta: diniyayinlar@diyanet.gov.tr

Dağıtım ve Satış
Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü
Tel: 0 312 295 71 53 - 295 71 56
Faks: 0 312 285 18 54
e-posta: dosim@diyanet.gov.tr

Hadislerle Evlilik

DİB YAYINLARI

ÖN SÖZ

Sevgili Peygamberimizin ifadesiyle bir bütünün iki yarısı olan eşler, iki bedende tek can misali hayat yolculuğunda birlikte adım atar, zorlukları birlikte göğüsler ve acısıyla tatlısıyla bir ömrü birlikte yaşar. Sevmek, sevilmek, paylaşmak, güvenmek, bir olmak aile çatısı altında farklı bir anlam kazanır ve insan, kurduğu yuvanın sıcaklığında tamamlandığı hissine varır. Aile olmak, eş olmak, anne, baba ve çocuk olmak, tüm bunların sorumluluğunu hissedebilmek, sahip olunan emanetleri gözetebilmek ise emek ve sabır isteyen bir süreçtir.

Ailenin huzurlu bir ortamda nefes alabilmesi sadece fertlerin değil kalplerin de birlikteliğini gerektirir. Muhabbet ve samimiyetle birbirlerine bağlanan eşler, adalet ve hakkaniyetle davrandıkları, sorumluluklarının bilincinde hareket ettikleri ve ailenin devamını sağlayan hassas dengeleri gözettikleri zaman mutlu olabilirler. Bugün temelleri atılan sağlıklı bir yuvanın semerelerinin sadece bu dünyada değil, ahirette de devşirileceğini anladıklarında, eş olmanın ne anlama geldiğini idrak edebilirler. Birlikte kol kola yürünen bu yolun Allah ve Resulü'nün rehberliğinde sırat-ı müstakime varacağı ümidiyle hareket ederler. Hayat imtihanında aynı yola baş koymak, aynı değerleri kuşanmak, aynı idealler uğruna mücadele edebilmek aile olma bilincinin gereğidir.

Dinimizin evliliğe bakışını ve ona yüklediği değeri bilmek, ailenin üzerinde yükseldiği ahlâkî ilkeleri öğrenmek, aile hayatımızı yeniden gözden geçirip düzenlememize yardımcı olacak, yeni bir aile kuracak olanlara ufuk açacaktır. Hayatın her sahasında bizim için en güzel örnek olan Peygamber Efendimizin aile içi ilişkileri nasıl yönettiğini, üstlendiği rolleri ve vazifeleri nasıl gerçekleştirdiğini, aile fertlerinin haklarını nasıl koruduğunu görmek, bizlere yol gösterecektir. Bu amaçla, Hz. Peygamber'in hikmet ve rahmet dolu dünyasını ve çağlar üstü örnekliğini günümüz insanına ulaştırmayı amaçlayan "Hadislerle İslam" külliyatından derlenerek hazırlanan bu eserin okuyucularımıza faydalı olmasını temenni ediyoruz.

Diyanet İşleri Başkanlığı

Eş Seçimi: Hayat Arkadaşına Karar Vermek

Bir gazve dönüşüydü. Zayıf ve yorgun devesi, Câbir b. Abdullah'ın kafileden biraz geri kalmasına sebep olmuştu. Durumu fark eden Peygamberimiz, Câbir'in yanına gitti. Ona yardım etti ve devesini yola koydu. Yolculuğun kalan kısmını beraber sürdürdüler. Sohbet sırasında Resûlullah bir ara sözü evliliğe getirdi ve bu genç sahâbîye sordu: "Evlendin mi Câbir?" "Evet, ey Allah'ın Resûlü." diye cevapladı Câbir. Hz. Peygamber (s.a.s), "Bakire ile mi yoksa dul ile mi?" diye sorunca, "Dul ile." dedi. Bunun üzerine Allah Resûlü, "Bakire birini alsaydın da, birbirinizle neşeli vakit geçirseydiniz ya!" buyurdu. Câbir durumu şöyle açıkladı: "Ey Allah'ın Resûlü! Babam Uhud günü öldürüldü. Geriye dokuz kız bıraktı. Yani benim dokuz kız kardeşim var. Ben de onları bir arada tutacak, saçlarını tarayacak (bakımlarını yapacak) ve onlara göz kulak olacak bir kadınla evlenmek istedim." Bunun üzerine Sevgili Peygamberimiz, "Doğru yapmışsın, artık sen (Medine'ye) varıyorsun. Akıllı davran (eşine karşı sorumluluklarını yerine getir)." buyurdu. Medine'ye geldiklerinde de bu yeni evliliği desteklemek için Câbir b. Abdullah'a maddî yardımda bulundu.[1]

---

[1] Buhârî, Büyû', 34; Buhârî, Megâzî, 18.

Peygamber Efendimiz, fizikî ve ruhî bir beraberlik olan evlilikte kişinin eşiyle neşeli ve huzurlu vakit geçirmesinin, kaynaşıp hemhâl olmasının doğal bir ihtiyaç olduğuna ve evlenirken bunun göz önünde bulundurulması gerektiğine işaret etmişti. Evliliklerin daha uyumlu ve devamlı olması için şartların imkân verdiği ölçüde en uygun şekilde eş seçimi yapılması gerekliydi. Allah Resûlü'nün eş seçimi konusunda dikkat edilmesi gereken hususlara dair tavsiye ve uyarıları her ne kadar erkeklere hitap ediyor görünse de taşıdığı hükümler bakımından her iki cinsi de kapsamaktaydı. Peygamber Efendimizin tavsiyelerinde bekârete vurgu yapması, eşlerin birbirlerine daha kolay alışıp bağlanmalarını temin etmeye yönelikti. Nitekim kendisi de Hz. Âişe'nin dul ve bakire arasında tercih yapması istenildiği takdirde hangisini seçeceği yönündeki iması üzerine bakire olana işaret etmişti.[2] Benzer şekilde, *"Bakire kızlarla evlenmeye bakın. Çünkü onlar daha tatlı sözlü, çocuk doğurmaya daha yatkın ve daha kanaatkârdırlar."*[3] buyurmuştu.

Sevgi dolu, tatlı sözlü, güler yüzlü ve sevecen olmak, ailedeki huzurun temini, doğurganlık da neslin devamı için tercih edilmekteydi. Ancak Peygamber Efendimizin, daha önce zikredilen hadiste, Câbir'in evlenmesinin gerekçesini dinledikten sonra, *"İsabet ettin."* şeklinde onaylaması ve Hz. Âişe dışında bakire bir kızla evlenmemesi[4] bu durumun kişilerin özel hâllerine göre değişebileceğine işaret etmekteydi.

Peygamber Efendimiz, sadece gayrimeşru hayat sürdüren kadınlarla evlenmeyi hoş karşılamazdı. Bedir ve Uhud savaşlarına katılan Mersed b. Ebû Mersed güçlü kuvvetli olması sebebiyle Mekke'deki Müslüman esirleri Medine'ye taşırdı.[5] Mekke'de Anâk ismiyle anılan bir fahişeyi kastederek bir gün Hz. Peygamber'e, "Yâ Resûlallah, Anâk ile evlenebilir miyim?" diye sormuştu. Allah Resûlü hiçbir şey demeden sustu. Bir müddet sonra, *"Zina eden erkek ancak zina eden veya Allah'a ortak koşan bir kadınla evlenir…"*[6] âyeti nazil oldu. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.s) Mersed'i çağırıp bu âyeti okuduktan sonra, *"Onunla evlenme."* buyurdu.[7] Yine bu anlamda, *"Kendisine zina cezası uygulanmış bir erkek, ancak kendisi gibi olan bir kadınla (zaniye) evlenebilir."*[8] buyurarak zina eden kadın ve erkeklerin birbirleriyle evlenmeye daha layık olduklarını belirtmişti. Dolayısıyla nikâh akdi ile evlenmenin, meşruiyet ile birlikte iffeti de sağladığı, zinanın ise iffetsizlik, çözülme ve fesat anlamına geldiği ifade edilmiş oluyordu.

Peygamber Efendimiz, *“Birlikte olacağınız eşler konusunda seçici davranın, denginizle evlenin. (Kızlarınızı da) emsalleriyle evlendirin.”*[9] hadisiyle de “kefâet” yani denkliğin eşler arasında uyumun ve evliliğin devamının sağlanmasında önemli bir etken olduğuna işaret etmiştir. Denklik, evlenecek kız ve erkeğin hassasiyetine bağlı olarak sosyal statü, çevre, eğitim, malî durum gibi konularla ilgili olabilir. Kefâet, daha huzurlu ve uyumlu aile ortamına zemin oluşturmak amacıyla tavsiye edilen bir husustur. Mesela eş adaylarından birisinin iyi imkânlar içinde büyümüş ve iyi bir eğitim almış olmasına rağmen diğerinin imkânsızlıklarla yetişmiş, eğitim alamamış, hayata erken atılmak zorunda kalmış olması farklı açılardan sıkıntılar doğurabilmektedir. Nitekim Peygamber Efendimizin halasının kızı Zeyneb bnt. Cahş ile Zeyd b. Hârise’nin evliliği Kur’an-ı Kerim’de bile konu edilmiştir: *“(Resûlüm!) Hani Allah’ın nimet verdiği, senin de kendisine iyilik ettiğin kimseye, ‘Eşini yanında tut, Allah’tan kork!’ diyordun. Allah’ın açığa vuracağı şeyi, insanlardan çekinerek içinde gizliyordun. Oysa asıl korkmana layık olan Allah’tır. Zeyd, o kadından ilişiğini kesince biz onu sana nikâhladık ki evlâtlıkları, eşleriyle ilişkilerini kestiklerinde (o kadınlarla evlenmek isterlerse) müminlere bir güçlük olmasın. Allah’ın emri yerine getirilmiştir.”*[10] Âyete konu olan Zeyneb, soylu ve varlıklı bir ailenin kızı iken, Zeyd kölelikten azat edilmiş bir insandı. Hz. Peygamber Zeyneb’le evlâtlığı olan Zeyd b. Hârise’yi evlendirdi. Fakat anlaşamadılar. Zeyd, zaman zaman Allah Resûlü’ne şikâyete gelir, o da Allah’tan sakınmasını, eşiyle birlikteliğini sürdürmesini tavsiye ederdi.[11] Neticede yine geçinemeyip ayrılmak zorunda kalmışlardı.

Eşlerin birbirlerine karşı saygı ve güven duyması, birbirlerini benimsemesi açısından kefâetin yani eşler arası denkliğin dikkate alınması gerekir. Zira Peygamber Efendimiz, Veda Haccı’nda, *“Ey insanlar, dikkat ediniz, Rabbiniz birdir, babanız birdir. Arap’ın Acem’e (Arap olmayana), Acem’in Arap’a; beyaz tenlinin siyaha, siyah tenlinin beyaza bir üstünlüğü yoktur. Üstünlük ancak takva iledir.”*[12] buyurmuştur.

Eğitim, kültür, sosyal statü gibi konularda denkliğin eşlerin uyumlu bir birliktelik sürdürmelerine katkıda bulunduğu bilinen bir gerçektir. Ancak bu durum aile huzuru açısından kefâetin yegâne belirleyici olduğu anlamına gelmez. Nitekim Hz. Peygamber’in Zeyd ile Zeyneb’in evliliğine aracı olması, ayrıca cariyelerini güzelce eğittikten sonra azad ederek onlarla evlenenlerin iki kat sevap alacağını bildirmesi[13] şahısların durumuna göre kefâetin öneminin de değişebileceğini göstermektedir. Benzer bir şekilde

Peygamber Efendimiz döneminde Mekke'nin ileri gelen ailelerinden birine mensup olan Ebû Hüzeyfe b. Utbe, evlat edindiği azatlı kölesi Sâlim'i, kardeşi Velîd'in kızı Hind ile evlendirmiştir.[14]

Mekkeli bir aile tarafından evlât edinilmiş olan Mikdâd b. Esved de Abdurrahman b. Avf'ın kızına talib olmuş, ancak Abdurrahman bu teklifi kabul etmediği gibi ona kızmıştır. Daha sonra Peygamber Efendimiz Mikdâd'ı teselli etmek üzere onu amcası Zübeyr'in kızı Dubâa ile evlendirmiştir.[15]

Peygamber Efendimiz, *"Kadınla dört şeyden dolayı evlenilir: Malı, soyu, güzelliği ve dini için. Sen dindar olanı seç ki, berekete erişesin!"*[16] buyurarak evlenirken göz önünde bulundurulabilecek bazı vasıflara işaret etmiştir. Eşinin zengin, toplumda tanınan ve saygı gören bir aileye mensup, ayrıca düzgün bir fiziğe sahip olmasını istemek tabii bir durumdur. Nitekim Resûl-i Ekrem, yanına gelip ensardan bir kadınla evlenmek istediğini söyleyen sahâbîye, *"Onu gördün mü?"* diye sormuş, sahâbî "Hayır!" deyince de, *"Öyleyse git de ona bir bak! Çünkü ensarın gözleri biraz farklıdır (küçük ve mavidir)."*[17] buyurmuştur. Hudeybiye Barış Anlaşması görüşmelerinde Peygamber Efendimizin koruyuculuğunu yapan Muğîre b. Şu'be de evlenmek istediğini söyleyince, ona da evleneceği hanıma bakmasını ve bu durumun aralarındaki sevgi ve kaynaşmayı artıracağını söylemiştir.[18]

Hayatın en mühim kararlarından biri olan eş seçiminin, gerek kadınlar gerekse erkekler açısından en önemli kriterinin ise dindarlık ve güzel ahlâk olduğu anlaşılmaktadır. Yukarıda anılan hadisin sonundaki *"Sen dindar olanı tercih et ki, berekete erişesin."*[19] bölümü bunu açıkça ifade etmektedir. Resûlullah'ın berekete erme yolundaki dilek ve dua cümlesi, hem dünyada hem de âhirette saadete kavuşma temennisini ifade eder. Evlilik, temelleri bu dünyada atılsa da âhirete kadar uzanacak olan bir beraberliktir. Ona süreklilik ve anlam kazandıran sır ise, eşlerin dindar ve güzel ahlâk sahibi olmalarıdır. Zenginlik, asalet ve güzellik gibi diğer özellikler geçicidir. Hâlbuki yuvadaki geçim, huzur ve mutluluğun devamlılığı, ailenin sıkıntılara karşı metanetli olması dinî hassasiyet ve ahlâkî olgunluk gibi iki temel değerle mümkündür.

Bir gün Peygamber Efendimiz ve ashâbı otururken yanlarından zengin bir adam geçer. Allah Resûlü, *"Bu kişi hakkında ne dersiniz?"* diye sorar. Mecliste hazır bulunanlar, "Bu kimse bir kadına talip olduğunda nikâhlanmaya, aracılık ettiğinde aracılığının kabul edilmesine,

konuştuğunda dinlenmeye layık biridir." derler. Resûlullah bir süre sükût eder. Bu arada fakir Müslümanlardan biri geçer. Bu defa da, *"Bu kişi hakkında ne dersiniz?"* diye sorar. Orada bulunanlar, "Bu kimse bir kadına talip olduğunda nikâhlanmaya, aracılık ettiğinde aracılığı kabul görmeye ve konuştuğunda sözüne itibar edilmeye layık değildir." derler. Bunun üzerine Resûlullah, *"Bu (fakir), öteki (zengin) gibi dünya dolusu insandan daha hayırlıdır."* buyurur.[20]

Sevgili Peygamberimiz eş seçiminde asıl olan değerleri bir kenara bırakarak, geçici vasıfların cazibesine kapılmamaları konusunda inananları şöyle uyarır: *"Kadınlarla sırf güzellikleri sebebiyle evlenmeyin. Güzellikleri onları helâk edebilir (hatalı davranmaya sevk edebilir). Onlarla malları nedeniyle de evlenmeyin. Malları da onları taşkınlığa (günaha) götürebilir. Fakat onlarla dindarlıkları sebebiyle evlenin. Burnu kesik, kulağı delik, siyahî, dindar bir cariye, (diğerlerinden) daha üstündür."*[21] Aynı husus erkeklerin dindarlığı için de geçerlidir. Nitekim Peygamber Efendimiz bir gün ashâbına, *"Dinini ve ahlâkını beğendiğiniz bir kimse size (dünür olarak) geldiğinde onu (kızınızla) nikâhlayın. Böyle yapmazsanız, yeryüzünde fitne ve bozgunculuk çıkar."* buyurur. Orada bulunanlar, "Ey Allah'ın Resûlü! Eğer o kimsede (denklik bakımından) bir eksiklik varsa?" deyince, Peygamberimiz, *"Dinini ve ahlâkını beğendiğiniz bir kimse size (dünür olarak) geldiğinde onu (kızınızla) nikâhlayın."*[22] cümlesini üç defa tekrarlayarak dindarlık ölçüsünün esas olduğuna, diğer özelliklerin de ancak bununla anlam kazanabileceğine işaret etmiştir.

Kur'an-ı Kerim'in, *"Kötü kadınlar kötü erkeklere, kötü erkekler de kötü kadınlara; temiz kadınlar temiz erkeklere, temiz erkekler de temiz kadınlara layıktır…"*[23] âyetinde evlilikte temiz ahlâk ve temiz yaşantının esas olduğuna ve insanların bu ölçülerle birbirlerine denk olabileceğine işaret edilmektedir. *"Zina eden erkek ancak zina eden veya Allah'a ortak koşan bir kadınla evlenir. Zina eden bir kadınla da ancak zina eden veya Allah'a ortak koşan bir erkek evlenir. Bu, müminlere haram kılınmıştır."*[24] âyetinde de evlilikte asıl hususun iffet ve ahlâk olduğu belirtilmiştir.

"İman etmedikleri sürece, Allah'a ortak koşan kadınlarla evlenmeyin. Allah'a ortak koşan kadın hoşunuza gitse de, mümin bir cariye, Allah'a ortak koşan bir kadından daha hayırlıdır. İman etmedikleri sürece, Allah'a ortak koşan erkeklerle kadınlarınızı evlendirmeyin. Allah'a ortak koşan hür erkek hoşunuza gitse de, iman eden bir köle, Allah'a ortak koşan bir erkekten daha hayırlıdır. Onlar ateşe çağırırlar, Allah ise izniyle, cennete ve

bağışlanmaya çağırır. O, insanlara âyetlerini açıklar ki, öğüt alıp düşünsünler.”[25] âyetinde de Allah inancı olmayan ile makam mevki bakımından ne kadar üstün olursa olsun, mal bakımından ne kadar zengin olursa olsun, güzellik bakımından ne kadar etkileyici olursa olsun, evlenilemeyeceği belirtilmiştir. Ehl-i Kitap kadınlarla evlenme hususunda ise, *“…Mümin kadınlardan iffetli olanlar ile daha önce kendilerine kitap verilenlerden iffetli kadınlar da, mehirlerini vermeniz şartıyla, namuslu olmak, zina etmemek ve gizli dost tutmamak üzere size helâldir…”*[26] buyrulmaktadır. Dolayısıyla Müslüman kadınlarda olduğu gibi, Yahudi ve Hristiyan kadınlarda da iffetin en önemli özellik olduğu görülmektedir.

Allah Teâlâ, *“Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de O’nun (varlığının ve kudretinin) delillerindendir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır.”*[27] beyanıyla, eş ihtiyacının insan fıtratında var olduğunu, bunu meşru biçimde karşılayan evliliğin ise sevgi ve rahmet temelleri üzerine kurulması gerektiğini belirtmiştir. Resûl-i Ekrem (s.a.s) de Hz. Ali’ye hitaben söylediği şu sözleriyle evliliğe teşvikte bulunmuştur: *“Ey Ali! Üç şeyi geciktirme: Vakti geldiğinde namazı (kılmayı), hazır olduğunda cenazeyi (defnetmeyi), dengini bulduğun zaman eşi olmayan kadını (evlendirmeyi).”*[28]

İnsan, sevgi ve rahmeti elde etmek amacıyla gayret gösterir; bir eş ile hayatın zorluklarını aşmayı ve güzelliklerini paylaşmayı ister; evlenme çabası içerisine girer. Kimi zaman güzel, kimi zaman kariyer sahibi, kimi zaman şöhretli, kimi zaman dindar ve ahlâklı eşler aranır. Elbette bütün bunlar önemlidir, önemsenmelidir. Her insanın kendine göre beğenileri, tercihleri, idealleri vardır ve hayatının belli dönemlerinde bunlara uygun kararlar alır. Ancak insan hayatında en önemli kararlardan biri olan eş seçiminde aranması gereken en önemli husus dindarlık ve ahlâkî erdemlere bağlılık olmalıdır. Çünkü bu ölçüye uygun olarak yapılan bir evlilik, sadece dünyada huzur ve mutluluğa değil, âhiret hayatında da ebedî saadete ulaştıracaktır. Nitekim Kur’an’da cennete giren bahtiyar kimseler anlatılırken şöyle buyrulmaktadır: *“Onlar ve eşleri gölgeliklerde tahtlara kurulurlar.”*[29]

---

[2] Buhârî, Nikâh, 9.
[3] İbn Mâce, Nikâh, 7.
[4] Buhârî, Nikâh, 9.

[5] “Enes b. Ebû Mersed”, DİA, XI, 233.
[6] Nûr, 24/3.
[7] Ebû Dâvûd, Nikâh, 4.
[8] Ebû Dâvûd, Nikâh, 4.
[9] İbn Mâce, Nikâh, 46.
[10] Ahzâb, 33/37.
[11] Buhârî, Tevhîd, 22; Taberî, Tefsîr, XX, 274.
[12] İbn Hanbel, V, 411.
[13] Buhârî, Nikâh, 13.
[14] Buhârî, Nikâh, 16; “Ebû Hüzeyfe”, DİA, X, 159.
[15] Buhârî, Nikâh, 16.
[16] Buhârî, Nikâh, 16; Müslim, Radâ’, 53.
[17] Müslim, Nikâh, 74; Nesâî, Nikâh, 23.
[18] İbn Mâce, Nikâh, 9; Nesâî, Nikâh, 17.
[19] Buhârî, Nikâh, 16; Müslim, Radâ’, 53.
[20] Buhârî, Nikâh, 16.
[21] İbn Mâce, Nikâh, 6.
[22] Tirmizî, Nikâh, 3.
[23] Nûr, 24/26.
[24] Nûr, 24/3.
[25] Bakara, 2/221.
[26] Mâide, 5/5.
[27] Rûm, 30/21.
[28] Tirmizî, Salât, 13; Tirmizî, Cenâiz, 73.
[29] Yâsîn, 36/56.

Evlenmek:
Hayatı Paylaşmak

Peygamberimizin sütkardeşi olan Osman b. Maz'ûn, dünyadan el etek çekmeye ve her türlü dünya nimetinden uzaklaşarak ibadete yönelmeye karar vermişti. Hatta kendisini ibadete öylesine adamıştı ki, bakımlı bir hanım olan eşi Havle'yi bile gözü görmez olmuştu. Bir gün Havle'nin dağınık ve mutsuz görünümü Peygamber Efendimizin dikkatini çekti. Hz. Âişe'ye bunun sebebini sorunca, o da Osman b. Maz'un'un bütün günü oruçla ve bütün geceyi namazla geçirmesinden dolayı Havle ile ilgilenmediğini anlattı. Havle, eşini kaybeden bir kadın gibi kendini bırakmış, yalnız ve bakımsız bir ruh hâline bürünmüştü.

Bunun üzerine Peygamber Efendimiz Osman'ı yanına çağırarak, "Yoksa benim hayat tarzımdan yüz mü çevirdin?" diye sert bir ikazda bulundu. Sonra da inananları dengeli bir hayata çağıran şu cümleler mübarek dilinden döküldü: "Ben hem uyurum, hem namaz kılarım. Bazen oruç tutarım, bazen de tutmam. Kadınlarla da evlenirim. Allah'tan kork ey Osman! Bilesin ki, ailenin senin üzerinde hakkı var, misafirinin senin üzerinde hakkı var, vücudunun senin üzerinde hakkı var. Bazen oruç tut, bazen tutma, biraz namaz kıl biraz da uyu!" [30]

---

[30] İbn Hanbel, VI, 267; Ebû Dâvûd, Tatavvu', 27; Dârimî, Nikâh, 3.

Sa’d b. Ebû Vakkâs’ın anlattığına göre, Osman b. Maz’ûn’u örnek alarak kendini tamamen ibadete vermek için kadınlardan uzak duran, hatta işi kendilerini hadımlaştırmaya kadar vardırmayı düşünen bir grup zahit sahâbe daha vardı. Ancak Resûlullah’ın Osman’a olan uyarılarını duyunca bu işten vazgeçtiler.[31] Zira Allah Resûlü’nün getirdiği mesaj, tabiî ve fıtrî ihtiyaçları yok saymıyordu. Önemli olan, iffetli bir hayat çerçevesinde eşe duyulan ihtiyacı meşru bir şekilde gidermekti. Temiz ve iffetli bir hayat sürmenin yolu ise ilk insandan beri var olan aile idi. Bu yüzden İslâm’da evlenip aile kurma özendirilirken[32] bekâr kalma, hatta ömür boyu evlenemeyecek şekilde kendisini hadımlaştırma yasaklanmıştı.[33] Allah’a daha fazla ibadet edebilmek gayesiyle de olsa aile hayatının terkine ve cinsel duyguların köreltilmesine izin verilmemişti.

Resûlullah (s.a.s), evliliği ve eşini ihmal edenlere yönelik uyarılarıyla ileride dinde çıkabilecek aşırılıkların yolunu daha baştan kapatmıştı. Yemek, içmek, dinlenmek, evlilik, sosyal hayatın içine karışmak gibi dünyevî zevk ve ihtiyaçlardan uzaklaşmanın takva olmadığını belirtmişti. Dünya ile irtibatı kesip sadece ibadetle meşgul olmayı ruhbanlık olarak değerlendirmiş ve yasaklamıştı.[34]

Evlilik, peygamberlerin değişmeyen sünnetlerindendir[35] ve peygamberlerin de eşleri ve çocukları olmuştur.[36] Risalet öncesinde Hz. Hatice ile, onun vefatından sonra da diğer eşleriyle evlenmiş olan Sevgili Peygamberimiz, *“Evlenmek benim sünnetimdir. Kim benim sünnetime uygun davranmazsa benden değildir. Evlenin. Çünkü ben (kıyamet günü diğer) ümmetlere karşı sizin çokluğunuzla iftihar edeceğim.”*[37] buyurmuştur. Allah Resûlü’nün bu uyarısı dışlama olarak değil, evliliğe teşvik olarak anlaşılmalıdır.

Ailenin temeli olan evliliğin fert ve toplum açısından pek çok faydası vardır. Her şeyden önce evlilik, karşı cinsler arasında huzur ve sevgi kaynağıdır. Kadın ve erkek evlilik yoluyla sükûn ve mutluluğa kavuşur. Allah’ın evlilik yoluyla eşler arasında sevgi, şefkat, merhamet, kaynaşma ve yakınlaşma duygularını yaratması O’nun varlığının işaretlerindendir.[38]

Evlilik, kişiyi günahlardan ve çeşitli kötülüklerden alıkoyar. “İffet” kavramıyla ifade edilen bu koruma, Kur’an’da kurtuluşa eren müminlerin özellikleri arasında sayılmıştır.[39] Ancak iffetli olmak sadece mahrem yerlerin haramdan korunmasıyla sınırlı değildir. İffeti korumak, günaha yaklaştıracak vesile ve ortamlardan uzak durmayı da kapsar. Bundan dolayı

Yüce Allah mümin erkeklerin ve mümin kadınların gözlerini harama bakmaktan sakınmalarını emreder.[40] Bu hususta Rabbimizin cinsiyet farkı olmaksızın kadına da erkeğe de yüklediği iffet sorumluluğu aynıdır. Nitekim Kur'an'da kadın ve erkek, birbirlerini bürüyüp koruyan ve tamamlayan birer elbiseye benzetilmektedir.[41] Eşlerin birbirlerine örtü olmaları, şehvet duygularını kontrol edip kötü yollara düşmekten kaçınmaları, birbirlerinin iffetlerini koruyarak ahlâkî bir bütünlük oluşturmaları demektir. Kur'an'da evlilik için, muhafazalı ve iffetli olmak anlamına gelen "muhsan"[42] tâbirinin kullanılması da çiftlerden her birinin evlenmekle günahtan, arzuların baskısından, hayatın birtakım tehlikelerinden korunmuş olacağını göstermektedir. Nitekim bazı rivayetlerde, *"Kişi evlendiğinde dinin yarısını tamamlamıştır. Diğer yarısı için de Allah'tan korksun!"*[43] denilmektedir.

Sevgili Peygamberimiz özellikle gençlerin evlilik hayatıyla yakından ilgilenmiş, onlara maddî ve manevî yardımlarda bulunmuştur. Evlenmeye gücü yetenlerin gecikmeksizin evlenmelerini tavsiye etmiştir. Çünkü evlilik iffetli, huzurlu ve güvenli bir hayatın temel taşıdır. Nesil emniyeti, temiz ve sağlıklı bir toplum ancak bu sayede güvence altına alınabilir. Bu bağlamda genç sahâbî Abdullah b. Mes'ûd'un anlattığına göre, Allah Resûlü bir gün çevresindeki gençlere şöyle buyurmuştur: *"Ey gençler topluluğu! Evlenme imkânı bulanınız evlensin. Çünkü evlenmek, gözü haramdan çevirmek ve iffeti korumak için en iyi yoldur. Evlenme imkânı bulamayan da oruç tutsun. Çünkü orucun, kişi için şehveti kesme özelliği vardır."*[44]

Bekârların evliliğe adım atmasında bütün müminlere sorumluluk yükleyen Yüce Allah şöyle buyurur: *"Sizden bekâr olanları, kölelerinizden ve cariyelerinizden durumu uygun olanları evlendirin. Eğer bunlar yoksul iseler Allah onları lütfuyla zenginleştirir. Allah lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir."*[45]

Peygamber Efendimiz de *"İyi erkeklerle iyi kadınları (birbirleriyle) evlendirin."*[46] buyurarak ilâhî emri bir kez daha teyit etmiştir. Yine Peygamberimizin ifadesine göre, Cenab-ı Hakk'ın, iffetini korumak için evlenene yardım etmesi bir haktır.[47] Allah Resûlü bizatihi insanların aile hayatlarını yakından takip ederek bu emri uygulamaya çalışmıştır. Onun yolundan giden ashâb-ı kirâm da gençleri evlendirme konusunda duyarlı davranmıştır. Sahâbe içerisinde imkânı olduğu hâlde evlenmeyen genç olmadığı gibi, eşini kaybedenlerin veya eşinden ayrılanların da uzun süre

dul kalmadıkları, bir an önce evlenmeye çalıştıkları görülmüştür. Evliliğin ne denli önemli olduğunu bildikleri için onlar, bu konuda daima birbirlerine yardımcı olmuşlardır. Örneğin Osman b. Affân, henüz genç olan Abdullah b. Mes'ûd'u Mina'da bir kenara çekerek arzu ederse kendisini evlendirmek istediğini belirtmiş[48], İbn Abbâs ise Saîd b. Cübeyr'e evlenmesini tavsiye etmiştir.[49]

Bazı dînî inanç mensuplarınca bir tür dindarlık belirtisi olarak görülen bekâr kalma (ruhbanlık/tebettül), İslâm'da hoş görülmemiştir.[50] Evlilikle ilgili bazı yanlış anlayış ve uygulamaları düzelten Peygamberimiz, dinî kaygılarla da olsa evlilikten uzak durulmasına karşı çıkmıştır. Tıpkı Osman b. Maz'ûn gibi daha fazla ibadet edebilmek amacıyla ailesini ihmal eden güzide sahâbîsi Abdullah b. Amr'a yaptığı uyarılar bunun açık bir örneğidir.[51] Ancak tarih boyunca İslâm âlimleri arasında ekonomik yetersizlik, ilmî yoğunluk ve diğer bazı sebeplerle -az da olsa- evlenmeyenler olmuştur. Çeşitli asırlarda, Taberî, Zemahşerî, Nevevî, İbn Teymiyye ve Muhammed Hamidullah gibi hayatlarını tamamen ilme vakfeden bekâr âlimlere rastlanmaktadır. Şüphesiz ideal ve yaygın olan tutum, Hz. Peygamber'in yolunu izlemektir.

Evlilikte çoğu zaman göz önünde bulundurulan tercih sebepleri zenginlik, soyluluk, güzellik ve dindarlıktır. Ancak insanlar genellikle geçici vasıflar olan zenginlik, soyluluk -ki günümüzde bunun yerini kariyer evliliği almıştır- ve fiziksel güzelliğe önem verirler ve esas kalıcı olan ahlâk güzelliğini ve dindarlığı ihmal ederler. Peygamber Efendimiz *"Kadınla dört şey için evlenilir: Malı, soyu, güzelliği ve dini için. Sen dindar olanını seç ki elin bereket görsün!"*[52] buyurarak, evlenecek kişileri geçici heveslere ve zevklere kapılmama konusunda uyarmış, dindarlık ve huy güzelliğini öncelikli olarak değerlendirmelerini, bu sayede berekete nail olmalarını istemiştir. Çünkü kadın ile ruhî kaynaşmayı sağlayan, şeklî ve zahirî beraberliği samimi kılan, onun iffetidir yani kötü huylardan uzak, temiz ve pak bulunması, çirkin sayılan şeylerden arınmış olmasıdır. Aynı durum erkek için de geçerlidir. Bu yüzden eş sevgisi sadece geçici olan fizikî güzelliğe bağlanmamalıdır. Zira fiziksel güzelliğin gün gelip yok olmasıyla insan en muhtaç olduğu dönemde beklediği ilgi ve sevgiyi kaybedebilir. Kadının en cazip yanı ve asıl güzelliği ise kadınlığa has zarafet ve nezaket içindeki davranışlarıdır. En değerli yönü de samimiyeti ve şefkatidir. Onun bu güzelliği ömrünün sonuna kadar artarak devam eder. Bu kalıcı güzelliği sayesinde ona olan sevgi muhafaza edilmiş olur.

Evlenecek çiftler rızkı verenin Allah olduğunu hatırlamalı, ekonomik endişelerin evliliklerini zedelemesine izin vermemelidirler. Aileler de bu konuda anlayışlı davranmalı, evliliği kolaylaştırmak için ellerinden geleni yapmalıdırlar. *“En hayırlı nikâh en kolay olanıdır.”*[53] hadisi hem evlenecek çiftlere hem de ailelerine rehber olmalıdır. Aksi takdirde evlilik yolu tıkanır, toplumda bozulma ve ahlâkî çöküntü başlar. Günümüzde evliliklerin çok pahalı olması sebebiyle evlenmek istedikleri hâlde evlenemeyen Müslüman gençlerin durumu, bazı ülkelerdeki en önemli sosyal problemler arasında sayılabilmektedir. Ekonomik nedenlerle sıcak bir aile yuvası kuramadan orta yaşlara giren bu kimselerin hayattan beklentileri, ümitleri, hayalleri, planları tükenebilmektedir. Bu durum onları bazen psikolojik rahatsızlıklara, bunalımlara, hatta intihara, bazen de nefse uyup evlilik dışı ilişkilere sürükleyebilmektedir.

Netice olarak İslâm, iffetli bir toplum oluşturmak için evlilik dışı ilişkileri şiddetle yasaklamış, buna karşın evliliği özendirmiş ve kolaylaştırmıştır. İslâm’a göre doğal ve fıtrî bir gereklilik olan evlilik, hem kadın ve erkek için huzur ve sükûn kaynağıdır hem de yeni nesillerin sağlıklı olarak yetişebildiği en uygun ortamdır. Yapılan ideal bir evlilik, eşlerin hem dinî hayatlarını hem de ırzlarını ve nesillerini koruma altına alacaktır. Müslüman bir bireyin mutluluğu, uygun bir evlilikle; huzurlu bir toplum ise sağlam temeller üzerine kurulmuş aile yuvalarıyla sağlanacaktır. Diğer bir ifade ile ailenin korunması, toplumun da korunması ve geleceğe ümitle bakabilmesi anlamına gelecektir.

Şüphesiz mutlu bir evlilik, herkesin dileğidir. Bu amaçla gerekli çabalar gösterildikten ve şartlar yerine getirildikten sonra, aile huzurunun devamı için ayrıca dua da edilmelidir. Kur’an’da, *“Rahman’ın kulları”*nın ağzından müminlere şu dua öğretilir: *“Ey Rabbimiz! Eşlerimizi ve çocuklarımızı bize göz aydınlığı kıl ve bizi Allah’a karşı gelmekten sakınanlara önder eyle.”*[54]

---

[31] Buhârî, Nikâh, 8.
[32] Müslim, Nikâh, 1.
[33] Buhârî, Nikâh, 8.
[34] Dârimî, Nikâh, 3.
[35] Tirmizî, Nikâh, 1.
[36] Ra’d, 13/38.
[37] İbn Mâce, Nikâh, 1.

[38] Rûm, 30/21.
[39] Mü'minûn, 23/6.
[40] Nûr, 24/30-31.
[41] Bakara, 2/187.
[42] Nûr, 24/23.
[43] Beyhakî, Şuabü'l-îmân, IV, 382.
[44] Buhârî, Nikâh, 3.
[45] Nûr, 24/32.
[46] Dârimî, Nikâh, 10.
[47] Tirmizî, Fedâilü'l-cihâd, 20; Nesâî, Cihâd, 12.
[48] Buhârî, Nikâh, 2.
[49] Buhârî, Nikâh, 4.
[50] Hadîd, 57/27; Buhârî, Nikâh, 8; Tirmizî, Nikâh, 2.
[51] Müslim, Sıyâm, 182.
[52] Buhârî, Nikâh, 16.
[53] Ebû Dâvûd, Nikâh, 30-31.
[54] Furkân, 25/74.

Nikâhın Şartları:
Sorumluluğu Ağır Bir Sözleşme

Bir genç kız, sıkıntısını dile getirmek üzere Allah Resûlü'nün evine gitmişti. Kendisini karşılayan Hz. Âişe'ye, "Babam itibar kazanmak için istemediğim hâlde beni kardeşinin oğlu ile evlendirdi." dedi. Âişe annemiz, "Peygamber (s.a.s) gelinceye kadar otur bakalım." dedi. Resûl-i Ekrem (s.a.s) gelince, Hz. Âişe genç kızın durumunu anlattı. Bunun üzerine Peygamberimiz, kızın babasına haber göndererek gelmesini istedi. Durumu tetkik etmek ve fikri sorulmadan evlendirildiyse genç kıza seçim hakkı tanımak istemişti.

Genç kız, gördüğü bu ilgi, saygı ve hassasiyet karşısında duygulandı. "Ey Allah'ın Resûlü!" dedi. "Aslında babamın yaptığı işi sonradan onaylamıştım. Ancak nikâh konusunda kadınların da söz hakkı olup olmadığını öğrenmek istedim." [55] ***Böylece nikâhın ancak rıza ile mümkün olacağına ve genç kızların görüşünü almanın Peygamber sünneti olduğuna şahit olmuş, yüreği ferahlamış, kendisinden sonraki nesillere de hayati bir mesaj bırakmıştı.***

---

[55] Nesâî, Nikâh, 36, İbn Hanbel, VI, 135.

Örnek bir aile oluşturmak isteyen Sevgili Peygamberimiz, o günün toplum yapısında saygınlığı ve hakları gözetilmeyen kadının varlığına ve fikirlerine değer veriyor, hayatının en önemli kararı olan nikâh konusunda görüşüne başvurulup rızasının alınması gerektiğine işaret ediyordu. Nitekim bir defasında da dul veya bakire olsun nikâh sırasında kadının mutlaka izninin alınması gerektiğine dikkat çekmiş ve şöyle buyurmuştu: *"Kendi onayı alınmadıkça dul kadınla, kendisinden izin alınmadıkça da bakire kız ile nikâh yapılmaz."* Oradaki sahâbîler, "Yâ Resûlallah! Bakire bir kızın izni nasıl olur?" diye sorunca, *"Sessiz kalmasıyla."*[56] buyurmuştu.

Evlenecek kızların iznini önemseyen Allah Resûlü diğer taraftan, *"Veli (izni) olmadan nikâh olmaz."*[57] *"Hangi kadın velilerinin izni olmadan (kendi kendine) nikâhlanırsa, nikâhı geçersizdir. Eğer erkek o kadınla beraber olmuşsa, bunun karşılığı olarak ona mehir vermesi gerekir. Eğer (veliler) anlaşamazlarsa, velisi olmayanın velisi yetkili mercidir."*[58] buyurarak nikâh gibi önemli bir konuda velinin (baba veya dede veya kardeş gibi) görüşünün alınmasının önemine işaret etmişti. Bu hadisler, aile büyüklerinden veya yetkili otoriteden izin alınmadan, veliden habersizce yapılabilecek gizli evliliklere karşı alınmış bir tedbir idi. Ebeveynin yıllar boyunca şefkat ve itina ile büyüttükleri çocuklarının, onların rızalarını almadan evlenmelerinin çeşitli istismarlara yol açabileceği endişesiyle Rahmet Elçisi bu tavsiyelerde bulunmuştu. Konu ile ilgili hadisler beraber okunduğunda Allah Resûlü'nün kız çocuklarının izni olmadan evlendirilmelerini hoş karşılamadığı gibi, kız çocuğunun da kendi başına velisinden habersiz, izinsiz bir şekilde evlenmesini de hoş karşılamadığı anlaşılır.

Peygamber Efendimiz, muhtemel suistimallerin önlenmesi için izin verecek velinin de rüşt sahibi, yani doğru karar verme kabiliyeti olan, akl-ı selim sahibi bir kimse olması gerektiğini belirtmiş[59] ve ehliyetsiz velilerin kararlarının da makbul olmadığını söylemiştir.[60] Buna göre velilerin yetersiz kaldığı, bulunmadığı ya da yetkilerini kötüye kullandıkları durumlarda yetkili otorite, derhâl müdahale edip yetkisini kullanabilecektir.

Velâyet konusu kadınlar açısından bir tahakküm veya bir yetki gaspı şeklinde değil de yol gösterme, sorumluluğu paylaşma şeklinde değerlendirildiği takdirde, hem kadınların hem de dünyaya gelecek çocuklarının haklarını en iyi şekilde korumaya yönelik olduğu anlaşılacaktır. Özellikle Peygamber Efendimiz zamanında kadınların haklarının korunması amacıyla sorumluluğun bu şekilde paylaşılması,

olabilecek haksızlıkları önlemeye yönelik idi. Aksi takdirde sahipsiz, kimsesiz kalan kadınların haklarını istismar etmek daha kolay olabilecekti. Velâyet ve izin konularının bu şekilde önemsenmesinin asıl nedeni ise evliliğin gerekli araştırmalar yapılarak sağlam temeller üzerine tesis edilmesi, telâfi edilmesi zor hataların önüne geçilmesi ve evlenecek tarafların aileleri arasında kaynaşmayı sağlamaktı.

Peygamber Efendimiz muhtemel gizli evliliklere fırsat verilmemesi için nikâhın aleni yapılmasını, topluma duyurulmasını son derece önemsiyordu. Ona göre, *“Haram olan (ilişki) ile helâl olan (nikâh) arasındaki ayırıcı özellik, tef çalmak ve şarkı söylemek suretiyle duyurmaktır.”*[61] Kutlu Nebî nikâh temeli üzerine kurulu bir toplum oluşturuyordu. Bu toplumda sefahat ve başıboşluğun yeri olmamalıydı. Kutsal aile müessesinin şenlik havasında, dost ve akrabaların katılımıyla kurulmasını istiyordu. Toplumun nüvesini oluşturacak olan ailenin oluşumunda toplumdaki birçok birey sevinç ve heyecan içinde bu mübarek merasime şahit olmalıydı. Gizli saklı, insanların katılımından ve şahitliğinden kaçarak gerçekleşen evlilikler her zaman şüpheli idi. Onun için Peygamberimiz farklı vesilelerle aynı cümleyi tekrarlıyordu: *“Bu nikâhı ilân edin. Onu camilerde gerçekleştirin...”*[62] Çünkü o dönemde camiler, mescitler duyurunun yapılacağı en uygun mekânlardı.

Resûl-i Ekrem (s.a.s) bir defasında, Abdurrahman b. Avf’ın üzerinde düğünlerde sürülen sarı renkli zağferan isimli kokunun izlerini görünce, *“Bu nedir?”* diye sormuş, Abdurrahman da, “Yâ Resûlallah, bir hurma çekirdeği kadar altını mehir vererek bir kadınla evlendim.” cevabını vermiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Allah’ın bereket ihsan etmesini dileyerek kendisini tebrik etmiş ve bir koyun keserek de olsa insanlara düğün yemeği ikram etmesini istemiştir.[63] Böylece bütün insanların davet edildiği bir velîme (düğün yemeği) ile taçlandırılan nikâh, meşru olarak kabul edilmiş ve insanların bunu uygulaması istenmiştir. Bir başka hadis-i şerifte ise nikâh esnasında en az iki âdil şahidin hazır bulunması gerektiğinden bahsedilmektedir.[64] Aslında nikâhın gizli olmaması, def eşliğinde meşru eğlence ile ilan edilmesi, velîme verilerek imkânlar ölçüsünde camide veya kalabalığın oluşabileceği yerlerde kıyılması, sadece iki şahit değil, birçok şahidin bulunmasını temin etmeye yönelik uygulamalardı.

Yüce Allah bu konuda, *“Kadınlara mehirlerini gönül rızası ile (cömertçe) verin...”*[65] buyurmaktadır. Âyette geçen mehir anlamındaki *“sadukat”*

kelimesi, sadakat ile aynı kökten gelmekte ve erkeklerden, birlikte yuva kuracakları eşlerine olan sevgi, muhabbet ve sadakatlerini bir miktar mal vererek göstermeleri istenmektedir. Erkek, evleneceği kadına bunu vererek gönül yakınlığı kuracak, fedakârlık ve evlilik isteğinde samimi olduğunu göstererek sadakatini teyit edecektir. Bu da ömür boyu devam edecek birliktelikte, sadakati gösteren ilk belirti olması bakımından önemli bir uygulamadır.

Evlilik sırasında erkeğin verdiği mehir, onun sadakatini ifade ettiği gibi kadın açısından da maddî bir güvence anlamına geliyordu. Önemine binaen Allah Resûlü, *“Şüphesiz, şartların yerine getirilmeye en layık olanı, kadınları kendinize helâl kıldığınız (mehir) şartıdır.”*[66] buyuruyor ve bir başka münasebetle de bunun kadının hakkı olduğunu bildiriyordu.[67] Evlenecek olup da maddî durumu iyi olmayan bir sahâbîye, demirden bir yüzük dahi olsa bulup kadına vermesini[68] isteyen Peygamberimiz, nikâh akdi sırasında kadına verilecek mehrin gerekli olduğuna işaret etmişti. Ancak mehrin miktarı evlenecek kişilerin maddî durumlarına ve yöresel şartlarına göre belirlenecekti. Mehir miktarı belirlenirken aşırıya gitme ihtimaline karşılık, *“Nikâhın en hayırlısı, en kolay olanıdır.”*[69], *“Kadınların en bereketli olanı, mehir konusunda en fazla kolaylık sağlayanlarıdır.”*[70] buyurarak da itidali tavsiye ediyordu.

Allah Resûlü (s.a.s) o günkü şartlarda çevresindeki insanların ekonomik imkânsızlıklarını da göz önüne almaktaydı. Evleneceği eşine verebileceği hiçbir maddî varlığı olmayanlar için de farklı önerilerde bulunmuştu. Bu durumdaki kadın ve erkeğin kendi aralarında anlaşmaları hâlinde sadece maddî değere sahip malların değil, manevî değeri yüksek olan bir şeyin de mehir olabileceğini belirtmişti. Nitekim evlenmek isteyip de hiçbir mal varlığı olmayan bir sahâbîyi, Kur’an’dan ezberinde bulunan sûreleri eşine öğretmesi karşılığında bir kadınla evlendirmişti.[71]

Mehiri, kadının en tabii hakkı olarak gören Peygamber Efendimiz, Câhiliye Dönemi’nden kalan ve “şiğâr” denilen evliliği de kaldırmıştır. Kültürümüzde “değiş tokuş” denilen bu nikâh çeşidinde erkekler, mehir vermeksizin velâyetleri altında bulunan kızlarını veya kız kardeşlerini karşılıklı olarak değişmekteydiler.[72] Böylece o dönemin insanları şiğâr nikâhıyla mehir ödeme sorumluluğundan kendilerini kurtarmış oluyorlardı. Bundan dolayıdır ki Hz. Peygamber, günümüzde mehir ödemeden yapılan

bazı “berdel” usûlü nikahlar da dâhil olmak üzere bu tür mehirsiz nikâhı yasaklamıştır.[73]

Huzurlu bir toplum oluşturmayı hedeflemiş olan İslâm, bu huzurun öncelikle aile yuvasında sağlanabilmesi açısından birtakım sınırlar da koymuştur. Bazı evlilikleri engelleyen hatta yasaklayan bu sınırlar, hep birey ve toplumun mutluluğu içindir. Allah Teâlâ, evlenilmeleri yasak olan kadınlar hakkında şöyle buyurur: *“Size şunlarla evlenmek haram kılındı: Analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek kardeş kızları, kız kardeş kızları, sizi emziren sütanneleriniz, sütkız kardeşleriniz, karılarınızın anneleri, kendileriyle zifafa girdiğiniz karılarınızdan olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız, -eğer anneleri ile zifafa girmemişseniz onlarla evlenmenizde size bir günah yoktur- öz oğullarınızın karıları, iki kız kardeşi (nikâh altında) bir araya getirmeniz. Ancak geçenler (önceden yapılan bu tür evlilikler) başka. Şüphesiz, Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir.”*[74] Kur’an-ı Kerim’de evli kadınlarla evlenilmesi haram kılınmış[75], Resûlullah da kadının hala ve teyzesiyle bir arada aynı nikâhta birleştirilmesini yasaklamıştır.[76] Hz. Peygamber (s.a.s), iki kız kardeş ile aynı anda evli olan Feyrûz ed-Deylemî Müslüman olunca ondan o kardeşlerin birini boşamasını istemiştir.[77] Muhtemelen Câhiliye Dönemi’ndeki uygulamanın etkisi ile Peygamber Efendimizin eşi Ümmü Habîbe (r.a), kız kardeşi Azze’yi kendisine kuma olarak nikâhlamasını Resûlullah’a teklif etmiş, bu sayede kardeşinin de Peygamber eşi olma şerefine ermesini istemiş ancak Peygamberimiz bunun helâl olmadığını bildirmiştir.[78]

Hz. Peygamber (s.a.s), *“Nesep yoluyla haram olanlar, emzirme yoluyla da haram olur.”*[79] buyurarak, aynı anneden süt emen çocukların kardeş mesabesinde olduklarını, dolayısıyla sütkardeşler arasında evliliğin kesinlikle haram olduğunu bildirmiştir. Kendisi de onunla evlenmesi konusunda bahsi geçen bir hanımın süt akrabası olduğunu belirterek böyle bir nikâhın olamayacağını dile getirmiştir.[80]

Allah Teâlâ, boşanmış veya kocasının ölümüyle dul kalmış kadının evlenebilmesini de belli şartlara bağlamış, bunun için hamile olmayan boşanmış kadının üç âdet süresi[81], hamile olmayıp kocasının ölümüyle dul kalan kadının ise dört ay on gün iddet beklemesi gerektiğini[82] bildirmiştir. Ayrıca Cenâb-ı Hak, hamile iken boşanan veya kocası ölen kadının iddet süresinin doğumla biteceğini[83] buyurmuştur. Buna paralel olarak Allah

Resûlü de bu durumda olan bir kadına ancak doğumdan sonra yeni bir nikâh yapılabileceğini bildirmiştir.[84]

Müminlerin, Ehl-i Kitap haricindeki inanmayan kadınlarla evlenmeleri ve onları nikâh altında tutmaları da yasaklanmış, ayrıca mümin hanımların inançsız erkeklerle evlenmelerinin helâl olmadığı bildirilmiştir.[85] Hz. Peygamber, Ehl-i Kitap kadınlarını nikâhlamakla ilgili kendisine yöneltilen sorulara Allah'ın şu emrini tebliğ etmiştir: *"...Mümin kadınlardan iffetli olanlarla, daha önce kendilerine kitap verilenlerden olan iffetli kadınlar da mehirlerini vermeniz kaydıyla; evlenmek, zina etmemek ve gizli dost tutmamak üzere size helâldir..."*[86] Bu âyette Müslüman erkeklerin, Ehl-i Kitap'tan olan hanımlarla evlenmelerine izin verildiği hâlde, Müslüman bir hanımın Ehl-i Kitap'tan bir erkekle evlenmesinden söz edilmemektedir. Ancak Peygamberimizin ashâbından Câbir b. Abdullah, Müslüman erkeklerin Ehl-i Kitap kadınlarıyla evlenebileceği, Müslüman kadınların farklı din mensuplarıyla evlenemeyecekleri görüşünü dile getirmiştir.[87]

Peygamber Efendimizin yasakladığı nikâh çeşitleri arasında mut'a (geçici nikâh) da bulunmaktadır. Bazı zaruretlere binaen Hz. Peygamber'in geçici nikâha izin verdiği yönünde rivayetler bulunmakla beraber daha sonra onun şu hadisle bu nikâh türünü kesin olarak yasakladığı anlaşılmaktadır: *"Ey İnsanlar! Ben, kadınlarla mut'a nikâhı yapma hususunda size izin vermiştim. Muhakkak ki Allah, bunu kıyamet gününe kadar haram kılmıştır..."*[88] Bu yasaktan haberdar olan Hz. Ali, mut'a nikâhı yapmakta sakınca görmeyen bir adama, "Sen yanılıyorsun. Muhakkak ki Resûlullah (s.a.s) mut'a nikâhını ve ehlî eşek eti yemeyi Hayber günü yasakladı." diye karşı çıkmıştır.[89]

Açıkça görülmektedir ki Hz. Peygamber'in nikâhla ilgili bütün düzenlemeleri, aile birliğini kurarken sağlıklı adımlar atmak, toplumun yapısını sarsan uygulamaları ortadan kaldırmak, aileye hayâ, iffet, karşılıklı sadakat, vefa, saygı ve sevgi esasları içinde kurumsal bir varlık kazandırmak içindir. Bütün bunlar, eşler ve çocukların, İslâm ailesinin kurumsal varlığı sayesinde kendilerini huzur, şefkat ve güven içinde hissedebilmelerine dönük tedbirlerdir. Resûl-i Ekrem'in ifade ettiği gibi: *"Birbirini sevenler için nikâh gibisi yoktur."*[90]

---

[56] Buhârî, Nikâh, 42.
[57] Tirmizî, Nikâh, 14; Ebû Dâvûd, Nikâh, 18-19.

[58] Ebû Dâvûd, Nikâh, 18-19.
[59] Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, VII, 192.
[60] Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, VII, 192.
[61] Tirmizî, Nikâh, 6.
[62] Tirmizî, Nikâh, 6; İbn Mâce, Nikâh, 20.
[63] Müslim, Nikâh, 79.
[64] Abdürrezzâk, *Musannef*, VI, 196.
[65] Nisâ, 4/4.
[66] Müslim, Nikâh, 63.
[67] Ebû Dâvûd, Nikâh, 34-35; Nesâî, Nikâh, 67.
[68] Buhârî, Nikâh, 41; Buhârî, Nikâh, 52.
[69] Ebû Dâvûd, Nikâh, 30-31.
[70] Hâkim, *Müstedrek*, II, 194.
[71] Buhârî, Nikâh, 41.
[72] Müslim, Nikâh, 61.
[73] Buhârî, Nikâh, 29.
[74] Nisâ, 4/23.
[75] Nisâ, 4/24.
[76] Buhârî, Nikâh, 28; Müslim, Nikâh, 33.
[77] Ebû Dâvûd, Talâk, 24-25; İbn Mâce, Nikâh, 39.
[78] Buhârî, Nikâh, 21.
[79] Müslim, Radâ', 9.
[80] Buhârî, Nikâh, 21.
[81] Bakara, 2/228.
[82] Bakara, 2/234; Buhârî, Talâk, 46.
[83] Talâk, 65/4.
[84] Buhârî, Talâk, 39.
[85] Mümtehine, 60/10.
[86] Mâide, 5/5.
[87] Abdürrezzâk, *Musannef*, VI, 83.
[88] Müslim, Nikâh, 21.
[89] Nesâi, Nikâh, 71.
[90] İbn Mâce, Nikâh, 1; Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, VII, 120.

Sahih Nikâh:
Mutlu Bir Yuva İçin Sağlam Bir Temel

Hz. Âişe validemiz, İslâmiyet gelmeden önce yaygın olan nikâh çeşitlerini şöyle anlatıyor:

Câhiliye Dönemi'nde dört türlü nikâh vardı. En yaygın olanı, aile büyüklerinin onayı alınıp mehir miktarı belirlendikten sonra yapılan nikâh idi. İkincisi, bir erkeğin eşini, toplumun önde gelenlerinden birine göndererek onunla birlikte olmaya zorladığı, eşinin ondan hamile kaldığı belli olana kadar eşine yaklaşmayarak onun nesebinden, asaletinden istifadeyi amaçladığı nikâh idi. Bu nikâh çeşidine "nikâhu'l-istibdâ" adını verirlerdi.

Üçüncü nikâh çeşidi, kadının beraber olduğu erkeklerden birini seçerek, doğurduğu çocuğu ona nispet ettiği, böylece artık evli sayıldıkları nikâhtı. Dördüncü nikâh çeşidi ise evlerinin önüne bayrak şeklinde birer işaret asarak erkekleri davet eden ve birçok erkekle beraber olan kadınların, doğumdan sonra, benzerlikten yola çıkarak akrabalık tespit eden tecrübeli kimseleri çağırıp, hangi erkeğe benziyorsa çocuğu ona nispet ettikleri nikâh idi.

Muhammed (s.a.s) hak din ile gönderilince, insanların bugün uyguladıkları nikâh dışındaki bütün Câhiliye nikâhlarını iptal etti.[91]

---

[91] Buhârî, Nikâh, 37; Ebû Dâvûd, Talâk, 32-33.

Câhiliye Dönemi, hayatın her alanında olduğu gibi, evlilik konusunda da birçok yanlış uygulamanın var olduğu bir dönemdi. Nikâhın değerine ve önemine yakışmayan bu uygulamalar çoğu zaman kadın ve çocukların mağduriyetine sebep oluyor, sağlam ve mutlu bir aile yuvası kurulması için yeterli güven ve sevgi ortamını temin edemiyordu.

Söz gelimi Câhiliye'de uygulanan nikâh türlerinden biri, erkeklerin arzuladıkları evlilikleri yapabilmek için kızlarını veya kız kardeşlerini feda edip, onları istemedikleri kişilerle rızaları dışında evlendirdikleri "şiğâr nikâhı" idi. Bu nikâhta kadınların eş seçimi ve mehir talep etme hakları yoktu. Kişi beğendiği birini alabilmek için, onun babasına kendi kızını karşılık olarak veriyordu.[92]

Peygamber Efendimiz, şartları itibariyle kadınların aleyhine olan bütün evlilik türlerini yasakladığı gibi *"İslâm'da şiğâr (nikâhı) yoktur."*[93] buyurarak genç kızları mağdur eden bu yanlış evliliği de ortadan kaldırdı. Bu şekilde özellikle kadınların kendi hür iradelerinin dışında, şiddet veya baskı altında kalarak istemedikleri bir evliliğe zorlanmalarının önü kapatıldı. Hz. Peygamber'in sünnetine uyma konusunda hassasiyet gösteren sahâbe, şiğâr nikâhına benzerlik gösteren evliliklere de hep ihtiyatla yaklaşmış, bunlardan uzak durmaya çalışmıştır.[94]

Günümüzde de bu nikâha benzeyen "berdel" veya "değiş tokuş" evliliklerinin birçok soruna neden olduğu görülmektedir. Berdel yöntemi ile evlenen taraflardan birinde görülen ailevî bir sorun, hiçbir neden olmaksızın diğer tarafa yansımaktadır. Örneğin meşru bir sebepten dolayı boşanan bir taraf, birbirini seven ve iyi anlaşan diğer tarafın da boşanmasına ve neticede aile dramlarının yaşanmasına neden olabilmektedir.

Peygamberimizin iptal ettiği nikâh türlerinden biri de "mut'a nikâhı" idi. Ticaret veya savaş gibi nedenlerle yaşadıkları bölgenin dışına çıkan Araplar, gittikleri yerde geçici bir nikah ile evlenirlerdi. Bu evliliğin tarihî geçmişini, amacını ve taraflara sağladığı faydayı İbn Abbâs şu ifadelerle özetlemişti: "Mut'a (nikâhı), İslâm'ın başlangıcında vardı. Bir erkek yabancı bir memlekete gidince orada kalacağı süre miktarına göre bir kadınla evlenirdi. Bu kadın, erkeğin eşyalarını muhafaza eder ve yemeğini pişirirdi."[95]

O günkü insanlar arasında yaygın olan yanlış uygulamaların her biri belli bir zaman diliminde, toplumun sosyal değişimine paralel olarak ortadan kaldırılmıştı. Hatta bunlardan bir kısmı kademeli olarak değiştirilmişti. Evlilik sözleşmeleri ve aile hayatı ile ilgili yapılan yanlışların düzeltilmesi de bu şekilde zamana yayılmıştı. İşte mut'a nikâhındaki değişiklikte de aynı

yol izlendi. İlk zamanlarda genç sahâbîler Hz. Peygamber ile beraber savaşa gidiyorlar, hanımlarından uzun süre uzak kalıyorlardı. Allah yolunda daha uzun süre seferde kalmak ve daha fazla cihad etmek istiyorlardı. Bu maksatla kendilerini hadımlaştırmayı düşünenler dahi olmuştu. Akıllarına gelen bu fikri Hz. Peygamber'e arz edip izin istemişler ancak Hz. Peygamber (s.a.s) buna kesinlikle müsaade etmemişti. Bunun yerine belirli şartlarla mut'a nikâhı yapmalarına izin vermişti.[96]

Mut'a nikâhına verilen iznin geçici olduğu ve şartların zorlamasından kaynaklandığı biliniyordu.[97] Çocukluğundan beri Peygamberimizin yanında büyümüş ve kendisinden hiç ayrılmamış olan Hz. Ali'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.s), Hayber günü kadınlarla mut'a (nikâhı) ile evlenmeyi yasaklamıştı.[98]

Öteden beri devam eden uygulama ilk defa burada yasaklanmıştı. Nitekim bazı savaşlarda geçici olarak serbest bırakılsa da Hz. Ali, mut'a nikâhı hakkında Hayber Savaşı'nda getirilen yasağın devam ettiğine inanıyordu.[99] Zira bu konuda en son Hicret'in sekizinci yılında Mekke'nin Fethi sırasında kısa bir süre izin verilmiş ve bu izin yine Hz. Peygamber tarafından iptal edilmişti. Hz. Peygamber'in kesin olarak mut'ayı yasaklayan sözleri şu şekilde idi: *"Ey insanlar, kadınlarla mut'a nikâhı yapmanız konusunda size izin vermiştim. Ama Allah bunu kıyamet gününe kadar haram kılmıştır. Kimin yanında mut'a ile nikâhlanan kadınlardan biri varsa ona izin versin. Onlara verdiğiniz hiçbir şeyi de geri almayın."*[100]

Resûl-i Ekrem, Veda Haccı esnasında bazı temel konuları yeniden hatırlatan konuşmalar yaptı. Bu önemli meseleler arasında mut'a nikâhını da hatırlattı. Ve onun geri dönülmeyecek şekilde yasaklandığını vurguladı. Konuyu Resûlullah'tan (s.a.s) ilk defa burada duyan er-Rabî' b. Sebre gibi kimseler Hz. Peygamber'in mut'a nikâhını Veda Haccı sırasında yasakladığını zannetmişlerdir.[101] Hâlbuki bu konuşma önceden yasaklanan bir uygulamanın, önemine binaen yeniden hatırlatılmasından başka bir şey değildir. Mut'a nikâhı ile ilgili uygulamaların aşamalarını ve Hz. Peygamber'in bu konuda yapmak istediklerini çok iyi anlayan sahâbenin ileri gelenleri, artık mut'anın zina kapsamında değerlendirileceği konusunda açıkça fikir beyan etmişlerdir.[102]

Hz. Âişe, mut'a nikâhına cevaz verenlere, "Onlarla benim aramda Allah'ın kitabı var." demiş, bu nikâhın Kur'an'ın nikâh konusundaki genel ilkelerine uymadığına işaret ederek, *"Onlar ki ırzlarını korurlar. Ancak*

eşleri ve ellerinin altında bulunan cariyeleri bunun dışındadır. Onlarla ilişkilerinden dolayı kınanmazlar. Kim bunun ötesine geçmek isterse, işte onlar haddi aşanlardır."[103] âyetlerini okumuştu.[104]

Câhiliye döneminde "nikâhu'l-makt" denilen bir uygulama daha vardı. Buna göre, ölen şahsın yakın akrabalarından biri, onun dul kalan eşinin üzerine bir elbise atarak nikâhının kendisine miras yoluyla intikal ettiğini iddia ediyor ve hiçbir söz hakkı tanımadan, seçme şansı bırakmadan bu kadına sahip oluyordu. Ölenin kardeşleri, hatta öz çocukları bile bunu uygulayabiliyorlardı. Bu uygulamanın temelinde kadını bir meta olarak görme anlayışı yatıyordu. Çünkü onlara göre adam öldükten sonra geride bıraktıkları yakın akrabalarına kalıyordu. Eşi de erkeğin terekesi arasında sayılıyor ve ona da sahip olunabilineceği düşünülüyordu. Nitekim İslâm'dan sonra da sahâbîlerden Kays b. el-Eslet, babası öldüğünde geriye bıraktığı dul eşiyle evlenmek istediğini Allah Resûlü'ne aktarınca şu âyet nazil olmuştu: "*Geçmişte olanlar hariç, artık babalarınızın evlendiği kadınlarla evlenmeyin. Çünkü bu hayâsızlık ve nefret gerektiren bir iştir. Bu, ne kötü bir yoldur."*[105]

Günümüzde gençler arasında gittikçe yaygınlaşan gizli nikâhlar da icap, kabul ve şahit şartlarını taşısalar bile nikâhın ilân edilmesi hakkındaki Peygamber emrini[106], dolayısıyla ilan şartını taşımadıkları için son derece sakıncalıdır. Zira nikâh, özü itibariyle iki insanın meşru birlikteliğini topluma duyurarak her türlü suizannın önüne geçmeyi, dolayısıyla ailenin toplumsal bakımdan kabulünü hedefler.

Ailede güven ve sevgiyi kalıcı hâle getirmek, sağlıklı nesiller yetiştirmek ve suistimalleri engellemek ancak bu şekilde mümkündür. Geçici ve zorunlu nedenlere dayalı olarak, belirli bir süre için serbest bırakılan ve sonrasında da kıyamete kadar yasaklanan mut'a nikâhının günümüzde bu şekilde uygulanması, hadislerin sebebi ve bağlamı anlaşılmadan kişisel arzulara alet edilmesi anlamına gelmektedir.

Câhiliye Dönemi'nde bir şahıs aynı anda iki kız kardeş ile evlenebiliyordu. Âyet-i kerimede iki kız kardeş ile aynı anda evlenilmeyeceği belirtilmiş[107], Peygamber Efendimiz de kendisine yapılan bu şekildeki bir teklifi reddetmiştir.[108] Peygamber Efendimiz muhtemelen âyetteki bu yasağa dayanarak, *"Bir kadınla halası, yine bir kadınla teyzesi birlikte nikâhlanamaz."*[109] buyurmuş, tek nikâh altında toplanamayacak olan yakın akrabaları açıklamıştır.

O dönemde bir şahıs, konumuna ve malî gücüne bağlı olarak birçok kadınla evlenebiliyordu. Bunun belirli bir sınırı da yoktu. Kur’an’ın emri ile bu sayının en fazla dört olabileceği belirtildi.[110] Peygamber Efendimiz de dörtten fazla eşi olduğu halde Müslüman olan Gaylân b. Seleme[111] gibi sahâbîlerden âyetin gereğini yapmalarını istedi.[112]

Abdullah b. Abbâs, bir kadınla önce zina eden sonra da onunla evlenen bir adamın evliliği hakkında, *“Başı sifâh (ahlâksızlık), sonu ise nikâh olmuş.”* yani başı haram, sonu helâl olmuş demiştir.[113] Peygamber Efendimiz, *“Ben, sifâhın (zina ve ahlâksızlığın) bulaşmadığı bir nikâh sonucu doğdum.”*[114] hadisiyle de meşru bir şekilde evlenen bir anne babanın çocuğu olduğunu ifade buyurmuştur.

Allah Resûlü’nün (s.a.s) belirttiği nikâhta meşruiyet, belli bir nizam, intizam, kaide ve kurallar mevcut iken, sifâhta ise başıboşluk, düzensizlik ve keyfîlik söz konusudur. İslâm, insan fıtratında bulunan evlenme isteğinin meşru şekilde karşılandığı bir “nikâh toplumu” oluşturmuş ve sefahatin her türlüsünden uzak kalınması gerektiğini belirtmiştir. Hz. Âişe’nin rivayet ettiği bir hadiste de belirtildiği gibi, Allah Resûlü sifâha dayanan bütün Câhiliye nikâhlarını reddetmiş, iffet ve hayâ temelinde hayatlarını nikâh ile birleştirmiş eşlerden oluşan bir toplum hedeflemiştir.

Kur’an-ı Kerim’de evliliğin “mîsâk-ı galîz” (ağır bir sözleşme)[115] olduğu belirtilmiş, eşlerin birbirini bir elbise gibi bürüyüp koruması gerektiğine işaret edilmiştir.[116] Bunun neticesinde de sevgi ve muhabbet ile eşlerin kaynaşması, dünya nimetlerinin en güzel meyvesi olan çocukların huzur ve güven içinde yetiştirilip büyütülmesi, insanların dünya meşguliyetlerinden kaçıp sığınacakları sıcak bir yuva ve neticede sağlıklı ve uyumlu bir toplum oluşturulması hedeflenmiştir. İnsanların sadece geçici zevklerini tatmin etmek için birlikte olmaları, samimi yuvaların oluşmasını engelleyeceği gibi gerçek güven ve huzuru da temin etmeyecektir. Birlikte yaşadıkları hâlde “evlenmeyi düşünmüyoruz” söylemiyle nikâhlı evliliğe yanaşmayan anlayışlar, toplumları hatta devletleri ayakta tutan en önemli unsur olan aile kurumunu sarsacak, ailenin sarsılması ise hem bireyleri hem de o toplumu yıkıma sürükleyecektir.

Aynı şekilde aile büyüklerinin ve evlenecek kızın rızası alınmadan kaba kuvvet kullanılarak “kız kaçırma” yoluyla evlenme teşebbüsünde bulunulması da meşru değildir. Karşılıklı rıza ve kabule dayalı olması gereken evliliğin bu şekilde gerçekleştirilmeye çalışılması her şeyden önce

kadının ve ailesinin onurunu rencide etmektedir. Güven ve sevgiyi temin etmenin en önemli vesilesi olan evlilik, zor ve şiddete başvurularak gerçekleştirilirse bu, beraberinde mutluluğu değil, mutsuzluğu, kavgaları hatta cinayetleri getirecektir. Medineli Hansâ’ bnt. Hizâm adlı dul bir hanım, babasının kendisini rızası dışında evlendirdiği şikâyetinde bulununca Allah Resûlü bu nikâhın meşru olmadığını belirtmiş[117], ancak Hansâ’ daha sonra şikâyetinden vazgeçince evlilik devam etmiştir.[118] Babanın kızını rızası dışında evlendirmesine razı olmayan Kutlu Nebi’nin, kaba kuvvet ve hile ile bir kızın kaçırılmasına ve nikâhlanmasına rıza göstermesi elbette mümkün değildir. Hz. Peygamber, Câhiliye toplumu tarafından uygulanan ve özellikle hanımları hem ruhen hem de bedenen inciten, sosyal ve ekonomik haklar konusunda da mağdur eden evlilik türlerini ortadan kaldırmakla kalmamış, sonraki dönemlerde de iffet, hayâ, karşılıklı rıza, şefkat ve merhamet üzerine bir yuva kurmaya yönelik olmayan bütün evliliklerin meşru olmadığına işaret etmiştir.

İnsan ve toplum selâmetinin en önemli unsuru olan evlilik, sınırsız ve kayıtsız biçimde kişisel arzulara dayandığı zaman birçok olumsuz netice ortaya çıkmaktadır. Bundan dolayı İslâm, şartları belirlenmiş olan nikâh ile evlenmeyi teşvik ederek hem bireysel hem de toplumsal planda bir düzen sağlamayı hedeflemiştir. Zira toplumsal yapıyı sağlam ve sağlıklı bir biçimde ayakta tutmak ancak bireylerin ruh ve beden sağlığını korumakla mümkündür. Bireyi korumak da gerekli sosyal, ahlâkî ve hukuki tedbirlerin alınmasıyla gerçekleştirilebilir. Bu durum, hayatın her alanında olduğu gibi evlilikte de geçerlidir. Buna göre İslâm’ın öngördüğü nikâh, tarafların karşılıklı rızası ve gönül huzuru, şahitlerin tanıklığı, aile büyüklerinin onayı ile gerçekleşen aynı zamanda herkese ilan ve kadın için belirlenen mehir gibi şartları taşıyan nikâhtır.

---

[92] Buhârî, Nikâh, 29; Ebû Dâvûd, Nikâh, 14; M3465 Müslim, Nikâh, 57.

[93] Müslim, Nikâh, 60; İbn Mâce, Nikâh, 16.

[94] Ebû Dâvûd, Nikâh, 14; Beyhakî, *es-Sünenü’l-kübrâ*, VII, 311.

[95] Tirmizî, Nikâh, 29.

[96] Müslim, Nikâh, 11; Buhârî, Nikâh, 32.

[97] Müslim, Nikâh, 27.

[98] Müslim, Sayd ve zebâih, 22; Buhârî, Nikâh, 32.

[99] Buhârî, Hıyel, 4; Nesâî, Nikâh, 71.

[100] Müslim, Nikâh, 21; Dârimî, Nikâh, 16.
[101] Ebû Dâvûd, Nikâh, 13; Beyhakî, *es-Sünenü’l-kübrâ*, VII, 318.
[102] Müslim, Hac, 145; Müslim, Nikâh, 27.
[103] Mü’minûn, 23/5-7.
[104] Beyhakî, *es-Sünenü’l-kübrâ*, VII, 323.
[105] Nisâ, 4/22; Beyhakî, *es-Sünenü’l-kübrâ*, VII, 256.
[106] Tirmizî, Nikâh, 6.
[107] Nisâ, 4/23.
[108] Buhârî, Nikâh, 27.
[109] Buhârî, Nikâh, 28.
[110] Nisâ, 4/3.
[111] İbn Mâce, Nikâh, 40.
[112] Ebû Dâvûd, Talâk, 24-25.
[113] Beyhakî, *es-Sünenü’l-kübrâ*, VII, 242.
[114] Beyhakî, *es-Sünenü’l-kübrâ*, VII, 294.
[115] Nisâ, 4/21.
[116] Bakara 2/187.
[117] Buhârî, Nikâh, 43.
[118] Nesâî, Nikâh, 36.

Evlilik Merasimi:
Düğün

Peygamber Efendimiz, Medine'ye hicretlerinin ikinci yılında, Bedir Savaşı'ndan kısa bir müddet sonra sevgili kızı Fâtıma'yla, amcasının oğlu Ali'yi evlendirdi. Hz. Fâtıma o günlerde yaklaşık on altı, on sekiz yaşlarında idi.[119] ***Düğün hazırlıklarına başlandı. Resûl-i Ekrem, Hz. Âişe ve Hz. Ümmü Seleme'yi yanına çağırarak onlardan kızı Fâtıma'nın gelin olarak hazırlanmasına yardımcı olmalarını istedi. Bunun üzerine onlar, Hz. Ali'nin odasına gittiler. Mekke ile Mina arasında bir yer olan Bathâ taraflarından getirilen yumuşak toprağı odaya yaydılar. Düğün hazırlıklarının devamını bu iki annemiz şöyle anlatıyor:***

"Sonra ellerimizle iki yastık doldurduk ve yumuşak olması için de yastıkları kabarttık. Daha sonra düğün ikramı olarak (misafirlere) kuru hurma ve kuru üzüm ile şerbet ikram ettik. Sonra üstüne elbise atılacak ve su kabı asılacak bir ağaç parçasını getirip odanın bir kenarına koyduk."[120] ***O gün Hz. Fâtıma'nın çeyizi de, bir parça kadife, su tulumu ve içi güzel kokulu ızhır otuyla doldurulmuş bir yastıktan ibaretti.***[121]

Hz. Fâtıma'nın düğünü sade ve mütevazı bir düğündü. Mehri, çeyizi, düğün yemeği sade idi. Düğün merasimi de sade idi. Buna karşın Peygamber kızının düğününe şahit olan Hz. Âişe ve Ümmü Seleme validelerimiz, "Biz, Fâtıma'nın düğününden daha güzel bir düğün görmedik." demişlerdi.[122]

---

[119] İbn Kesîr, Bidâye, VI, 365; İbn Sa'd, Tabakât, VIII, 22.
[120] İbn Mâce, Nikâh, 24.
[121] Nesâî, Nikâh, 81.
[122] İbn Mâce, Nikâh, 24.

Toplumdan topluma, kültürden kültüre farklılık gösteren birtakım merasimlerle gerçekleştirilse de evlilik, insanların hayatındaki en önemli günlerden ve dönüm noktalarından biridir. Kurulacak aile birliğinin gizlilik içinde değil, açıkça ve meşru biçimde gerçekleştiğini ilan etmek bakımından büyük öneme sahip olan düğün merasimi, tarih boyunca insanlar tarafından önemsenmiş ve en güzel şekilde icra edilmeye çalışılmıştır.

İlâhî vahyin geldiği dönemde de insanlar evlilik merasimlerini kendi kültürlerine göre gerçekleştiriyorlardı. O günün Câhilî anlayışına göre düğünlerde içki içmek, kadın-erkek fütursuzca eğlenmek çok yaygındı. Hatta Hz. Peygamber de risaletle görevlendirilmeden önce geceleyin Mekke'de böyle bir düğüne katılmayı düşünmüş, ancak müzik sesini işitecek kadar evlere yaklaştığında uyuyakalmış, böylece Allah Teâlâ onu korumuştu.[123]

Peygamber Efendimiz de evliliklerin bir şenlik havasında, sevinç içinde yapılmasını istemiş, insanların tef çalıp şarkı söylemelerine, ziyafet vermelerine, şeker, hurma ve meyve gibi şeylerin damat ve gelinin üzerine serpilmesi şeklindeki eğlence şekillerine müsamaha göstermiştir. Hatta bu konularda ihmalkâr davrananları uyararak düğünün gereğinin yapılmasını teşvik etmiştir.[124] Ancak Câhiliye kültüründen kaynaklanan yanlış âdetleri kaldırmıştır. Düğünlerde içki içilmesi, eğlencede aşırıya gidilmesi, kadın ve erkeklerin birbirlerine karşı mahremiyet sınırlarını aşan tavır ve davranışlar içinde bulunması Peygamberimiz tarafından yasaklanmıştır.

Evlilik, evlenmeye aday iki kişinin birbirini görüp karar verme aşamasından itibaren başlar. Peygamber Efendimiz kurulacak aile yuvasında evlenecek tarafların birbirlerini görmeleri, birbirlerini tanımaları ve birbirlerinden razı olmaları gerektiğini belirtir ve bunun evliliğin mutluluğuna ve devamına vesile olacağını anlatırdı. Üstün zekâ ve kabiliyetleri ile bilinen Mugîre b. Şu'be kendi evlenme öyküsünü şöyle anlatır: "Bir gün Resûlullah'ın yanına gelerek evlenmek istediğimi ona söyledim. Bana, *'Git de evlenmek istediğin kıza bak. Çünkü onu görmen, (uyum sağlamanız ve) evliliğin devamı için daha uygundur.'* buyurdu."[125]

Allah Resûlü aynı şekilde başka sahabilerine de tavsiyede bulunmuş[126], evlenecek kişilerin birbirlerini görüp beğenmelerini teşvik etmişti. Bu hadisten hareketle, evlenecek kişilerin belirli ölçüler içinde birbirleriyle konuşup, bazı konuları müzakere edebilecekleri sonucu çıkarılabilir. Çünkü

evlenecek kişilerin önceden konuşmaları ve birbirlerini dinlemeleri, aile yuvasının selâmeti bakımından faydalı olacaktır.

Kız istenirken riayet edilmesi gereken bir dünürlük adabının da olması icab eder. Câhiliye döneminde bu hususta rekabet anlayışı vardı. Evlenme teklifi yapılan bir kadına başkaları da talip olabiliyordu. Peygamber Efendimiz, bu davranışın uygun olmadığını ve bir kadına aynı anda iki kişinin dünür olmaması gerektiğini söylemiştir. *“Birinci talip vazgeçmeden veya sizin istemenize izin vermeden dünürcü olmayın.”*[127] buyurarak müminlerin evlilik gibi önemli bir konuda birbirlerine karşı sevgi bağlarını ve aralarındaki saygıyı muhafaza etmelerini istemiştir.

Allah Resûlü (s.a.s), kız isteme merasimi esnasında, orada bulunanlara bir konuşma yapar ve konuşmasına dua ile başlardı. Sonradan “Hutbetü’l-hâce” şeklinde isimlendirilen konuşmasında şunları söylerdi: *“Hamd Allah’a mahsustur. O’na hamdeder, O’ndan yardım ve bağışlanma dileriz. Nefislerimizin şerlerinden Allah’a sığınırız. Allah’ın doğru yola ilettiği kimseyi saptıracak hiç kimse yoktur. O’nun saptırdığı kimseyi de doğru yola iletecek hiç kimse yoktur. Allah’tan başka hiçbir ilâh olmadığına tanıklık ederim. Muhammed’in, O’nun kulu ve elçisi olduğuna da tanıklık ederim.”*

Hz. Peygamber (s.a.s) bu duadan sonra, *“Ey iman edenler! Allah’a karşı gelmekten nasıl sakınmak gerekiyorsa, öylece sakının ve siz ancak Müslümanlar olarak ölün.”*[128], *“Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan, ikisinden birçok erkek ve kadın (meydana getirip, yeryüzünde) yayan Rabbinize karşı gelmekten sakının. Kendisi adına birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah’a karşı gelmekten ve akrabalık bağlarını koparmaktan sakının. Şüphesiz ki Allah, üzerinizde bir gözetleyicidir.”*[129], *“Ey iman edenler! Allah’a karşı gelmekten sakının ve doğru söz söyleyin.”*[130] meâlindeki âyetleri okur, ardından özel olarak diyeceklerini dile getirirdi.[131]

Ülkemizde kız isteme merasimlerinde, “Allah’ın emri, Peygamber’in kavli ile” diyerek söze başlanması, bu sünneti uygulamanın tezahürüdür. Ayrıca, söz kesildiğini ifade için bir de “nişan” denilen küçük bir tören yapılır. Bu tören sırasında karşılıklı hediyeler takdim edilir, yüzükler takılır ve kimi zaman günün anlamına dair konuşmalar yapılır.

Bugünkü yaygın şekliyle olmasa da, nişanlanma ve “İleri bir tarihte nikâhlanıp evleneceğiz.” anlamında söz kesmenin, Hz. Peygamber (s.a.s) döneminde bir ön karar ve görüşme şeklinde var olduğu görülmektedir. Asr-ı saadetteki aynı muhtevayı içeren uygulamalar, nikâh akdi sonrası ile zifaf

arasında geçen süreyi kapsamaktadır. Nitekim Peygamberimiz, Hz. Âişe ile nişanlanmış ve bu durum üç yıl sürmüştür.[132]

Nişan, evlilik gibi bir birliktelik değildir. Sadece iki tarafın birbirini tanımaları için bir fırsattır, evliliğe bir ön hazırlıktır. Nikâh akdi yapılana kadar geçen süre içinde, tarafların birbirlerini ve yeni aileyi tanıma şansı bulduğu nişan dönemi, bir anlamda evlilik vaadidir. Ancak evlilik mecburiyeti getirmeyeceği gibi, taraflara evliliğin verdiği beraber yaşama hak ve yetkisini de tanımaz. Dolayısıyla nişanlılar, mahremiyeti kaldıracak tarzda birlikte olamazlar, evliler gibi hareket edemezler. Diğer taraftan, çiftlerin, resmî nikâhlarını kıydırmadan önce, aralarındaki mahremiyeti kaldırmayı, dolayısıyla rahat hareket edebilmeyi sağlamak amacıyla dinî nikâh yapmaları zaman zaman sosyal ve ahlâkî sakıncaları beraberinde getirebilmektedir.

Evlenmek için özellikle tavsiye edilen ya da yasaklanan herhangi bir gün yoktur. Uygun olan herhangi bir zaman dilimi seçilebilir. Hz. Âişe (r.a) kendisinin Peygamber Efendimizle Şevval ayında evlendiğini ifade etmiş ve yakını olan kadınlara da Şevval ayında evlenmelerini tavsiye etmiştir.[133] Ayrıca Allah Resûlü, Ümmü Seleme validemizle de Şevval ayında evlenmiştir.[134] Bu evliliklerin, bugün olduğu gibi o günün toplumunda da yaygın bir kanaat olan, “İki bayram arasında -yani Şevval ayında- nikâh kıyılmaz.” şeklindeki batıl anlayışı değiştirmeye yönelik olduğu anlaşılmaktadır.

İslâm öncesi Hicaz kültüründe gelini süsleyerek düğüne hazırlayan ve bu konuda mahir olan hanımlar vardı. Aynı zamanda damat ve gelinin zifaf öncesinde evlilik hayatına dair bilgilendirilmesi için danışmanlık görevi üstlenen kimseler de bulunmaktaydı. Kültürümüzde halen yaşatılan ve hanım için “gelin yengesi”, erkek için ise “sağdıç” ismi verilen bu gelenek, evli olan yakınlar tarafından sürdürülmektedir. Bütün bunlar, dinin ve ahlâkın öngördüğü bir aile yuvasının kurulması ve bilhassa evlilikle ilgili helâl ve haram gibi hususların öğretilmesi konusunda yol gösterici ve öğretici uygulama biçimleri olarak kabul edilebilir. Nitekim Hz. Ali ile evlendiğinde Hz. Fâtıma’ya da Esma bnt. Umeys’in yengelik yaptığı düşünülürse[135], bu uygulamayı sünnetin bir yansıması olarak görebiliriz.

Kaynaklarda Peygamber Efendimizin evlilikleri sırasında annelerimizin o günün âdetlerine göre süslendikleri nakledilmektedir. Örneğin, Peygamberimizin ilk eşi Hz. Hatice’nin saçını tarayıp onu süsleyen hanım Ümmü Züfer’dir.[136] Hz. Âişe’yi ise annesi, ensardan bazı hanımlarla

birlikte kıyafetine çekidüzen verip süsleyerek düğüne hazırlamıştır.[137] Düğün günü Hz. Safiye'yi süsleyen ise, Enes'in annesi Ümmü Süleym bnt. Milhan'dır.[138] Hicaz bölgesindeki geleneğe göre, bir gelin odası döşenerek özel bir divan süslenir[139], damat adayı da güzel giyinip kokular sürerek düğüne hazırlanırdı.[140]

Dinimiz, hayatın her alanında gereksiz harcamada bulunmayı yasaklamıştır.[141] Yeni kurulacak aile yuvası için yapılan harcamalarda da israftan kaçınılmalıdır. Ülkemizde düğün hazırlıklarında sıkça görülen çeyiz, takı ve ev eşyaları gibi tedarikler için bazen gereğinden fazla yapılan harcamalar, daha başlangıçta mutluluğu zedelemekte, aileyi maddî açıdan sıkıntıya sokmaktadır. Uzunca bir süre düğün borcu ödeyen yeni evliler, birlikteliklerine minnet altında başlamakta ve maddî kaygılar yüzünden aradıkları huzuru yakalayamamaktadırlar. Bu sebeple Sevgili Peygamberimiz, *"En bereketli nikâh, külfeti en az olanıdır."*[142] ve *"Nikâhın en hayırlısı, en kolay olanıdır."*[143] buyurmuşlardır. Düğün masraflarında kolaylık göstermek ve şartları zorlamamak, evlenmek isteyen gençlerin önünü açacak ve imkânı kısıtlı olanların evlenmeye yönelik gayretlerini artıracaktır. Unutulmamalıdır ki Rabbimiz, *"Sizden bekâr olanları, kölelerinizden ve cariyelerinizden durumu uygun olanları evlendirin. Eğer bunlar yoksul iseler Allah onları lütfuyla zenginleştirir. Allah, lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir."*[144] buyurmaktadır.

Yardımlaşmayı ve insanların ihtiyacını gidermeyi tavsiye eden Peygamber Efendimiz (s.a.s), maddî imkânsızlıktan dolayı evlenemediğini söyleyenlere yardımcı olup evlenmelerini sağlamıştır. Bir gün yeğenlerinden Abdülmuttalib b. Rebîa ile Fazl b. Abbâs Resûlullah'a evlenmek istediklerini fakat mehir verebilecek bir şeyleri olmadığını söylerler. Zekât memuru olarak görevlendirilmelerini ve buradan elde ettikleri gelir ile evlenmek istediklerini belirtirler. Ancak Hz. Peygamber bu isteklerini kabul etmez, kendi özel gelirinden mehir masrafı vererek yeğenlerine yardımcı olur.[145]

Tarihte evlendirmek amacıyla kurulan vakıflar ve bu konuda çaba gösteren birçok iyi niyetli insan, Resûlullah'ı örnek almışlardır. Evlenmek isteyip de maddî imkânsızlıktan dolayı evlenemeyenlere yardımcı olmak, güzel ve mutlu ailelerin, dolayısıyla da huzurlu bir toplumun oluşmasına destek vermek, aslında Efendimizin yolundan gitmek isteyenlere güzel bir imkândır.

Düğün denilince oyun ve eğlence akla gelmektedir. Bu eğlence vasıtasıyla, hem evliliğin neşe ve mutluluk içinde karşılanması hem de kıyılan nikâhı herkesin duyması sağlanır, yani evlilik alenîleşir. Resûlullah Efendimiz, *“Haram olan (ilişki) ile helâl olan (nikâh) arasındaki ayırıcı özellik, tef çalmak ve şarkı söylemek (suretiyle duyurmaktır).”*[146] ve *“Bu nikâhı ilan edin, onu (topluma açık olan) mescitlerde yapın ve onda tef çalın.”*[147] ifadeleriyle düğünde helâl daireyi aşmayacak şekilde eğlenmeye teşvik etmişlerdir. Bu ifadelerden, düğünlerin topluma açık mekânlarda yapılması ve düğün esnasında iki insanın evlendiğine dair herkesi haberdar ederek eğlenmenin, evliliğe meşruiyet kazandıracağı anlaşılmaktadır. Peygamber Efendimiz hicretten sonra Medine’de ilk vefat eden Ebû Ümâme Es’ad b. Zürâre’nin kendisine emanet ettiği kızlarından Fâriğa’yı, Nübeyt b. Câbir ile evlendirmiştir. Düğün sırasında Hz. Âişe’ye, Medineli Müslümanların eğlenceyi sevdiğini söyleyerek, şarkı söyleyecek bir kadın gönderilip gönderilmediğini sormuştur.[148] Hanımları eğlendirmek üzere böyle bir hazırlığın yapılmadığını öğrenince, güzel şarkı söyleyen Zeyneb’in hemen düğün evine gönderilmesini istemiştir.[149]

Peygamberimizin bu tavsiyelerinden, düğünün saadet ve umudu ifade edecek tarzda güler yüzle icra edilmesini arzuladığı açıktır. Düğünler yas, ağıt ve keder toplantıları değildir. Ancak Resûl-i Ekrem’in her konuda olduğu gibi düğün eğlencelerinde de nezih, dengeli ve Allah’ın sınırlarına saygılı davranmayı emrettiğini söyleyebiliriz.

Düğün şenliğinin vazgeçilmez bir parçası da velime, yani düğün yemeğidir. Peygamber Efendimiz evliliklerinde davetlilere yemek ikramında bulunmuş[150], ashâbına da, “İlk gün velime (düğün yemeği) vermek yerinde ve olması gereken bir iştir. İkinci gün (vermek) âdettendir. Üçüncü gün (vermek ise) riya ve gösteriştir.*”*[151] buyurarak düğün yemeği vermelerini tavsiye etmiştir. Henüz yeni evlenmiş olan olan Abdurrahman bin Avf’a, *“Bir koyun keserek de olsa düğün yemeği ver!”*[152] buyurarak mütevazı bir daveti ihmal etmemek gerektiğine işaret etmiştir.

Diğer taraftan bir Müslüman’ın, davet edildiği velimeye katılarak düğün sahibi kardeşinin gönlünü kazanması, peygamber ahlâkındandır. Nitekim Hz. Peygamber, *“Esiri özgürlüğüne kavuşturun, davet edene icabet edin, hastayı ziyaret edin.”*[153] buyurmuştur. Ayrıca ikram için insanların maddî durumlarına göre sınıflanmaması gerektiğine dikkat çekerek, zenginlerin

davet edilip fakirlerin unutulduğu düğün yemeğini de en kötü yemek olarak tanımlamıştır.[154]

Peygamber Efendimizin kendi düğünlerinde davetlilere ikram etmiş olduğu yemekler, düğünün yapıldığı gün ve ortama göre değişmiş, bazen hurma, yağ ve kavuttan yapılan bir tür yemek (hays)[155]; bazen arpa unundan yapılmış bir yemek[156]; bazen de et ve ekmek[157] olmuştur. Bir başka sahâbînin düğün davetinde ise tevr denilen hurma şırası dağıtılmıştır.[158]

İslâm öncesi Arap toplumunda, yeni evlileri tebrik ederken bir an evvel zenginleşmeleri ve çoluk çocuğa karışmaları temennisinde bulunmak âdet idi. Allah Resûlü (s.a.s) böyle maddî dilekler yerine, eşler arasında geçim ve bereket için dualar edilmesini, *"Allah ona seni, sana da onu mübarek eylesin!"*[159] denmesini istemiştir. Kendileri de Abdurrahman b. Avf'ın (r.a) evlendiğini öğrenince ona, *"Öyleyse, Allah senin için (bu düğünü) mübarek etsin!"* buyurmuşlardır.[160] Günümüzde yeni evlenen çiftlere söylenen, "Allah mübarek etsin!", "Hayırlı olsun!", "Allah bir yastıkta kocatsın!" cümleleri, sünnetin kültürümüzdeki yansımaları olarak aynı manayı içermektedir.

Bir yönüyle ibadet, bir yönüyle de eğlence olan nikâh merasimlerinin uygulama şekilleri toplumlara göre değişiklik gösterebilmektedir. Her toplum bu merasimleri kendi geleneksel yapısına uygun bir şekilde yapar. Ancak evlilik merasimlerinde, dinin uygun görmediği aşırı davranışlardan ve mahremiyet sınırlarının bulunmadığı ölçüsüz eğlencelerden uzak durulması gerektiği gibi bu merasimlerin, düğün havasının olmadığı bir matem törenine dönüşmemesine de dikkat edilmelidir. Unutmamak gerekir ki düğün, evlilik gibi mukaddes bir birlikteliğin ilanıdır ve buna yakışır bir şekilde icra edilmesi gerekir.

---

[123] Hâkim, *Müstedrek*, VII, 2715 4/245; İbn Hıbbân, *Sahîh*, XIV, 169-170.

[124] Heysemî, *Mecmau'z-zevâid*, IV, 290.

[125] İbn Mâce, Nikâh, 9.

[126] Müslim, Nikâh, 74.

[127] Buhârî, Nikâh, 46.

[128] Âl-i İmrân, 3/102.

[129] Nisâ, 4/1.

[130] Ahzâb, 33/70.

[131] Dârimî, Nikâh, 20; Azîmâbâdî, *Avnü'l-ma'bûd*, VI, 108.
[132] Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr, 44.
[133] Müslim, Nikâh, 73; İbn Mâce, Nikâh, 53.
[134] İbn Mâce, Nikâh, 53.
[135] Abdürrezzâk, *Musannef*, V, 486; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, XXV, 307.
[136] İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, I, 328.
[137] Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr, 44.
[138] İbn Hişâm, *Sîret*, IV, 311.
[139] Buhârî, *el-Edebü'l-müfred*, II, 552.
[140] İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, IX, 236.
[141] A'râf, 7/31.
[142] İbn Hanbel, VI, 83.
[143] Ebû Dâvûd, Nikâh, 30-31.
[144] Nûr, 24/32.
[145] Ebû Dâvûd, Harâc, Fey' ve İmâre, 19-20.
[146] Tirmizî, Nikâh, 6.
[147] Tirmizî, Nikâh, 6.
[148] Buhârî, Nikâh, 64; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, IX, 226.
[149] İbn Hacer, İsâbe, VII, 682.
[150] Müslim, Nikâh, 94; Müslim, Nikâh, 95.
[151] İbn Mâce, Nikâh, 25.
[152] Buhârî, Büyû', 1.
[153] Buhârî, Nikâh, 72.
[154] Buhârî, Nikâh,73.
[155] Buhârî, Nikâh, 12.
[156] Buhârî, Nikâh, 71.
[157] Müslim, Nikâh, 91.
[158] Buhârî, Eşribe, 7.
[159] İbn Hanbel, I, 202.
[160] Müslim, Nikâh, 79.

Peygamberimizin Eşleri:
Müminlerin Anneleri

Allah Resûlü (s.a.s), "Andolsun senden önce de peygamberler gönderdik ve onlara da eşler ve çocuklar verdik." [161] ***âyetinde sözü edilen hidayet elçilerinin sonuncusuydu. Bir peygamber olarak içinde bulunduğu topluma dinî alanda rehberlik ederken, savaşta ordusunun kumandanı, mescitte cemaatinin imamı ve evinde ailesinin reisi idi. Daima ashâbının yanı başında yaşamış, onlara her hâliyle örnek olmuş, toplum hayatının bütün alanlarında yer almıştı. Yirmi beş yaşından itibaren bir eş ve ardından bir baba olarak aile hayatına katıldı.***

Resûl-i Ekrem'in aile hayatının pek çok yönden kendine özgü şartları vardı. Her şeyden önce bu aile Yüce Allah'ın gözetimi altındaydı ve ilâhî müdahalelerin ve yönlendirmelerin doğrudan muhatabıydı.[162] ***Diğer yandan o döneme özgü yerleşik kabuller, toplumsal şartlar ve Hz. Peygamber'in konumu, onun evliliklerine önemli ölçüde etkide bulunmuştu. Bu nedenle Resûl-i Ekrem'in bütün evliliklerinin kendine özgü şartları, sebepleri, maksatları ve hikmetleri vardı. Onun evlilikleri ve neden birden çok hanımla evlendiği ancak onun sahip olduğu vasıflar ve içinde bulunduğu şartlar gözetilerek anlaşılabilirdi.***

---

[161] Ra'd, 13/38.
[162] Ahzâb, 33/28.

Evlilik hiç kuşkusuz insanî bir gereksinimdir. Hepsi birer insan olan peygamberlerin evlenmesi de son derece tabiîdir. Nezahet ve iffet içerisinde bir gençlik geçirmiş olan Allah Resûlü de kendisi yirmi beş yaşında iken kırk yaşında olan Hz. Hatice ile evlenmiştir. Resûlullah ile evliliğinden önce yaşadığı iki evlilik tecrübesinden üç çocuk sahibi olan Hz. Hatice[163], vefat edinceye kadar yirmi beş yıl boyunca Resûl-i Ekrem'in biricik eşi ve hayat arkadaşı olmuştur.[164] Ayrıca bu evlilikten Kâsım ve Abdullah adlarında iki oğulları; Zeyneb, Rukiyye, Fâtıma ve Ümmü Gülsûm adlarında dört kızları dünyaya gelmiştir.[165]

Allah Resûlü, *"(Kendi döneminin) en hayırlı kadını Meryem'dir. Hatice de (kendi döneminin) en hayırlı kadınıdır."*[166] sözleriyle taltif ettiği Hz. Hatice'den ömrü boyunca büyük destek görmüş ve bunu şöyle ifade etmiştir: *"Yüce Allah bana Hatice'den daha hayırlı bir eş vermemiştir. Bütün insanlar bana inanmazken o bana inandı. Herkes beni yalanlarken o doğruladı. İnsanlar (yardımlarını) benden esirgediklerinde o bana malıyla destek oldu. Yüce Allah, bana başka kadınlardan değil ondan çocuklar ihsan etti."*[167] Peygamberimiz bu yüzden Hz. Hatice'yi daima hayırla yâd etmiştir. Onun Hz. Hatice'ye olan sevgi ve vefası zaman zaman Hz. Âişe'nin kıskançlığına sebep olmuş ancak Resûl-i Ekrem, Hz. Hatice'ye karşı vefa içinde hareket etmekten geri durmamıştır. Bir koyun kestiğinde onun bir kısmını Hz. Hatice'nin arkadaşlarına hediye etmesi onun vefasının örneklerindendir.[168]

Allah Resûlü (s.a.s), elli yaşına kadar kendisinden yaşça büyük olan bu hanımefendi ile evli kalmıştır. Ayrıca Hz. Âişe ile izdivacı hariç, onun Hz. Hatice'nin vefatından sonraki evliliklerinin tamamı dul hanımlarla olmuştur. Bu yüzden birden çok hanımla evlenmiş olması asla onun bedenî ihtiyaçlarının işaretleri olarak değerlendirilemez. Resûl-i Ekrem'in her evliliğinin insanî, dinî, siyasî ve içtimaî gerekçeleri ve hikmetleri vardır. Şu hâlde onun evliliklerinin her biri kendi şartları içerisinde değerlendirilmeli ve bu evliliklerin insanî, dinî, ailevî, sosyal ve siyasal sebepleri ile sonuçları göz ardı edilmemelidir.

Mesela Resûl-i Ekrem'in Hz. Hatice'nin vefatından sonra Sevde bnt. Zem'a isimli hanımefendi ile evliliğinin temelinde bütünüyle insanî ve dinî duyarlılık yatmaktaydı. Kendisinin en büyük destekçisi olan Hz. Hatice'nin vefatıyla büyük bir hüzne kapılan Allah Resûlü, Fâtıma ve Ümmü Külsûm adlı küçük yaştaki kızlarıyla baş başa kalmıştı. Omuzlarındaki peygamberlik yüküne, evinin işleri ve çocuklarının bakımı da eklenmişti.

Bu yalnızlık döneminden sonra, sahâbeden Osman b. Maz'ûn'un hanımı Havle bnt. Hakîm, yeni bir evlilik için Resûl-i Ekrem'in düşüncesini sormuş, ona dul bir hanımla evlenmeyi düşünüyorsa beş çocuklu ve yaşı ellinin üzerinde olan Sevde bnt. Zem'a'yı önermişti.[169]

Sekrân b. Amr isimli kocasıyla birlikte İslâmiyet'i ilk kabul edenlerdendi Sevde. Ancak Mekke'deki baskılar üzerine kocasıyla beraber Habeşistan'a hicret etmişler, müşriklerin ileri gelenlerinden bir kısmının Müslüman olduğuna dair bir söylenti kendilerine ulaşınca da Mekke'ye geri dönmüşlerdi. Ancak söylenti doğru çıkmamış ve bu arada Sevde'nin kocası vefat etmişti. İslâm uğruna türlü sıkıntılara katlanan bu çileli hanımın, Mekkeli müşriklerin bunaltıcı baskısı altında kendisine ve beş çocuğuna kol kanat gerecek bir eşi yoktu. Bu sırada Havle bnt. Hakîm'in aracılığıyla Sevde validemiz, babasının da onayını almak suretiyle Allah Resûlü'nün evlilik teklifini kabul etti.[170] Vücut itibariyle iri yapılı, uzun boylu, sakin ve yavaş tabiatlı bir hanım olan Sevde, Allah Resûlü'nün Hz. Âişe ile evliliğine kadar üç yıl boyunca tek eşi olmuştu. Allah Resûlü onun beş çocuğuna babalık, o da Resûlullah'ın kızlarına annelik yapmıştı.[171]

Dini uğruna göze aldığı sıkıntıların karşılığını peygamber eşi olmak suretiyle almış hanımlardan biri de Ümmü Seleme idi. Peygamber Efendimizle evlenmeden önce Ebû Seleme Abdullah b. Abdülesed ile evliydi. Her ikisi de Mekke'deki ilk Müslümanlardandı. Onlar da tıpkı Sevde bnt. Zem'a ve kocası gibi Habeşistan'a hicret etmişler, Mekkeli müşriklerin Müslüman olduklarını haber alınca da geri dönmüşlerdi. Ancak Mekke'ye vardıklarında durumun eskisinden pek farklı olmadığını gördüler. Neyse ki bir müddet sonra Medine'ye hicret izni çıktı ve Ümmü Seleme, kocası ve çocuğu birlikte yola koyuldu. Ne var ki akrabalarından olan müşrikler Ümmü Seleme'nin ve ailesinin yolunu kestiler. Ümmü Seleme'yi çocuğundan ve kocasından ayırdılar ve onu kendi evlerinde hapsettiler. Ümmü Seleme bu ayrılık nedeniyle sürekli gözyaşı döktü. Neyse ki bir yıl kadar süren bu ıstırap dolu bekleyiş insaflı birkaç kişinin girişimiyle sona erdi. Ümmü Seleme de çocuğunu alarak vakit kaybetmeden Medine'ye kocasının yanına gitti.[172]

Ancak bu birliktelik de kısa sürecekti. Çünkü bir müddet sonra Ebû Seleme Uhud Savaşı'na katıldı ve aldığı yara sonucu hayatını kaybetti. Üst üste gelen bu üzücü olaylar Ümmü Seleme'yi oldukça sarsmıştı. Artık Resûl-i Ekrem'den öğrendiği, *"Biz şüphesiz Allah'a aidiz ve şüphesiz O'na döneceğiz. Allah'ım! Musibetimin ecrini bana ver, bana kaybettiğimden*

daha hayırlısını ver!" duasını okumaktan başka bir şey gelmiyordu Ümmü Seleme'nin elinden. Çünkü başına bir musibet gelen kimse bu şekilde dua ederse Allah'ın mutlaka onun duasını kabul edeceğini işitmişti Allah Resûlü'nden. Bu yüzden hem böyle dua ediyor hem de "Ebû Seleme'den daha hayırlısı kim olabilir ki?" diye umutsuzluğunu dile getiriyordu.[173] İşte tam bu sırada Allah Resûlü bu yaşı ilerlemiş, dört çocuklu ve kıskanç tabiatlı hanıma Hz. Ömer aracılığıyla evlilik teklif etti[174] ve hicretin dördüncü yılının Şevval ayında onunla evlendi.[175] Muhtemelen Peygamberimizin Ümmü Seleme'ye evlenme teklif etmesinde, cefakâr bir dul hanım olarak hem kendisinin hem de çocuklarının korunmaya muhtaç olmasının yanı sıra mensubu olduğu Mahzum kabilesi ile yakınlaşma ve onların İslâm'a ısınmasını sağlama isteği etkili olmuştu.

Ümmü Seleme gibi kocası Uhud Savaşı'nda şehit olan hanımlardan biri de Zeyneb bnt. Huzeyme idi. Yoksullara yardım ettiği ve onlara daima yemek yedirdiği için "Ümmü'l-mesâkîn" (Yoksulların Anası) diye tanınan bu dul ve çaresiz hanımefendiye Allah Resûlü yardım elini uzatmış ve onunla evlenmiştir. Ancak bu evlilik uzun sürmemiş, birkaç ay sonra Zeyneb validemiz vefat etmiştir.[176]

Resûl-i Ekrem'in Ümmü Habîbe annemizle evliliğinin de benzer bir gerekçesi vardı. Kureyş Kabilesi'nin ileri gelenlerinden Ebû Süfyân'ın kızı olan ve seçkin bir aileden gelen Ümmü Habîbe, ilk evliliğini Ubeydullah b. Cahş ile yapmıştı. Kureyş tarafından baskılar artınca, bu müslüman çift Habeşistan'a hicret etmişlerdi. Ne var ki Ubeydullah b. Cahş orada Hristiyan olmuş ve karısının da Hristiyan olmasını istemişti. Ümmü Habîbe ise bu isteği reddederek dininde sebat göstermişti. Çok geçmeden kocası ölen ve yabancı bir ülkede kimsesiz ve korunmaya muhtaç bir duruma düşen Ümmü Habîbe, babası Ebû Süfyân henüz Müslüman olmadığı için Mekke'ye ailesinin yanına da dönememişti.

İşte tam bu sırada Ümmü Habîbe'nin İslâm uğruna gösterdiği sabır ve tahammül ile ilgili bilgiler Peygamberimize ulaşmıştı. Peygamberimiz de kendisini İslâm'a davet etmek için gönderdiği elçi aracılığıyla Necâşî'den, Ümmü Habîbe'yi gıyabında kendisine nikâhlamasını istedi.[177] Bunun üzerine Necâşî hem Allah Resûlü'nün isteğini yerine getirdi[178] hem de Ümmü Habîbe'yi ve Habeşistan'da bulunan diğer Müslümanları gemilerle Medine'ye geri gönderdi. Hicretin altıncı veya yedinci yılında meydana

gelen bu olay, Ümmü Habîbe'nin teslimiyet ve sadakatinin bir mükâfatı idi. [179]

Allah Resûlü'nün Hz. Ömer'in kızı Hafsa ile evliliğinde de kocası savaşta şehit olmuş dul bir hanımefendiyi koruma altına almak ve Hz. Ömer gibi bir İslâm kahramanını onurlandırmak gibi bir gaye vardı. Hafsa, ilk Müslümanlardan Huneys b. Huzâfe ile evlenmiş fakat kocası Bedir Gazvesi'nden dönerken yolda hastalanarak Medine'de vefat etmişti.[180] Bu üzücü kayıptan sonra Hz. Ömer bir baba olarak kızını hayırlı bir kimseyle evlendirmek istemiş ve bunun için harekete geçmişti. İşte bu esnada Allah Resûlü Hz. Ömer ile konuşarak Hafsa'ya talip olmuş ve hicretin üçüncü senesinde evlenmişlerdi.[181] Böylece Peygamber Efendimiz hem yalnız bir hanıma hayat arkadaşı olmuş hem de İslâm'a büyük hizmetleri geçmiş bir aileyle akrabalık bağı kurarak onları onurlandırmıştı.

Allah Resûlü'nün evliliklerinin çoğu, o dönemdeki egemen toplumsal yapı içinde, yeni kurulan İslâm toplumunun varlığını sağlamlaştırmaya yönelik siyasî ve sosyal hedefleri olan evliliklerdi. O dönemde evlilik bağıyla oluşturulan akrabalık ilişkileri, farklı din mensupları ve kabileler arasında dostluk bağlarının tesis edilmesinin en önemli vasıtalarından idi. Nitekim Resûl-i Ekrem hicretin altıncı yılında Abdurrahman b. Avf kumandasında bir askerî birliği Kuzey Arabistan'daki eski bir ticaret merkezi olan Dûmetü'l-Cendel şehrine gönderirken, Abdurrahman b. Avf'a, eğer oradaki Kelb Kabilesi İslâm'ı kabul ederse kabilenin reisinin kızıyla evlenmesi talimatını vermiş ve o da bu emrin gereğini yerine getirmiştir. [182]

İşte Cüveyriye bnt. el-Hâris de Resûl-i Ekrem'in İslâm'ın yayılması ve kökleşmesi maksadıyla evlendiği hanımlardan biriydi. Huzâa Kabilesi'nin Mustalikoğulları kolunun reisi Hâris b. Ebû Dırâr'ın kızı olan Cüveyriye, Müslümanlara karşı savaş hazırlıkları içinde olan kabilesinin ani bir baskınla mağlup edilmesi[183] üzerine yüzlerce esirden biri olarak Medine'ye götürüldü. Cüveyriye daha sonra savaşa katılan askerlerden Sâbit b. Kays'ın veya onun amcasının oğlunun hissesine düştü ve hürriyetine kavuşmak için Sâbit b. Kays ile bir fidye miktarı belirledi. Bu arada fidyesinin ödenmesi hususunda yardımcı olması için Hz. Peygamber'e geldi ve kendini tanıttı. Bunun üzerine Allah Resûlü onun fidyesini ödedi ve kendisine evlilik teklifinde bulundu. Cüveyriye'nin teklife olumlu yanıt vermesi ve Allah Resûlü ile evlenmesi üzerine Müslümanlar, Peygamberimizin hısımları olarak kabul ettikleri

Mustalikoğulları’na mensup bütün esirleri karşılıksız olarak serbest bıraktılar.[184] Bunun sonucu olarak başta kabile reisi Hâris b. Ebû Dırâr olmak üzere kabilenin pek çok mensubu İslâm’a girdi.[185] Böylece Hz. Peygamber’in Cüveyriye ile evlenmesinin asıl maksadının bu kabileyi İslâm’a yaklaştırmak olduğu anlaşılmış oldu.

Allah Resûlü’nün Safiyye bnt. Huyey ile olan evliliği de benzer bir maksatla gerçekleşmiştir. Safiyye, bir Yahudi kabilesi olan Nadiroğulları’nın reisi Huyey b. Ahtab’ın kızı idi. Önce kendi kabilesinin ileri gelenlerinden Sellâm b. Mişkem ile evlenmiş, ondan boşandıktan sonra da Kinâne b. Rebî’ isimli bir şairle evlenmişti.[186] Nadiroğulları, Kureyş ile iş birliği yapmayacaklarına, Hz. Peygamber’in aleyhinde faaliyette bulunmayacaklarına ve her ne suretle olursa olsun müşterek vatanları olan Medine’yi koruyacaklarına dair Resûl-i Ekrem’e söz vermelerine rağmen kısa zamanda ahitlerini bozmuşlar ve bu yüzden de Hayber’e sürülmüşlerdi. Safiyye ikinci evliliğini Müslümanların Hayber’i fethinden birkaç gün önce yapmıştı.[187] Hayber Fethi’nde kocası öldürülen ve esirler arasında yer alan Safiyye, sahâbeden Dihye b. Halife’nin payına düşmüştü. Fakat ashâbdan bazıları Safiyye’yi Peygamberimizin almasının daha uygun olacağını, Safiyye Kurayzaoğulları ve Nadiroğulları kabilelerinin önde gelenlerinden olduğu için Hz. Peygamber’in mevkiinin bunu gerektirdiğini söylemişlerdi. Bunun üzerine Dihye’ye başka bir cariye verildi ve Safiyye Allah Resûlü’nün hissesine bırakıldı. O da Safiyye’yi azat ederek kendisiyle evlendi.[188] Güzel bir hanım olan Safiyye’nin[189] Yahudi asıllı olması, Allah Resûlü’nün diğer eşleri arasında zaman zaman bir küçümseme sebebi olarak gündeme gelmekteydi. Bir gün Hz. Âişe ile Hz. Hafsa bu şekilde bazı sözler söylemişler ve Hz. Safiyye’yi üzmüşlerdi. Bu durumu kendisine anlattığında Hz. Safiyye’yi Resûlullah şu sözlerle teselli etmişti: *“Sen de onlara ‘Siz ikiniz nasıl benden üstün olabilirsiniz? Benim kocam Muhammed, babam Harun, amcam ise Musa’dır.’ deseydin ya!”*[190]

Hz. Peygamber’in (s.a.s) Arabistan’ın güçlü kabilelerinden Âmir b. Sa’saa kabilesine mensup Meymûne bnt. el-Hâris ile evliliğinin de birtakım siyasal sonuçları olmuştu. Meymûne İslâm’dan önce Mes’ûd b. Amr es-Sakafî ile evli idi. Daha sonra ondan ayrılarak Ebû Ruhm b. Abdüluzzâ ile evlendi. Ancak bir süre sonra kocası vefat etti.[191] Meymûne, bunun üzerine kız kardeşi Ümmü’l-Fadl Lübâbe’ye durumunu açtı ve ona Hz. Peygamber’le evlenmek istediğini bildirdi.[192] Kız kardeşinin kocası Hz.

Abbâs veya bazı rivayetlere göre Ca’fer b. Ebû Tâlib, Meymûne’nin teklifini Peygamberimize iletti. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz, Kaza Umresi’ne hazırlanırken hicretin yedinci senesinde Mekke’deki amcası Hz. Abbâs’a haber göndererek Meymûne ile evlenmesi için aracılık yapmasını istedi. Hz. Peygamber’in evlilik teklifi kendisine ulaşan Meymûne, kendini ona hibe ettiğini söyleyerek mehir istemediğini bildirdi. Bunun üzerine, *“… Peygamber kendisiyle evlenmek istediği takdirde, kendisini peygambere hibe eden mümin kadını, diğer müminlere değil, sırf sana mahsus olmak üzere (helâl kıldık)…”*[193] âyeti indi ve evlilik onaylanmış oldu.[194]

Bu evlilikten sonra Âmir b. Sa’saa kabilesine mensup heyetler Medine’ye gelip Allah Resûlü ile görüşmüş ve kabile halkı İslâmiyet’i kabul etmiştir. Meymûne, Allah Resûlü’nün evlendiği en son kadın olmuştur.[195]

Çok evliliği dört hanımla sınırlayan Yüce Allah[196], Hz. Peygamber’e mahsus bir hüküm olarak ona evlendiği bütün kadınları nikâhı altında tutma müsaadesi vermiştir.[197] Böylece Hz. Peygamber’in hanımlarının mağdur olmamaları temin edilmiştir.[198] Kur’an ayrıca Allah Resûlü’nün bundan sonra başka hanımlarla evlenmesinin kendisine helâl olmadığını bildirmiş[199], Resûl-i Ekrem’in hanımlarının “müminlerin anneleri” olduklarını hatırlatarak[200] müminlerin Hz. Peygamber’in vefatından sonra onun eşleriyle asla evlenemeyeceklerini ilân etmiştir.[201]

Hz. Peygamber’in evlilikleri içerisinde gerekçesi bakımından en farklısı Zeyneb bnt. Cahş ile olan evliliği idi. Bu evlilik, bir kimsenin kendi evlatlığının boşadığı hanımla evlenmesini doğru bulmayan Câhiliye âdetini ortadan kaldırmaya yönelikti ve bizzat Yüce Allah’ın emri ile gerçekleşmişti. Hadise şöyleydi: Zeyneb bnt. Cahş, Allah Resûlü’nün halası Ümeyme’nin kızıydı.[202] Evlilik çağına gelince Allah Resûlü onun ailesiyle konuştu ve Zeyneb’i, Zeyd b. Hârise’ye istedi. Zeyd, Allah Resûlü’nün evlatlığıydı. Hz. Hatice, Zeyd’i İslâm’dan önce Mekke’de Ukâz panayırından köle olarak satın almış ve Allah Resûlü’ne hediye etmişti. O da Zeyd’i hem özgürlüğüne kavuşturmuş hem de evlat edinmişti.[203] Resûlullah (s.a.s), yakından tanıdığı bu iki genci birbiriyle evlendirmek istemişti. Ne var ki Zeyneb, Zeyd ile evliliğe rıza göstermedi. Bununla birlikte Allah ve Resûlü’nün hükmüne karşı gelmekten sakındıran âyetin[204] inmesi üzerine evlilikleri gerçekleşti.[205] Ancak taraflar birbirlerine karşı isteksizdi. Bu yüzden eşler arasında ülfet ve sevgi meydana gelmedi ve bir sene sonra Zeyd, karısını boşamak üzere,

Resûlullah’a (s.a.s) başvurdu. Resûlullah, ona eşini boşamamasını[206] ve sorumluluğunun bilincinde olmasını tavsiye etti.[207]

Resûlullah’ın tavsiyelerine rağmen Zeyd ile Zeyneb geçinemediler. Hz. Peygamber’in elinde ve evinde yetişen Zeyd’in komutanlık yapacak seviyedeki üstün vasıflarına rağmen azatlı bir köle olması, Kureyş’in ileri gelen ailelerinden birinin kızı olan Zeyneb’in yanında denklik meselesini gündeme getiriyordu. Bu nedenle Zeyd, eşini boşamaya kesin karar verdi. Zeyd, eşini boşadıktan sonra ise hadiselere doğrudan müdahale eden Kur’an âyetleri indi. Gelen vahiy Resûlullah’ın Zeynep ile evlendirildiğini ve öteden beri devam eden bir Câhiliye geleneğinin ortadan kaldırıldığını haber veriyordu: *“...Zeyd, o kadından ilişiğini kesince biz onu sana nikâhladık ki evlatlıkları, kadınlarıyla ilişkilerini kestiğinde (o kadınlarla evlenmek isterlerse) müminlere bir güçlük olmasın. Ve Allah’ın emri yerine getirilmiş oldu.”*[208]

Yüce Allah bu suretle bir Câhiliye geleneğini ortadan kaldırmayı irade buyurmuş, bu yıpratıcı ve hassas meseleyi her hususta insanlar için örnek olan ve zor olaylar karşısında en fazla direnme gücüne sahip bulunan Resûlullah’ın şahsında uygulamaya koymuştur ki ümmeti tarafından rahatlıkla kabul edilsin. Diğer yandan Zeyneb, Peygamberimizle evliliğinin vahiy aracılığıyla gerçekleşmesini kendisi açısından ayrıcalıklı ve övgüye değer bir durum olarak değerlendirmiş ve Hz. Peygamber’in diğer hanımlarına zaman zaman şöyle demiştir: “Sizleri (Hz. Peygamber ile) kendi aileleriniz evlendirdi. Beni ise yedi kat göklerin ötesinden Yüce Allah evlendirdi.”[209]

Hz. Peygamber’in gerek Zeyneb ile gerekse Meymûne ile evliliğine doğrudan müdahil olan ilâhî vahiy, aslında onun bütün eşleriyle ilişkisine yön vermiştir. *“Ey peygamber hanımları! Siz, kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz...”*[210] âyetinde görüldüğü üzere Kur’an Allah Resûlü’nün hanımlarına taşıdıkları sorumlulukları hatırlatmıştır. Onların başkalarıyla konuşurken takınacakları tavra ve seslerinin tonuna, zorunlu bir durum olmadıkça evlerinden dışarı çıkmamalarına, kılık kıyafetleri ve ibadetleri konusunda dikkatli davranmalarına ve dünya ile âhiret hayatı arasındaki dengeyi korumalarına kadar pek çok hususta uyarılarda bulunmuştur.[211]

Allah Resûlü’nün eşleri içerisinde en müstesna yere sahip olanı kuşkusuz Hz. Âişe idi. Allah Resûlü’ne ilk inananlardan Hz. Ebû Bekir ve Ümmü Rûmân çiftinin kızı olan Âişe ile Hz. Peygamber Mekke’de nikâhlandılar ve

hicretin ilk yılında Medine’de birlikte yaşamaya başladılar.[212] Böylece o, Hz. Ebû Bekir gibi bir babanın evinden Allah Resûlü’nün evine intikal etti. Gelişmesini, yetişmesini ve şahsiyetinin olgunlaşmasını birlikte dokuz yıl geçirdiği[213] Peygamber Efendimizin evinde tamamlama imkânı buldu. Sahip olduğu kabiliyetlere Hz. Peygamber’in desteği de eklenince onun baba evinde aldığı eğitim, vahyin aydınlattığı nübüvvet evinde daha da olgunlaştı ve derinleşti.

Hz. Âişe anlayış kabiliyeti, kuvvetli hafızası, güzel konuşması, Kur’an-ı Kerim’i ve Hz. Peygamber’i en doğru biçimde anlamaya yatkın zekâsı gibi vasıfları sayesinde Peygamber Efendimizin yanında özel bir mevki kazandı. Allah Resûlü onun bu meziyetlerini *“Âişe’nin diğer kadınlara üstünlüğü, tiridin diğer yemeklere üstünlüğü gibidir.”*[214] ifadeleriyle dile getirmişti. Hadiste geçen tirit yemeği, birkaç çeşidi olan ve genelde et, keş, yağ ve undan oluşan geleneksel bir Arap yemeğidir. Tiridin Hz. Peygamber’in en çok sevdiği yemek olduğu da nakledilmiştir.[215] Hz. Peygamber’in Hz. Âişe ile tirit yemeği arasında bir benzerlik kurması, hem benzeyenin hem de benzetilenin kendilerine özgü birtakım üstün niteliklere sahip olmalarından olsa gerektir.

Netice itibariyle, Sevgili Peygamberimizin evliliklerinin tamamı kendine özgü hikmet ve maksatlar taşımaktadır. Kocası savaşta şehit olan hanımlara ve yetim çocuklarına yardım eli uzatmak, İslâm uğruna sıkıntı çeken hanımları ödüllendirmek, İslâm’a hizmeti geçen saygın ailelerle evlilik bağı kurarak onları onurlandırmak, evlatlığın boşadığı hanımla evlenme ve mehir gibi evliliğe ilişkin birtakım düzenlemeler hakkında insanlara yol göstermek, Yüce Allah’ın emrini uygulamak, düşman kabilelerle akrabalık bağı kurarak İslâm’a karşı tavırlarını yumuşatmak ve hanımlar vasıtasıyla Müslüman toplumdaki diğer hanımları eğitmek bu hikmetlerden bazılarıdır. Resûl-i Ekrem özellikle kadınlarla ilgili hususların öğretiminde kendi eşlerinden yararlanmıştır.[216] Böylece Allah Resûlü’nün bütün hanımları İslâmî bilginin öğretiminde ve yaygınlaşmasında büyük görev üstlenmişlerdir. Hz. Peygamber’in vefatından sonra da başta Hz. Âişe olmak üzere tüm peygamber hanımları “müminlerin anneleri”[217] sıfatıyla hemen herkesin dinî ve ailevî konularda kendilerine danıştığı, irşad ve tavsiyelerine kulak verdiği saygın otoriteler olarak Müslümanlara rehberlik etmişlerdir. Onlar bugün de Allah’a ve Resûlü’ne iman etmiş hanımlar için en güzel örnektirler.

---

[163] İbn Kesîr, *Bidâye*, VI, 315-316.
[164] Müslim, Fedâilü'ı-sahâbe, 77.
[165] İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 132-133.
[166] Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr, 20; Müslim, Fedâilü's-sahâbe, 69.
[167] İbn Hanbel, VI, 118.
[168] Buhârî, Edeb, 23.
[169] İbn Hanbel, VI, 211.
[170] İbn Hanbel, VI, 211.
[171] "Sevde", DİA, XXXVI, 584.
[172] İbn Hişâm, *Sîret*, II, 315-316.
[173] Muvatta', Cenâiz, 14; Müslim, Cenâiz, 3.
[174] Nesâî, Nikâh, 28; İbn Hanbel, VI, 318.
[175] İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 86-87.
[176] İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 627.
[177] İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, IV, 181.
[178] Ebû Dâvûd, Nikâh, 18-19; Nesâî, Nikâh, 66.
[179] İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-gâbe, VII, 116; İbn Haldûn, *Târîh*, II, 37.
[180] Buhârî, Megâzî, 12; Belâzürî, *Ensâbü'l-eşrâf*, I, 214.
[181] Buhârî, Nikâh, 34; Îbnü'l-Esîr, Üsdü'l-gâbe, I, 143.
[182] Taberî, *Târîh*, II, 126; Vâkıdî, *Megâzî*, II, 560-561.
[183] İbn Hişâm, *Sîret*, IV, 252.
[184] Ebû Dâvûd, Itk, 2; İbn Hanbel, VI, 277.
[185] İbn Hişâm, *Sîret*, IV, 259.
[186] İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 120; Zehebî, *Siyer*, II, 231.
[187] Vâkıdî, *Megâzî*, II, 674.
[188] Buhârî, Salât, 12; Müslim, Nikâh, 84; İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 120.
[189] Buhârî, Büyû', 111.
[190] Tirmizî, Menâkıb, 63.
[191] İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 132.
[192] İbn Hişâm, *Sîret*, V, 20.
[193] Ahzâb, 33/50.
[194] İbn Hişâm, *Sîret*, VI, 61.
[195] "Meymûne", DİA, XXIX, 506.
[196] Nisâ, 4/3.
[197] Ahzâb, 33/50.
[198] Ahzâb, 33/51.
[199] Ahzâb, 33/52.

[200] Ahzâb, 33/6.
[201] Ahzâb, 33/53.
[202] İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 101.
[203] İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-gâbe, I, 350-51.
[204] Ahzâb, 33/36.
[205] Taberî, *Tefsîr*, XX, 271.
[206] Ahzâb, 33/37.
[207] Buhârî, Tevhîd, 22; İbn Kesîr, *Bidâye*, IV, 166.
[208] Ahzâb, 33/37.
[209] Buhârî, Tevhîd, 22.
[210] Ahzâb, 33/32.
[211] Ahzâb, 33/28-34.
[212] Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr, 44; Müslim, Nikâh, 69.
[213] Buhârî, Nikâh, 39.
[214] Müslim, Fedâilü's-sahâbe, 89.
[215] Ebû Dâvûd, Et'ıme, 22.
[216] Buhârî, Hayız, 20; Ebû Dâvûd, Tahâret, 107.
[217] Ahzâb, 33/6

Neslin Korunması: Geleceğimizin Teminatı

Sevgili Peygamberimiz, hicretin onuncu yılında Veda Haccı yapmış ve insanlığa dünya durdukça geçerliğini koruyacak çok önemli mesajlar vermişti. Bu hacca şahit olan sahâbîlerden biri de Câbir b. Abdullah'tı. Uhud Harbi'nde babası Abdullah'ı Allah yolunda şehit veren Câbir… Ömrünün ilerleyen yıllarında bir gün Hz. Hüseyin'in torunu olan Muhammed b. Ali, Câbir b. Abdullah'ın yanına geldi ve Allah Resûlü'nün tek haccı olan Veda Haccı'nı anlatmasını istedi. O esnada gözlerini kaybetmiş olan Câbir (r.a), Peygamber torununun bu isteğini kırmadı. Veda Haccı'ndan aklında kalanları tek tek anlattıktan sonra sözü Veda Hutbesi'ne getirdi. Onun anlattığına göre, Arafat'ta öğle vakti, güneş zevali aşınca yani en tepe noktasından batıya kaymaya başlayınca, Resûlullah (s.a.s) çadırından çıktı. Devesine binerek on binlerce insana hitaben yaptığı o tarihî konuşmasına şu cümlelerle başladı:

"(Ey insanlar!) Bu (Zilhicce) ayınızda, bu (Mekke) şehrinizde, bu (Kurban Bayramı) gününüz nasıl mukaddes ise kanlarınız, mallarınız ve ırzlarınız (şeref ve namusunuz) da aynı şekilde mukaddestir." [218]

---

[218] Buhârî, İlim, 9; Müslim, Kasâme, 3.

Allah’ın Son Elçisi (s.a.s), kutsiyetine inandığı gün, ay ve beldeye işaretle söze başlamış ve daha sözlerinin başında o coşkulu kalabalığa çok önemli bir ilkeden bahsetmişti: Dokunulmazlık. Bundan böyle kimse, başkasının canına, malına ve kişilik haklarına saldırmasın, herkes dokunulmazlıklara riayet etsin istiyordu. Kişilik haklarına özellikle dikkat çekmiş; insanın şeref ve haysiyetini zedeleyecek davranışlardan kaçınılması gerektiğine vurgu yapmıştı. Zira onun tanımıyla iyi Müslüman, Müslüman kardeşinin canına ve malına olduğu gibi, “kişilik haklarına” da saygı gösteren ve onun şahsiyetini dokunulmaz gören kimseydi: *“Müslüman’ın Müslüman’a malı, ırzı ve kanı haramdır. Müslüman kardeşini küçük görmesi, kişiye kötülük olarak yeter.”*[219]

Allah Resûlü’nün Veda Hutbesi başta olmak üzere çeşitli hadislerinde “saygın bir değer” olarak zikrettiği “ırz” kavramı, “insanın kendisine ve sosyal çevresine yönelik övgü ve yergiye konu olan her türlü manevî şahsiyetini” ifade etmektedir.[220] Yani ırz denilince insanın manevî kişiliği, haysiyeti, iffeti, şerefi ve kişilik hakları anlaşılır. Bu durumda ırz, insanı insan yapan, ona toplum içinde şeref ve itibar kazandıran, her türlü saldırı karşısında dokunulmazlığı bulunan kişilik değerleridir. Bir kimsenin böylesine özel değerlerinin çiğnenmesi, doğrudan doğruya onun ırzına yönelik bir saldırı sayılmıştır. Nitekim *“Müslüman, Müslüman’ın kardeşidir, ona hainlik yapmaz, ona yalan söylemez, onu yüzüstü bırakmaz. Müslüman’ın ırzı, malı ve kanı saygındır, ona dokunulamaz. Takva (Allah’a karşı sorumluluk bilinci), işte şuradadır (kalptedir). Müslüman’ın, Müslüman kardeşini küçük görmesi, kötülük olarak ona yeter.”*[221] buyuran Hz. Peygamber, müminin haysiyetinin rencide edilmesini büyük bir vebal ve sorumluluk olarak görmüştür.

Müslüman’ın kişilik hakkının dokunulmazlığına vurgu yapan bir başka hadis, müminlerin birbirlerinden nefret etmemeleri, birbirlerine haset etmemeleri, birbirlerinin ayıplarını araştırmamaları gerektiğini de ifade eder.[222] Bu hadis aynı zamanda müminin saygınlığına zarar verebilecek hususların neler olduğunu ortaya koymaktadır. Bu saygınlık kişinin toplum içindeki itibarını da kapsar. Öyle ki, işlediği bazı suçlar sonucunda toplumsal itibarının sarsılması, birey için en büyük ceza olabilir. Nitekim Allah Resûlü (s.a.s), varlıklı olduğu halde borcunu ödemeyen kimseye uygulanacak hukukî müeyyide yanında, esas cezanın toplum tarafından ona verilen şeref ve saygınlığını küçümseme, yok sayma cezası olduğunu belirtmiştir.[223]

Kişilik haklarına saldırı, ferdin saygınlığını tehdit ettiği gibi, aynı zamanda toplumsal yapıya da zarar vermekte, kardeşlik hukukunu tahrip etmektedir. Bu bağlamda müminlerin birbirleriyle alay etmemelerini, nahoş lakaplarla birbirlerini çağırmamalarını, birbirlerinin kusurlarını araştırmamalarını isteyen Yüce Allah[224], insan şahsiyetini ve onurunu hedef alan davranışlardan kaçınıp kardeşliğe yaraşır ilişkiler geliştirmeyi emretmektedir. Allah Resûlü'nün, bu hususa Veda Hutbesi'nde değinirken insanın şeref ve haysiyetini Mekke, Zilhicce Ayı ve Arefe Günü gibi Müslüman toplumun mukaddesatıyla eş değer görmesi ise, son derece anlamlıdır. Hatta Hz. Ömer'in oğlu Abdullah, Allah katında insan haysiyetinin, Müslümanlar nezdinde en kutsal değer sayılan Beytullah'tan dahi üstün olduğuna kanaat getirmiştir. Resûl-i Ekrem'in *"Ey diliyle Müslüman olduğunu söyleyen ve kalbine iman işlememiş kimseler! Müslümanlara eziyet etmeyin, onları ayıplamayın. Onların kusurlarını araştırmayın. Müslüman kardeşinin ayıbını kurcalayan kişi var ya! Allah da onun ayıbını kurcalar. Allah kimin ayıbını kurcalarsa, -kişi bu ayıbı kapalı kapılar ardında bile işlemiş olsa- yaptığını açığa çıkarıp onu rezil eder."* buyurduğunu bize aktaran Abdullah b. Ömer, bir gün Kâbe'ye yönelerek şöyle demiştir: "Sen ne büyüksün! Ne kadar saygıya layıksın! Ancak bir mümin, Allah katında senden de saygındır."[225] İnsan saygınlığına Hz. Peygamber'in verdiği önemi kavrayan genç sahâbî Abdullah, bunu çarpıcı bir biçimde işte böyle dile getirmiştir.

Peygamberimizin özellikle izdihamın yoğun olduğu hac mevsiminde kişilik haklarının dokunulmazlığı ilkesini hatırlatması bir tesadüf olamaz. Öyle ki, insana saygı, hac menâsikinin şeklî unsurlarından daha fazla duyarlılık gerektiren bir ilkedir. Nitekim yine Veda Haccı günlerinden birinde, tıpkı Câbir gibi bu sefer de Kûfeli sahâbî Üsâme b. Şerîk şöyle bir olaya tanıklık etmiştir: Farklı bölgelerden gelerek hacca niyetlenen bazı kimseler, Hz. Peygamber'e "Şunu yaparsak günah var mıdır? Bunu yaparsak günah var mıdır?" gibi hac görevlerine ilişkin sorular sormuşlardır. Bütün bunları dinleyen Merhamet Peygamberi, *"Ey Allah'ın kulları, (bakın)! Allah, (kullarının üzerinden) sorumluluğu kaldırmıştır. Ancak kul, ne zaman ki kardeşinin ırzına (şeref ve şahsiyetine) dokunacak bir iş yaparsa, işte asıl günah budur."*[226] buyurmuştur. Allah Resûlü, hac ibadeti sırasında meydana gelebilecek ufak tefek kusurların bir sakıncası bulunmadığını ve bağışlanabileceğini ifade etmiş fakat herhangi bir Müslüman'a dil uzatmanın, onu rencide etmenin, ona eziyet etmenin daha

büyük bir vebal olduğunu hatırlatmış, dolayısıyla bir insanın saygınlığını zedelemenin dinin özüyle çeliştiğini belirtmiştir. Esasen helâl ve haram gibi yükümlülüklerin temelinde, dinin ve insanlık değerlerinin korunması gibi yüce hedefler vardır. Medineli meşhur sahâbî Nu'man b. Beşîr'den nakledildiği üzere *"Helâl bellidir; haram da bellidir. İkisinin arasında ise birtakım şüpheli şeyler vardır ki insanların çoğu bunları bilmezler. Kim şüpheli şeylerden sakınırsa, dinini ve ırzını (şerefini ve namusunu) korumuş olur."*[227] diyen Nebî (s.a.s) aslında dinin korunması ile kişinin haysiyet ve itibarının korunmasını eş değer kabul etmiştir.

Bir Müslüman'ın kalbini kırıp incitmek, ona sözlü olarak hakaret etmek veya onunla alay etmek, şahsiyetine ve saygınlığına zarar veren bariz davranışlardır. Ancak kişinin şeref ve saygınlığının en derinden yaralandığı nokta, iffet ve namusunun çiğnenmesidir. Gerçekte her türlü kişilik değerlerine saldırı anlamına gelen "ırza tecavüz" ifadesinin neredeyse sadece iffetle ve cinsel hayatla ilgili manevî kişilik değerlerine saldırıyla özdeşleşmesi bu yüzdendir. Müminlerin birbirlerine hakaret etmesini manevî şahsiyete bir saldırı telakki eden Sevgili Peygamberimizin kişinin en kutsal ve dokunulamaz değeri olan iffet ve namus konusunda duyarsız kalacağı düşünülemez. Nitekim iffet, Allah Resûlü'nün, peygamberliğinin ilk yıllarından itibaren üzerinde titrediği bir haslettir. Mesela, Ca'fer b. Ebû Tâlib, Habeşistan'da Kral Necâşî'nin karşısına geçip Allah Resûlü'nden bahsederken onun ne kadar iffetli bir kişiliğe sahip olduğuna ve iffetli kadınlara iftira etmeyi yasakladığına vurgu yapmıştır.[228] Yine aynı yıllarda Mekkeli müşriklerden Ebû Süfyân, Şam'da bulunduğu bir sırada İslâm Peygamberi'nin emir ve yasaklarını soran Bizans Kralı Herakliyus'a, onun (s.a.s) Müslümanlara "iffetli olmayı emrettiğini" de zikretmiştir.[229]

Allah Resûlü'nün, daha peygamberliğinin ilk günlerinden itibaren duyarlılık gösterdiği "iffet", insanın namusunu ve saygınlığını ifade eden "ırz" mefhumunu tamamlayan vazgeçilmez bir erdemdir. "Nefsin doymak bilmeyen istek ve arzularına karşı direnme, insanlık onurunu zedeleyecek çirkinliklerden uzak durma, arı ve duru kalabilme" erdemi olan iffet, daha çok kişinin kendi itibarını korumayı esas alan bir haslettir. İffetli olmak demek, Allah'ın yasakladığı, akl-ı selim sahibi insanlarca ayıp ve çirkin görülen, toplumsal sağduyu tarafından da reddedilen tavırlardan kaçınmak demektir. Şu halde Kur'an'da ifade edildiği gibi, muhtaç oldukları halde iffetlerinden dolayı ihtiyaçlarını gizleyerek başkalarına el avuç açmayanların[230] tavrı iffetli bir tavır olabileceği gibi, varlıklı, güzel bir

kadının gayrimeşru birliktelik teklifini ‘Allah’tan korkarım’ diyerek reddeden kimsenin[231] tutumu da iffetli oluşun iyi bir örneğidir. Kadın ve erkeğin şeref ve haysiyetini koruması bakımından son derece önemli olan bu iffetli tavır, kişinin hem kendine karşı olan saygısını, hem de aile ve toplum içindeki itibarını doğrudan etkilemektedir. Kur’an’ın, namuslu ve iffetli kadınlara zina iftirasında bulunup yeterli delil sunamayanlara maddî müeyyide yanında, sosyal itibarlarını derinden sarsacak bir ceza olarak “ömür boyu şahitliklerinin reddedilmesi” hükmünü de getirmesi[232], iffet ve namusun dokunulmazlığına verdiği önemi göstermektedir. Aynı şekilde Peygamber Efendimizin de *“hiçbir şeyden habersiz iffetli mümin kadınlara zina iftirasında bulunmayı”* “Allah’a şirk koşmak ve adam öldürmek” gibi büyük ve helâk edici günahlarla birlikte zikretmesi[233] bu noktadaki hassasiyetini göstermektedir.

Hem kadın hem de erkeğin iffet ve namusunu her türlü tehlikeye karşı koruyacak en etkili kalkan hiç kuşkusuz huzurlu bir ailedir. Nitekim Kur’an, evlenme imkânını bulamayanların iffetlerini korumalarını isterken[234], iffetli kalabilmede evlilik hayatının önemine işaret etmektedir. Allah Resûlü de ashâbının gençlerine hitaben *“Evlenme imkânı bulanınız evlensin. Çünkü evlenmek, gözü haramdan çevirmek ve iffeti korumak için en iyi yoldur…”*[235] buyururken, aile hayatının bireyin öz saygısını ve toplumsal saygınlığını koruyan yönüne işaret etmiştir. Bir toplumun geleceğe güvenle bakabilmesi, öncelikle evlenme çağına gelmiş genç kuşakların bir yuva kurarak meşru birlikteliklere özendirilmesine bağlıdır. Zira aile, dünden bugüne insanoğlunun neslini devam ettirebilmesi ve medenî bir yaşantı sürdürebilmesi için meşru kılınmış en eski ve en köklü ocaktır. Ne var ki, günümüzde sıkça rastlanan evlilik dışı birliktelikler ve “cinsel özgürlük” adı altında yaygınlık kazanmaya başlayan “kuralsız yaşamalar” hem bireyin, hem ailenin hem de toplumun saygınlığını zedelemekte, evlilik kurumunun çöküşünü hızlandırırken, onurlu nesillerin varlığını da tehdit etmektedir.

Durum böyle olunca neslin devamının en temel güvencesi olan ailenin korunması büyük önem arz etmektedir. Bu öneme binaen Hz. Peygamber (s.a.s) nesebin karışmasına neden olan ve çoğu fuhşu ve zinayı andıran Câhiliye Dönemi evliliklerini yasaklamış, bir kadının sadece bir erkekle evlenebileceği esasını getirmiştir.[236] İnsanlığın son peygamberi gelmeden önce, insan için zül telakki edilebilecek evlilik dışı ilişkiler oldukça yaygındı. Aslında zina ve fuhşun yaygınlık kazanmasının temelinde

insanların, kendilerinin ve başkalarının saygınlığını yok saymaları yatıyordu. Dolayısıyla Kur'an'da çirkin bir eylem olarak ifade edilen zinanın yasaklanması[237], her şeyden önce hem birey olarak kadın ve erkeğin hem de ailenin saygınlığına zarar veren bir hastalığa karşı alınmış ilâhî bir tedbirdir. Cinsel arzu ve istekleri zorlayan, iradenin gücünü zafiyete uğratan ve kötülüklere sevk eden yolların kapatılması da bu bağlamda alınan tedbirlerdendir: *"(Resûlüm!) Mümin erkeklere söyle: Gözlerini (harama bakmaktan) sakınsınlar, iffetlerini de korusunlar! Çünkü bu, kendileri için daha temiz bir davranıştır... Mümin kadınlara da söyle: Gözlerini (harama bakmaktan) korusunlar; namus ve iffetlerini esirgesinler. Görünen kısımları müstesna olmak üzere, ziynetlerini teşhir etmesinler."*[238] Ayrıca *"Dünya hayatının geçici menfaatlerini elde etmek için, namuslu kalmak istedikleri halde cariyelerinizi fuhşa zorlamayın."*[239] buyuran Yüce Allah, müminin, kendisi ve ailesi yanında, hizmetinde ve maiyetinde olanların da iffet ve haysiyetinden sorumlu olduğunu belirtmektedir.

İnsanın namus ve haysiyeti, en az canı ve malı kadar değerlidir. Kişinin iffetine dil uzatılması, namusunun çiğnenmesi, hayatta yaşayabileceği en sarsıcı darbelerden, en ağır saldırılardan biridir. İffet, böyle bir saldırıya karşı insanı koruyabilecek en değerli erdemdir. Hem erkek hem de kadın açısından fuhuş ve zina kadar büyük bir iffetsizlik örneği yoktur. Resûlullah (s.a.s), bu kötü örneği sergileyenlerin âhiretteki durumlarının âdeta canlı bir tasvirini sunmaktadır: Enes'in aktardığına göre Hz. Peygamber (s.a.s) Miraç gecesi, Cebrail ile birlikte semaya yükselirken *"bakıra dönüşmüş tırnaklarıyla yüzlerini ve göğüslerini tırmalayan"* insanlar görür ve Cebrail'e bunların kim olduğunu sorar. Vahiy meleği şu cevabı verir: *"Bunlar, insanların etlerini yiyen (arkalarından konuşan koğucular) ve namuslarına göz dikenlerdir."*[240]

Resûl-i Ekrem (s.a.s), aileyi ve nesilleri tehdit eden zina ve hayâsızlığa karşı ashâbını ısrarla uyarmıştır. Bir gün huzuruna genç bir sahâbî gelmişti. Sıkıntılı bir hâli vardı. Sonunda "Ey Allah'ın elçisi, zina etmeme müsaade et." diye dertlendi. Orada bulunanlar, gencin bu isteği karşısında öfkelendiler. Bazıları onu azarlarken, bazıları da müdahale etmek için üzerine yürüdüler. Allah Resûlü (s.a.s) onların aksine, engin şefkatiyle önce susup genci dinledi ve, *"Sen"* dedi, *"annenle zina edilmesini ister misin?"* Genç, "Anam babam sana feda olsun, ey Allah'ın Elçisi! Elbette istemem." diye karşılık verdi. Hz. Peygamber (s.a.s), sırasıyla kızını, halasını,

teyzesini ve kız kardeşini de hatırlatarak, hiç kimsenin kendisi ve yakınlarıyla zina edilmesine rıza göstermeyeceğini bu gence anlattı. Sonra elini ona dokunarak *“Allah’ım, bu gencin günahlarını bağışla, kalbini temizle ve iffetini koru!”* diye dua etti. Bu genç sahâbî, bu duadan sonra ne böyle bir istekte bulundu, ne de böyle bir işe yöneldi.[241]

Hz. Peygamber (s.a.s), iffetlerine ve ailelerinin onuruna zarar vermemeleri hususunda erkekler kadar kadınları da duyarlı olmaya çağırmıştır. Yine genç bir sahâbî olan Abdullah b. Abbâs’ın tanıklığına göre, Mekke’nin Fethi sonrasında Efendimiz (s.a.s) ashâbına hutbe okuduğu bir esnada eliyle işaret ederek ön safta yer alan erkeklerden yerlerinde kalmalarını istemiş ve arka saflarda yer alan kadınların yanına kadar giderek onlara,*“Ey Peygamber! İnanmış kadınlar, Allah’a ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, hiç yoktan yalan uydurup iftira atmamak, gayrimeşru bir çocuk dünyaya getirip onu kocasına isnat etmemek, meşru ve güzel işlerde karşı gelmemek üzere sana biat etmeye geldiklerinde onların biatlerini kabul et!”*[242] âyetini okumuştu. Sonrasında, *“Sizler bana bu konuda söz verip biat ediyor musunuz?”* diye sormuştu. İçlerinden biri çıkıp ‘Evet ey Allah’ın Elçisi, söz veriyoruz.’ diye karşılık vermiş ve neticede hanımların hepsi ona biat etmişlerdi.[243]

Kadınlarla yapılan bu sözleşmenin içeriğinde “çocukları öldürmemek ve çocuğun nesebini belirleme konusunda yalan beyanda bulunmamak’ gibi soyun bozulmasına sebep olacak eylemlerin yer alması dikkat çekicidir. Her şeyden önce saygın bir neslin yetişmesi, çocukların sağlıklı bir şekilde yetişmesine bağlıdır. Nesli korumak ve devam ettirmek ancak çocukları yaşatmak, bakımlarını üstlenmek, daha da önemlisi onlara nitelikli bir eğitim vermekle mümkün olacaktır. Zira kişinin toplum içindeki haysiyeti, ailesinin ve çocuklarının saygınlığıyla tamamlanacaktır. Bu bağlamda Peygamber Efendimiz, geleceğin değerli ve saygın bireylerini yetiştirme hususunda son derece hassasiyet göstermiş, doğduğunda çocuğa verilen ismin bile onun toplumdaki itibarını etkileyebildiğine dikkat çekmiştir: *“Siz kıyamet gününde kendi isimlerinizle ve babalarınızın isimleriyle çağrılacaksınız; öyleyse isimlerinizi güzel koyun.”*[244] Öte yandan*“Çocuklarınıza ikramda bulunun; onlara güzel bir terbiye verin.”*[245] buyuran Nebî (s.a.s), anne ve babalara, çocukları için saygın bir gelecek hazırlama yükümlülüğünü hatırlatmaktadır. Yine Allah Resûlü’nün buyurduğu gibi, bir ebeveynin çocuğuna bırakabileceği en iyi miras, güzel

bir terbiyedir.[246] Çocuğun hayata hazırlanması, ihtiyaç duyduğu insanî ve ahlâkî erdemleri kazanması, dinî ve sosyal yükümlülüklerini öğrenmesi ve ileride onları yaşaması, ancak anne babanın bu yönde harcayacağı çaba ile mümkündür.

Çocukların varlığı Kur'an'da ebeveynler için ilâhî bir "sınama vesilesi"[247] sayıldığından, onların terbiye ve eğitimlerine 'bir imtihan' ciddiyetiyle bakmak ve onları yaşadığımız çağın zararlı ve tehlikeli alışkanlıklarına karşı korumak, neslin güvenliği açısından da önemli bir sorumluluktur. Günümüzde çocuk ve gençliğe yönelik sigara, uyuşturucu, alkol, kumar ve internet bağımlılığı gibi tehditlere karşı toplumun her kademesinde etkin bir mücadelenin sürdürülmesi zorunludur. Önce aile sonra da toplum, neslin maddî bakımdan korunması kadar, manevî bakımdan da muhafazasına özen göstermelidir. Bu nedenle çocuklarımıza karşı 'ilgili' ve 'sorumlu' olmanın yanı sıra, onları 'tanıyıp anlamak' ve sağlıklı, tutarlı ilişkilerin yaşandığı bir 'çevre oluşturmak' gerekmektedir. Evlatlarımıza bir birey olarak 'saygı duymak', onların kendi saygınlıklarını kazanmalarına da önemli katkı sağlayacaktır.

---

[219] Ebû Dâvûd, Edeb, 35; İbn Mâce, Fiten, 2.
[220] İbnü'l-Esîr, *Nihâye*, III/208-209.
[221] Tirmizî, Birr ve sıla, 18.
[222] Müslim, Birr ve sıla, 32.
[223] Ebû Dâvûd, Kadâ Akdiye, 29.
[224] Hucurât, 49/10-12.
[225] Tirmizî, Birr ve Sıla, 85.
[226] İbn Mâce, Tıb, 1; Ebû Dâvûd, Menâsik, 87.
[227] Buhârî, Îmân, 39; Müslim, Müsâkât, 107.
[228] İbn Huzeyme, *Sahîh*, IV, 13; İbn İshâk, *Sîret*, s. 249.
[229] Buhârî, Tefsîr, Âl-i İmrân, 4.
[230] Bakara, 2/273.
[231] Buhârî, Zekât, 16; Müslim, Zekât, 91.
[232] Nûr, 24/4.
[233] Buhârî, Vesâyâ, 23; Ebû Dâvûd, Vesâyâ, 10.
[234] Nûr, 24/33.
[235] Buhârî, Savm, 10; Müslim, Nikâh, 3.
[236] Buhârî, Nikâh, 37.
[237] İsrâ, 17/32.

[238] Nûr, 24/30-31.
[239] Nûr, 24/33.
[240] Ebû Dâvûd, Edeb, 35.
[241] İbn Hanbel, V, 256-257.
[242] Mümtehine, 60/12.
[243] Buhârî, Tefsîr Mümtehine 3.
[244] Ebû Dâvûd, Edeb, 61.
[245] İbn Mâce, Edeb, 3.
[246] Tirmizî, Birr ve Sıla, 33.
[247] Teğâbün, 64/15.

Eşler Arası Özel Hayat:
Hürmet ve Mahremiyet

Amellerin niyetlere göre değer kazanacağını ifade eder Fahr-i Kâinat Efendimiz. [248] ***İnsan, niyetinin karşılığını alır. Sadece yapıp ettikleri değil, onların arkasında yatan niyetler de Allah karşısında önemlidir. O kadar ki, kişinin kendisini ve eşini haramdan koruyarak helâl yoldan tatmin olma amacıyla cinsel münasebette bulunması bile ecir ve sevap sebebi olur. Nitekim Peygamber Efendimiz "Birinizin eşiyle cinsel ilişkide bulunması bile sadakadır." buyurduğunda ashâb-ı kirâm şaşırmış ve "Ey Allah'ın Resûlü! Birimizin şehvetini tatmin etmesine de mi mükâfat var?" diye sormuşlardır. Allah Resûlü, "Peki, şehvetini haramla tatmin etmiş olsaydı, bundan dolayı ona günah var mıydı?" diye soruya soruyla karşılık vermiş, onlar da "Evet!" demişlerdir. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem, "İşte bunun gibi, ihtiyacını helâl yolla giderdiğinde de onun için bir mükâfat vardır!"*** [249] ***buyurmuştur.***

Demek ki, eşler arasındaki özel hayat, aynı zamanda bir sadaka yani sadakattir. Aslında bu ilişki, eşlerin hem Allah'a hem de birbirlerine olan sadakatlerinin bariz bir göstergesidir. Zira yaratılışlarının gereği olan bu tabiî ihtiyaçlarını sadece Allah'ın kendilerine helâl kıldığı ölçüler içerisinde giderirler. Ve aralarında var olan "ağır bir sözleşme" [250] ***niteliğindeki nikâh bağı sebebiyle, birbirlerine sadakat gösterirler. Helâl çerçevede birbirlerini tatmin ve teskin ederler ve asla biri diğerini aldatmaz. Bu nedenle de Rahmet Elçisi'nin ifade ettiği gibi, özel hayatlarını dahi ecir ve sevap vesilesine dönüştürebilirler.***

İnsanı en mükemmel surette yaratan Allah, onun maddî ve manevî her türlü ihtiyacını karşılayacak vasıtaları da var etmiştir. Bu ihtiyaçlardan birisi de cinselliktir. İnsanlarda cinsellik tabiî ve fıtrî bir gereksinimdir. Çünkü insanoğlunun çoğalması ve neslini devam ettirmesi ancak böyle bir ihtiyaç ile mümkündür. Fakat bu gereksinim belli kurallara bağlanarak helâl yoldan karşılanmalıdır. Bu tabiî ihtiyacın evlilik yoluyla giderilmesi sevap vesilesi

sayılırken, haram yollardan giderilmesi demek olan zina ise, İslâm'da büyük günahlardan sayılmış ve yasaklanmıştır.[251]

İslâm'da evlilik, insan fıtratının bu tabii gereksinimini karşılayan meşru bir yol olarak görülmüş ve karı koca birbirlerini tamamlayan iki unsur olarak kabul edilmiştir. Nitekim Yüce Allah'ın eşlerden söz ederken, *"Onlar size örtüdürler, siz de onlara örtüsünüz."*[252] buyurması, bunun açık bir ifadesidir. Allah Teâlâ, evliliği bir taraftan kendi varlığının bir göstergesi, diğer taraftan da eşler arası huzur ve saadetin kaynağı olarak sunmaktadır: *"Size kendi cinsinizden, yanlarında huzur ve mutluluk bulabileceğiniz eşler yaratması ve aranıza sevgi ve şefkat duyguları yerleştirmesi, O'nun delillerinden biridir."*[253] Yüce Yaratıcı, birbirlerine karşı eşlere önceden tahmin edemeyecekleri kadar ilgi, sevgi, şefkat, istek ve arzu vermektedir. Kadın ve erkeğe verilen bu huzur ve sükûnet arzusu, onları birlikte bir yuva kurmaya sevk etmektedir.

Eşler arası ilişki ve özel hayat, asla hafife alınmaması gereken bir konudur. Düzgün yürüyen bir evlilik için, eşlerin bedensel, ruhsal ve duygusal doyuma ulaşmaları açısından sağlıklı bir cinsel hayat son derece önemlidir. Bundan dolayıdır ki Allah Resûlü (s.a.s), eşler arası cinsel ilişki hakkında -erkek olsun kadın olsun- kendisine sorulan çok özel soruları cevaplamaktan asla geri durmamıştır. O, hanım sahâbîlerden gelen cinsellikle ilgili soruları da hanımları aracılığıyla yanıtlamıştır.

Eşler arası cinsel ilişkinin de belli bir âdâbı vardır. Bu ilişki, eşlerin birbirlerine yalnızca biyolojik ve fiziksel teması demek değildir. Her şeyden önce bu, nefsin teskin ve terbiye edilmesinin en etkili yöntemlerinden biridir. İşte Allah Resûlü, Müslüman'ın ibadet hayatını da etkileyecek olan bu özel hayat ile ilgili olarak bazı tavsiyelerde bulunmuştur.

Söz konusu özel hayatın âdâbı arasında eşlerin birbirine karşı güzel görünmesi, süslenmesi başta gelmektedir. Resûl-i Ekrem, imkân ve ortama göre, eşlerin kıyafet seçiminde dikkatli davranmalarını ve dışarıda olduğu gibi ev içinde de bakımlı ve temiz olmalarını istemiştir. Bu bağlamda eşlerin, güzel koku ve kına gibi kişisel bakım ürünleri kullanmalarını onaylamıştır.[254] Ümmetinin pejmürde olmamasını, saç ve sakalına bakmasını[255], gözlerine sürme çekmesini[256], ağız sağlığı dâhil[257] her türlü beden ve elbise temizliğine dikkat etmesini istemiştir.[258]

Âişe annemiz, Allah Resûlü'ne güzel koku sürdüğünü ve onun da hanımlarını bu şekilde ziyaret ettiğini anlatır.[259] Bunun, eşlerin özel hayatı

açısından ne denli önemli olduğunun farkında olan Allah Resûlü (s.a.s), kızı Hz. Fâtıma'yı Hz. Ali ile evlendirdiğinde mehrin bir kısmı ile güzel koku almasını istemişti.[260] Konunun hassasiyetini bilen ve hanımı için süslenmekten hoşlandığını, hanımının da kendisi için süslenmesini sevdiğini belirten İbn Abbâs (r.a) konu ile ilgili olarak, erkeklerin ve kadınların birbirlerine karşı hak ve yükümlülükleri olduğunu bildiren ayeti[261] okurdu.[262] Ancak söz konusu süslenmenin eşlerin birbirlerine karşı sorumluluğu olduğunu düşünen Efendimiz, eşi dışında yabancı erkekler için süslenip dışarı çıkan kadını, kıyamet günü karanlıklar içinde ışıksız kalmış (kimseye) benzetmiştir.[263]

Eşlerin dikkat etmesi gereken önemli bir nezaket kuralı da, ilişki öncesinde kendi aralarında sohbet ederek duygusal olarak birlikteliğe hazırlanmalarıdır. Hatta *"Kadınlarınız sizin tarlanızdır. O hâlde tarlanıza nasıl dilerseniz öyle yaklaşın. Kendiniz için önceden (uygun davranışlarla) hazırlık yapın!"*[264] âyetinin son kısmını, cinsel ilişki öncesinde gerekli hazırlığın yapılması şeklinde anlayanlar vardır. Nitekim Allah Resûlü, eşler arasındaki şakalaşmanın, mücamele ve latifeleşmenin karşılıklı muhabbeti ve ünsiyeti artırdığına işaret etmiştir.[265] Sevgili Peygamberimiz eşine yakınlık göstermeyi, onunla keyifli vakit geçirmeyi boşa harcanmış bir zaman olarak değerlendirmemiş, aksine, *"Kişinin atını eğitmesi, hanımıyla hoşça vakit geçirmesi ve yayı ile ok atması boş işlerden değildir."*[266] buyurmuştur.

Böylece cinsel birleşmeye hazır olan eşler, her önemli ve anlamlı işin başında yaptıkları gibi, ilişkiye başlamadan önce de besmele çeker ve dua ederek şeytanın şerrinden Allah'a sığınırlar. Nitekim Resûlullah (s.a.s), *"Bir kimse eşiyle cinsel ilişkiye girmek istediği zaman, 'Bismillâh (Allah'ın adıyla), Allah'ım! Şeytanı bizden uzaklaştır ve şeytanı bize vereceğin çocuktan da uzaklaştır.' der ve bu ilişkide onlara bir çocuk takdir edilirse, şeytan o çocuğa zarar veremez."*[267] buyurmuştur.

Eşlerin özel hayatlarındaki cinsel ilişkinin şekli konusunda genel anlamda bir serbestlik söz konusudur. Yahudiler, eşiyle değişik şekillerde cinsel ilişkiye girme sonucu doğacak çocuğun gözünün şaşı olacağını iddia ederlermiş. Bu sebeple Hicret'ten sonra Yahudilere komşu olan Medineli hanımlarla evlenen Mekkeliler arasında bu konuda problem çıkmış, bunun üzerine Cenâb-ı Hak, *"Kadınlarınız sizin tarlanızdır. O hâlde tarlanıza nasıl dilerseniz öyle yaklaşın"*[268] âyetini indirmiştir.[269] Bu âyetle Allah,

Yahudilerin iddialarının yanlış olduğunu ortaya koyarak, kişinin hanımıyla normal yoldan olmak koşuluyla her konumda ilişkisinin caiz olduğunu bildirmiştir.

Ancak Allah Resûlü (s.a.s), bir erkeğin eşine ters yoldan yaklaşmasını, yani anal ilişkiyi şiddetle yasaklamış ve bunun laneti gerektiren bir davranış olduğunu belirtmiştir.[270]

Eşler arasındaki cinsel ilişki, küçük çocuklar da dâhil kimsenin göremeyeceği ve sesleri duyamayacağı bir mahremiyet içerisinde olmalıdır.[271] Eşlerin birbirlerinin vücutlarını görmeleri tabii bir durumdur.[272] Halk arasında yaygın olarak bilinen; cinsel ilişkide eşin edep yerini görmekle ilgili görüş ve rivayetler[273] ya çok zayıf ya da uydurmadır.[274] Cinsel temas esnasında eşlerin üstlerine bir şeyler örtmeleri tavsiye edilmiştir.[275]

Eşler arası özel hayatta gizlilik esastır. Peygamber (s.a.s), *“Kişinin eşiyle birlikte olduktan sonra onun sırrını ifşa etmesi, kıyamet gününde Allah katında (sorumluluğu) en büyük olan emanetlerdendir.”*[276] buyurur ve hanımı ile cinsî münasebette bulunduktan sonra aralarında geçenleri anlatan erkeği, *“Allah katında insanların en kötülerinden biri”* olarak niteler.[277] Eşin sırlarının ifşa edilmesi her şeyden evvel edebe aykırıdır, iffetsizliktir, onu günahkâr nefislere karşı tehlikeye atmaktır. Aynı durum kadın için de söz konusudur. Nitekim birçok konuda kadın sahâbîlerin sözcülüğünü yapan Esma bnt. Yezîd isimli sahâbî[278] Allah Resûlü’nün, cinsel hayatları açığa vuran konuşmaları yasakladığını ve şöyle buyurduğunu nakleder: *“Cinsel hayatlarını açığa vurarak konuşan kimseler, sanki insanlar kendilerini izlerken ilişkiye giren erkek ve dişi şeytan gibidir.”*[279]

Cinsel ilişkinin zamanı eşlerin arzu ve isteklerine bırakılmıştır. Cinsel ilişkide ideal olan, eşlerin birlikte tatmin olmalarıdır. Bu açıdan kişi, kendisi kadar eşini de dikkate almalı ve sırf kendisini düşünerek eşini ilişkiye zorlamamalıdır.[280] Cinsel ilişki, sadece bazı durumlarda ve hanımların özel hâllerinde yasaklanmıştır. Söz gelimi, oruçlu, ihramlı ve itikâfta iken[281]; hanımların hayız ve loğusalık hâllerinde cinsel ilişkiye izin verilmemiştir.[282]

Hayızlı ya da loğusa olan hanımın cinsel ilişki dışında eşiyle fiziksel temasta bulunmasında bir sakınca yoktur.[283] Bazı rivayetlerde hayızlı hanımla cinsî münasebette bulunmaktan ve kadına ters yoldan yaklaşmaktan çok ağır bir şekilde sakındırılmıştır.[284] Temizlik ve sağlık açısından sakıncalı olan böyle bir ilişkinin men edildiği ve hoş

karşılanmadığı kesindir. Peygamber Efendimiz, özel hâlindeki hanımıyla cinsel ilişki yasağını ihlal edenin ceza olarak bir dinar (4,25 gr. altın) veya yarım dinar sadaka vermesinin uygun olacağını söylemiştir.[285]

Özürlü olup kanaması kesilmeyen bir hanımla cinsî ilişkiye girilemeyeceği görüşünde olan âlimler bulunmakla birlikte[286], özürlünün her türlü ibadetini yapabildiği gibi, cinsel ilişkide bulunmasında bir sakınca görmeyenler de vardır.[287]

Allah Resûlü (s.a.s), bebeğe zarar verir kaygısı ile emziren kadınla cinsel münasebeti yasaklamak istemiş, hatta ilk önce çocuk emziren kadınla cinsel münasebeti, "çocukları gizlice öldürme" olarak açıklamıştır.[288] Ancak Rum ve İranlıların çocuklarının bundan zarar görmediğini öğrenince kanaatini değiştirmiş ve böyle bir sınırlamadan vazgeçmiştir.[289]

Cinsî münasebette bulunduktan sonra eşler için en uygun olanı banyo yapmaları, yok eğer yıkanmayı geciktirecekler, bir şeyler yiyecekler ya da uyuyacaklarsa, edep yerlerini yıkayıp abdest almalarıdır.[290] Nitekim Sevgili Peygamberimiz cinsî münasebette bulunduktan sonra bazen gusledip öyle uyur, bazen de boy abdesti almaksızın edep yerlerini yıkayarak abdest alır ve öyle yatardı.[291] Peygamberimiz karı kocanın, tekrar cinsel ilişkiye girmek istediklerinde iki ilişki arasında namaz abdesti gibi abdest almalarını tavsiye etmiştir.[292]

Cinsî münasebette kocanın dışarı boşalmasına "azil" adı verilmektedir. Allah Resûlü bu doğum kontrol yönteminin mutlaka gebeliğe engel olduğu şeklindeki Yahudi inancına karşı çıkmıştır. Zira Allah'ın bir çocuğu yaratmayı istemesi hâlinde kimse buna engel olamayacaktır.[293] Genç sahâbîlerden Câbir b. Abdullah, Resûlullah (s.a.s) zamanında ve Kur'an inmekteyken azil yaptıklarını belirtir. Azli yasaklayan herhangi bir âyet inmediği gibi, haberi olmasına rağmen Allah Resûlü (s.a.s) de bunu yasaklamamıştır.[294] Nitekim azlin hükmünü soran birine Peygamberimiz, *"Bunu yapmanızda bir sakınca yoktur. Çünkü Allah Teâlâ'nın var olmasını ezelde takdir ettiği her canlı muhakkak doğacaktır."*[295] buyurmuştur. Her meniden çocuk olmadığı gibi, Allah'ın yaratmak istediği bir çocuğun doğmasını da hiçbir şey engelleyemezdi.[296] Ancak Efendimizin, kadının izni olmadıkça azil yapılmasını yasaklamasına bakılırsa[297], ihtiyaç duymaları hâlinde eşlerin böyle bir doğum kontrolü yöntemine birlikte karar vermeleri daha uygun olacaktır.

Cinsellik kadar özel bir birlikteliği paylaşmak, birbirine hürmet göstermeyi gerektirir. Kişinin, kendisini böylesine mahrem bir konuda yalnız bırakmadığı için eşine minnettar olması lazımdır. Eşinin de insan olduğunu unutmamalı, kimi zaman eksiklikleri hoş görmelidir. Her türlü maddî hediyenin ötesinde ruhu ve bedeni ile yanı başında olan eşinin bu ikramına değer vermelidir. Zorlayıp inciterek, gücendirip utandırarak devam eden bir özel hayatın, insanı mutlu ve verimli kılması mümkün değildir. İki insan arasındaki ilişkinin olabildiğince yakınlaştığı bu beraberlikte kul hakkının ne derece önemli olduğu hatırdan çıkarılmamalı, dolayısıyla cinsel hayat sevgi üzerine kurulmalı, karşılıklı saygıya dayanmalıdır.

---

[248] Buhârî, Bed'ü'l-vahy, 1.
[249] Müslim, Zekât, 53; İbn Hanbel, V, 169.
[250] Nisâ, 4/21.
[251] İsrâ, 17/32.
[252] Bakara, 2/187.
[253] Rûm, 30/21.
[254] Tirmizî, Nikâh, 1; Ebû Dâvûd, Tereccül, 4; Nesâî, Zînet, 64.
[255] Ebû Dâvûd, Tereccül, 3.
[256] Ebû Dâvûd, Tıb, 14; Tirmizî, Libâs, 23.
[257] Müslim, Tahâret, 42; Buhârî, Cum'a, 8.
[258] Müslim, Cum'a, 9; Buhârî, Cum'a, 12.
[259] Buhârî, Gusül, 12; Müslim, Hac, 33.
[260] İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 19.
[261] Bakara, 2/228.
[262] İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, Talâk, 272.
[263] Tirmizî, Radâ', 13.
[264] Bakara, 2/223.
[265] Buhârî, Nafakât, 12; Müslim, Radâ', 56.
[266] Nesâî, Hayl ve Sebk, 8; Ebû Dâvûd, Cihâd, 23.
[267] Müslim, Nikâh, 116; Buhârî, Bed'ü'l-halk, 11.
[268] Bakara, 2/223.
[269] Buhârî, Tefsîr, Bakara 39; Müslim, Nikâh, 117.
[270] İbn Hanbel, II, 182; Dârimî, Tahâret, 113.
[271] İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, Nikâh, 248.
[272] Ebû Dâvûd, Hammâm, 2; İbn Mâce, Nikâh, 28.

[273] Gazâli, *İhyâ*, II, 20; Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, I, 419-420.
[274] İbnü'l-Cevzî, *Mevzûât*, II, 271-272.
[275] İbn Mâce, Nikâh, 28.
[276] Müslim, Nikâh, 124.
[277] Müslim, Nikâh, 123.
[278] İbn Hacer, İsâbe, VII, 498.
[279] İbn Hanbel, VI, 457; Ebû Dâvûd, Nikâh, 48-49.
[280] Abdürrezzâk, *Musannef*, VI, 194.
[281] Bakara, 2/187, 197; Muvatta', Hac, 21.
[282] Bakara, 2/222; Abdürrezzâk, *Musannef*, I, 313; Dârimî, Tahâret, 98.
[283] Buhârî, Hayız, 5; Müslim, Hayız, 1.
[284] Ebû Dâvûd, Tıb, 21; İbn Mâce, Tahâret 122.
[285] Ebû Dâvûd, Tahâret, 105; Nesâî, Tahâret, 182.
[286] Abdürrezzâk, *Musannef*, I, 305; Dârimî, Tahâret, 86.
[287] Ebû Dâvûd, Tahâret, 118.
[288] Ebû Dâvûd, Tıb, 16; İbn Mâce, Nikâh, 61.
[289] Müslim, Nikâh, 140; Ebû Dâvûd, Tıb, 16.
[290] Müslim, Hayız, 22.
[291] Buhârî, Gusül, 27; Müslim, Hayız, 26.
[292] Müslim, Hayız, 27; Tirmizî, Tahâret, 107.
[293] Ebû Dâvûd, Nikâh, 47-48; Tirmizî, Nikâh, 39.
[294] Buhârî, Nikâh, 97; Müslim, Nikâh, 136.
[295] Müslim, Nikâh, 125; Buhârî, Nikâh, 97.
[296] Müslim, Nikâh, 133.
[297] İbn Hanbel, I, 31; İbn Mâce, Nikâh, 30.

Boşanma:
Allah’a En Sevimsiz Gelen
Helâl

Hz. Âişe validemiz, Câhiliye döneminde tıpkı nikâhta olduğu gibi talâk konusunda da kuralsız, adaletsiz, hakkaniyetsiz uygulamaların var olduğunu bizlere şöyle anlatıyor:

Boşanma ile ilgili âyetler nazil olmadan önce bir kişi karısını dilediği kadar boşuyordu. İddeti içerisinde hanımına döndüğü takdirde, o kadın onun eşi sayılırdı. Yüz kere dahi boşasa durum değişmezdi. Nihayet günün birinde bir adam karısına, “Allah’a yemin ederim, seni öyle bir boşayacağım ki benden uzaklaşıp ayrılamayacağın gibi, seni ölene kadar da karım olarak barındırmayacağım!” dedi. Kadın, “Bu nasıl olacak?” diye sorunca adam da “Seni boşayacağım, iddetin dolmak üzereyken tekrar sana döneceğim!” diye cevap verdi.

Hz. Âişe anlatmaya devam ediyor: Bu durumda olan kadınlardan biri yanıma geldi. Bir şey diyemedim. Resûlullah (s.a.s) gelince durumu ona bildirdim. O da bir şey demeden sustu. Kısa bir müddet sonra Bakara Sûresi’nin 229. âyeti indi: “(Dönüş yapılabilecek) boşama, iki defa olabilir. Üçüncüsünde evlilik ya iyilikle devam eder veya güzel bir şekilde sona erdirilir.”[298]

Hz. Âişe validemizin ifadesine göre, bundan sonra, geçmişte hanımını boşayanlar da dâhil olmak üzere, bütün Müslümanlar bu yeni hükmü uygulamaya başlamıştı.[299] ***Böylece boşanma konusunda kadına yapılan haksızlıklardan biri daha son bulmuştu.***

---

[298] Bakara, 2/229.
[299] Tirmizî, Talâk, 16.

İslâm öncesi Câhiliye dönemi, vahyin adalet ve merhamet mesajlarıyla tanışmayan bir toplumun bilhassa kadınlar konusunda haksızlıklarla dolu bir yol izlemesine çokça şahit oluyordu. Kadının insan olmakla taşıdığı öz değeri görmeyen ve dokunulmazlıklarına saygı duymayan bir zihniyet, boşanma gibi hassas bir konuda da sağduyulu davranmıyordu. İşte böyle bir haksızlığı yaşayanlardan biri olan Hazrecli Havle bnt. Sa'lebe, bir gün Resûlullah'a (s.a.s) gelerek kocasını şikâyet edecek ve Yüce Allah'a iltica edecekti.

Olay şöyle yaşanmıştı: Araplar arasında "zıhâr" denen bir âdet vardı. Bir adam karısına, "Sen bana anamın sırtı gibisin!" deyince kadın o erkeğe haram sayılır ve ebediyen kocası tarafından terk edilirdi. Tanınmış sahâbî Ubâde b. Sâmit'in kardeşi olan[300] Evs b. Sâmit de aynı zamanda amcasının kızı olan karısına kızıp bu sözü söylemişti. Karısı Havle, Hz. Peygamber'e gidip yaşlı ve geçimsiz kocasına[301] vaktiyle nice hizmetler ettiğini, ona çocuklar verdiğini, bu ihtiyarlık zamanında ise kocasının o sözü söyleyerek kendisini perişan duruma düşürdüğünü anlattı. O esnada Allah Resûlü'ne vahiy geldi ve "Tartışan kadın" anlamına gelen Mücâdile Sûresi'nin ilk dört âyeti nazil oldu:

"Kocası hakkında seninle tartışan ve Allah'a şikâyette bulunan kadının sözünü Allah işitmiştir. Allah, sizin konuşmanızı işitir. Çünkü Allah işitendir, bilendir. İçinizden zıhâr yapanların kadınları, onların anaları değildir. Onların anaları ancak kendilerini doğuran kadınlardır. Şüphesiz onlar çirkin bir laf ve yalan söylüyorlar. Kuşkusuz Allah, affedicidir, bağışlayıcıdır. Kadınlardan zıhâr ile ayrılmak isteyip de sonra söylediklerinden dönenlerin karılarıyla temas etmeden önce bir köleyi hürriyete kavuşturmaları gerekir. Size öğütlenen budur. Allah, yaptıklarınızdan haberi olandır. (Buna imkân) bulamayan kimse, hanımıyla ilişkiye girmeden önce art arda iki ay oruç tutar. Buna da gücü yetmeyen, altmış fakiri doyurur. Bu (hafifletme), Allah'a ve Resûlü'ne inanmanızdan dolayıdır. Bunlar Allah'ın hükümleridir. Kâfirler için acı bir azap vardır."[302]

Bu âyetlerde Yüce Allah, o eski geleneğin yanlış bir zandan ibaret olduğunu, böyle sözlerle kadının kocasının anası olamayacağını bildiriyordu. Ayrıca böyle bir söz söyleyene de fakirlerin lehine olmak üzere bir ceza koyuyordu. İslâm bu tür boşanma tarzını kaldırıp kefaret ödeyinceye kadar geçici olarak kadını kocasına haram kılıyor, bu şekilde

dillerin gelişigüzel boşanma lafızlarına alıştırılmaması konusunda uyarılar yapıyor ve bu konuda yeni düzenlemeler getiriyordu.

İslâm aile yapısında arzu edilen hedef, evliliğin bir ömür boyu sürmesi, karı kocanın hayatın zor şartlarına beraber göğüs germeleri, sevinç ve üzüntülerinde birbirlerine destek olmaları, güzellikleri de acıları da paylaşmaları, aile ortamını sıcak bir yuvaya dönüştürmeleridir.

Boşanma, çok hassas, sonuçları çok acı ve çoğunlukla geri dönüşü olmayan bir iştir. İki taraf için dayanılamaz bir hâl alan evlilik hayatı dışında, boşanmayı tasvip etmek oldukça zordur. Bundan olacak ki, Peygamberimiz (s.a.s), *“Yüce Allah’a en sevimsiz gelen meşru işlerden biri, boşanmadır.”*[303] buyurarak, boşanmanın ancak zorunlu durumlarda başvurulabilecek bir yöntem olduğunu belirtiyordu.

Evlilik nasıl hayatın bir gerçeği ise, boşanma da o denli gerçektir. Zira eşler arasında iyi geçimin yerini kin ve nefretin alması, karşılıklı güven sarsıcı davranışların meydana gelmesi mümkündür. Bunları gidermeye yönelik gösterilen tüm gayretlerin sonuçsuz kalması ve evliliğin çekilmez bir hâl alması, asla istenmeyen ve hoş karşılanmayan ama bir o kadar da acı bir gerçek olan boşanmaya götürür.

Yüce dinimiz, boşanmayı hoş karşılamamakla beraber hayatın bir gerçeği olarak görür. Evliliğin yürümediği, tıkandığı zamanlarda boşanma, nihai çıkış kapısıdır. Diğer dinlerin boşanma gerçeğine bakışı ise farklıdır. Hristiyan mezhepleri arasında farklı yaklaşımlar bulunmakla birlikte, ortak kanaat boşanmanın istisnai bir durum ve bir derecede yasak olmasıdır. Özellikle Katolikler, Hz. İsa’nın, “Allah’ın birleştirdiğini insan ayırmasın.”[304] sözünü zina dışında geçerli bir boşanma sebebinin olmadığı şeklinde yorumlarken, Ortodoks ve Protestanlarda daha esnek bir anlayış söz konusudur. Yahudi inancında ise belli şartlarda boşanmanın söz konusu olduğu bilinmektedir.

Aile kurumunun gittikçe yıprandığı günümüzde boşanmaların giderek arttığı bir vakıadır. Boşanmaya sebep olan hususlar arasında şunları zikretmek mümkündür: Ekonomik sorunlar, geçimsizlik, ihmal, aldatmalar, ihanetler, kısırlık, kişilik ve mizaç uyumsuzlukları, kültürel birikimlerdeki ve değer yargılarındaki (din, mezhep, inanç ve ideoloji gibi) ciddi farklılıklar, ailelerin aşırı müdahalesi, taraflardan biri ya da her ikisinin ailelerine aşırı bağımlı ve zayıf kişilikte olmaları, cinsel sorunlar, erken yaşta ve zorla evlilikler, bunama, (depresyon, şizofreni, takıntılar,

saplantılar, kıskançlık paranoyası gibi) psikiyatrik sorunlar, uyuşturucu, alkol ve kumar bağımlılığı ve eşler arasındaki yaş farkının çok fazla olması.

Konuyla ilgili pay sahibi olan her kesim kendi üzerine düşen sorumlulukları hatırlamalı ve gereğini yerine getirmelidir. Bu tablo açıkça gösteriyor ki aile bağlarındaki çözülme ve değerlerin korunmasında yaşanan aşınma, evliliklerin sağlıklı bir şekilde yürütülmesini zorlaştırmaktadır.

Bizim toplumumuzda da görülen boşanma sebeplerinden birisi, üçüncü kişi problemi yani eşlerin yakın aile çevrelerinin evliliğe müdahale etmek istemeleridir. Bu durum evliliğin dengesini bozmakta ve çiftin birbirine duyduğu saygıyı sekteye uğratmaktadır. Peygamber Efendimiz, *"Kadını kocasına karşı kışkırtan bizden değildir…"*[305] buyurarak karı kocanın arasını bozmanın, onların huzurunu kaçıracak söz ve eylemlerde bulunmanın Müslüman'a yakışmayacağını belirtmektedir.

İlke olarak boşama yetkisi erkeğe verilmekle beraber kadına da boşama yetkisi verilebilmektedir. Boşama yetkisinin kocaya verildiği açık bir şekilde Kur'an'da ifade edilmemekle birlikte, âyetlerde kocanın boşamasından söz edilerek talâkın ona isnat edildiği görülür.[306]

Hadislerde ise boşama yetkisinin nikâhı elinde bulundurana verildiği anlaşılmaktadır. Belki de bu yetkinin en açık ifadesi şu rivayette yer alır: Peygamber Efendimize bir köle gelerek, "Ey Allah'ın Resûlü! Efendim beni cariyesiyle evlendirdi, şimdi ise bizi birbirimizden ayırmak istiyor." der. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.s) minbere çıkarak şöyle buyurur: *"Ey insanlar! Size ne oluyor ki, biriniz kölesini cariyesi ile evlendiriyor, sonra aralarını ayırmak istiyor? Talâk, ancak nikâhı elinde bulundurana (kocaya) aittir."*[307]

Boşama yetkisinin esas olarak erkeğe verilmesi bu konudaki Kur'an hükmü ile[308] bağdaşan bir durumdur. Ayrıca erkeğin rızası ile veya nikahta bir ön şart olarak boşama yetkisinin hanıma verebileceği gözardı edilmemelidir. Nitekim bir gün Hz. Ebû Bekir'in torunu[309] Muhammed, gözü yaşlı bir şekilde Allah Resûlü'nün vahiy kâtibi Zeyd b. Sâbit'in yanına gelir. Zeyd bu zata, "Ne oldu, bu hâlin nedir?" diye sorar. O da, "Boşama yetkisini karıma verdim, o da benden ayrıldı!" deyince, Zeyd ona, "Seni böyle davranmaya zorlayan neydi?" diye sorar. Adam "Kader!" cevabını verir. Ardından Zeyd, "İstersen karına dön! Zira o, yalnız bir talâk (ric'î) ile boş olmuştur, senin ona dönme hakkın var." şeklinde tavsiyede bulunur.[310]

Bütün bunlardan anlaşıldığına göre, kadının boşama yetkisine sahip olabilmesi mümkündür. Kadının nikâh esnasında boşama yetkisini istemesi meşru olduğu gibi, daha sonra bunu elde etmesine de herhangi bir engel yoktur. Diğer taraftan nikâh esnasında veya sonrasında kendisine boşanma yetkisi verilmeyen kadın boşanmak isterse, üzerinde anlaştıkları bir bedeli kocasına ödemesi (muhâlea) karşılığında evlilik akdine son verebilir. Bu yola başvurmanın meşru sebebi "nüşûz" kavramıyla belirtilen eşler arasındaki aşırı geçimsizlik ve gayriahlakî tavırlardır. Evliliğin devamının mümkün olmadığı durumlarda taraflara uzlaşarak ayrılma imkânı veren bu uygulama, Kur'an'da şöyle anlatılmıştır: *"…Kadınlara verdiklerinizden (boşanma esnasında) bir şey almanız size helâl değildir. Ancak erkek ve kadın Allah'ın sınırlarını (evlilik haklarını) yerine getirememekten korkarlarsa, durum farklıdır. (Ey müminler!) Siz de karı ile kocanın Allah'ın sınırlarını hakkıyla muhafaza etmelerinden kuşkuya düşerseniz kadının (erkeğe) fidye vermesinde (mehir hakkından vazgeçmesinde) her iki taraf için de sakınca yoktur."*[311]

Bu tür boşanma örnekleri, Hz. Peygamber devrinde de görülür. Mesela (Cemile veya) Habîbe bnt. Sehl isimli Medineli bir hanım, hakkında Allah Resûlü'nün, *"Ne iyi bir adamdır!"* buyurduğu[312] Sâbit b. Kays ile evli iken, şiddetli derecede geçimsizlik yaşar[313], kocasını Hz. Peygamber'e şikâyet eder ve bundan böyle evliliklerini sürdürmelerinin mümkün olmadığını söyler.[314] Habîbe, "Yâ Resûlallah, ben onun dinini veya ahlâkını kötüleyerek ondan intikam almaya çalışmıyorum. Bilakis (evli kaldığım takdirde) onunla geçimsizlik yaşayarak nankörlük etmekten korkuyorum."[315] sözleriyle ayrılma talebinin meşru bir mazerete dayandığını da belirtir. Hz. Peygamber (s.a.s) Sâbit'i çağırıp, *"Mehrinin bir kısmını alarak onu boşa!"* buyurur. Bunun üzerine Sâbit, "Bu uygun olur mu ey Allah'ın Resûlü?" diye sorunca, Resûl-i Ekrem, *"Evet"* cevabını verir. Sâbit, "Ben ona mehir olarak iki bahçe vermiştim ve şu anda bunlar onun elinde bulunuyor." deyince, Peygamberimiz, *"Onları al ve eşini boşa."* buyurur. O da öyle yapar.[316]

Ancak bedel üzere anlaşarak boşanmanın (muhâlea) gerek kadın gerekse erkek tarafından menfaat aracı olarak kullanılması dinimizce meşru görülmemiştir. *"…verdiğiniz bir şeyi geri almak için onlara (kadınlara) baskı kurmayın."*[317] âyeti gereği erkeğin, kendi boşadığı takdirde ödemek zorunda olduğu mehirden kurtulabilmesi için kadını muhâleaya zorlaması

helâl değildir. Aynı şekilde kadının meşru ve somut bir sebep yokken boşanmaya kalkışması da Peygamberimiz tarafından tasvip edilmemiştir. Nitekim o (s.a.s) şöyle buyurmuştur: *“Herhangi bir kadın, geçerli bir sebebi olmaksızın kocasından boşanma talep ederse, cennetin kokusu ona haram olur!”*[318]

Boşanmanın Kur’an ve sünnete uygun olarak gerçekleşmesi önem arz etmekte olup bu konudaki emir ve tavsiyeler Kur’an’da ve hadis kitaplarında yer almaktadır.

Boşama, Allah ve Resûlü’nün bildirdiği zamanlamaya göre gerçekleşmelidir. *“Ey Peygamber! Kadınları boşayacağınızda onlar için belirlenmiş iddeti gözetecek şekilde boşayın…”*[319] âyetinde kadınların temizlik hâlinde ve kendileriyle cinsel ilişkiye girilmeksizin boşanmaları istenmektedir. Temizlik döneminde ilişkiye girdikten sonra boşamak, kadının hamile kalması ve sonrasında pişmanlık duyulması ihtimalini gündeme getirdiği için yasaklanmıştır.[320] Ayrıca ilişkinin mümkün olduğu temizlik döneminde eşler, aralarındaki yakınlık ve duygusal etkileşimi daha sağlıklı bir şekilde gözden geçirebileceklerdir.

Hz. Ömer’in oğlu Abdullah, karısını hayızlı iken boşamıştı. Bunun üzerine babası Ömer b. el-Hattâb bu durumu Peygamberimize sormuş ve Peygamberimiz şöyle cevap vermiştir: *“Ona söyle, karısına dönsün. Sonra hayzından temizlenip tekrar bir hayız daha görüp sonra tekrar temizleninceye kadar (nikâhı altında) tutsun. Bundan sonra isterse tutar, isterse cinsel ilişkiye girmeden önce boşar. İşte Yüce Allah’ın, kadınların içinde boşanmasını emrettiği iddet dönemi budur.”*[321] Diğer bir rivayette, *“…Kadın temizlendiği vakit, ya onunla cinsel ilişkiye girmeden boşasın yahut nikâhında tutsun!”* ifadesi geçmektedir.[322]

Abdullah b. Mes’ûd ise sünnete uygun boşanmayı şöyle ifade ediyor: *“Sünnete uygun talâk, kişinin hanımını temiz iken ve cinsel ilişkide bulunmaksızın bir talâk ile boşamasıdır. Kadın tekrar hayız olup temizlenince ikinci talâkı verir. Tekrar hayız görüp temizlenince de tekrar üçüncü talâkı verir. Sonra da kadın iddet süresini bekler.”*[323] Böylece boşanma uzun bir zamana yayılarak eşlerin tekrar tekrar düşünmeleri sağlanır. Karı koca daha sağlıklı düşünme imkânı bulacak, hatalarını görebilecek ve kendilerini sorgulama fırsatını yakalayabileceklerdir.

“(Dönüş yapılabilecek) boşama iki defadır. Sonrası, ya iyilikle geçinmek, ya da güzellikle bırakmaktır.”[324] âyeti gereği, boşama bir defada değil

aşama aşama gerçekleşmelidir. Allah Resûlü, önüne getirilen ihtilaflı boşamalarda bu esasa göre hüküm vermiştir. Ashâbdan Rükâne b. Abdi Yezîd, bir gün hanımını bir seferde üç talâkla boşamış fakat bu yaptığına çok üzülmüştü.[325] Ardından bu durumu Hz. Peygamber'e (s.a.s) bildirmiş ve "Vallahi bir talâktan fazlasına niyet etmedim." demişti. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.s), *"Bir talâktan fazlasına niyet etmediğine dair Allah'a yemin ediyorsun, öyle mi?"* diye sormuştu. Rükâne de, "Evet, vallahi bir talâktan fazlasına niyet etmedim." diye yeminini tekrarlayınca, Resûlullah (s.a.s) Rükâne'ye karısını geri göndermişti. Daha sonra Rükâne hanımını Hz. Ömer zamanında ikinci defa, Hz. Osman zamanında ise üçüncü defa boşadı.[326]

Resûlullah, Rükâne'nin yaptığı gibi bir seferde üç talâk ile boşamayı uygun görmemiştir. Nitekim bir erkeğin karısını üç talâkla bir seferde boşadığı haber verilince Resûlullah (s.a.s) öfkeyle ayağa kalkmış ve *"Ben aranızda iken Allah'ın Kitabı'yla mı oynuyorsunuz!"*[327] buyurmuştur. Hz. Peygamber'den sonra bir seferde üç talâk ile boşayıp bunu tek talak yerine saymak yaygınlaşınca, Hz. Ömer bu hakkın kötüye kullanıldığı gerekçesiyle tedbir almıştır. Peygamberimizin amcasının oğlu Abdullah b. Abbâs, konuyla ilgili değişikliği şöyle anlatmaktadır: "Resûlullah (s.a.s) ile Ebû Bekir devrinde ve Ömer'in halifeliğinin ilk yıllarında bir adam karısıyla cinsel münasebette bulunmadan (bir defada) üç talâkla boşarsa, bu talâkı bir talâk sayarlardı. Fakat Ömer halk arasında bu uygulamanın çoğaldığını ve uzun bir zaman sürecinde yapılması gerekeni aceleye getirdiklerini görünce, onların aleyhine olarak (bu şekilde verilen üç talâkın) üçünü de geçerli kıldı."[328]

Öte yandan boşamanın geçerli sayılabilmesi için, boşayan kişinin o esnada aklî melekelerinin tam, iradesinin hür olması gerekmektedir. Hadislerde aklî dengesi yerinde olmayanın[329], öfkesinden dolayı dengesini kaybeden kimselerin[330] talâkının geçersiz olduğu zikredilir. İbn Abbâs'ın görüşüne göre ise zor kullanılarak boşayan kişi ile sarhoşun talâkı da geçerli değildir.[331]

Allah Teâlâ, boşanmış kadının bir başkasıyla evlenmeden önce kocasıyla irtibatının tamamen kesilmesi amacıyla beklemesi gereken belli bir zaman (iddet) belirlemiştir. *"Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç ay hâli (hayız veya temizlik müddeti) beklerler."*[332] âyeti gereğince âdet gören hanımın iddeti kendi hayız dönemine göre hesaplanır. Âdetinden kesilmiş ve hamile

kadının iddeti hakkında da, *“Kadınlarınızdan âdetten kesilmiş olanlarla, henüz âdet görmeyenler hususunda tereddüt ederseniz, onların bekleme süresi üç aydır. Hamile olanların bekleme süresi ise, doğum yapmalarıyla sona erer.”*[333] buyrulmuştur. Hamile olan kadının doğum yapması durumunda iddeti biter. Nitekim Sübey’a bnt. Hârise isimli hanım, kocasının vefatından yaklaşık yirmi gün sonra doğum yaptı. Sonra lohusalık hâlinden çıkınca evlenme tekliflerini almaya hazırlandı. Onun bu durumu kınandı ve Peygamberimize (s.a.s) de anlatıldı. Bunun üzerine Allah Resûlü, *“Eğer isterse evlenebilir. Çünkü iddet süresi bitmiştir.”*[334] buyurdu.

İddetin hikmeti, ilk planda kadının önceki kocasından hamile olup olmadığının anlaşılması içindir, fakat bundan ibaret değildir. Hayızdan kesilmiş olanlar için de iddet süresi belirlenmesi, bunun sadece hamileliğin tespitine yönelik olmadığının bir göstergesidir. İddet, boşanan eşlere yeniden bir araya gelmeleri için düşünme fırsatıdır. Bu yüzden iddet bekleyen kadına evlilik teklifi yapılması da yasaklanmıştır.[335]

Kadınların iddet süresince evlerinden dışarı atılmamaları gerekir. Allah, bu konuda şu hükmü belirler: *“Apaçık bir hayâsızlık yapmaları hâli dışında, onları evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmasınlar!”*[336] Kocalarının evlerinde oturmaları ve onlardan nafaka almaları, iddet bekleyen kadınların haklarındandır. Birinci boşamadan sonra kadının boşandığı eşinin evinde oturması, aralarındaki bağ tamamen kopmadan evlilik birliğine geri dönmeleri için imkân tanıması yönüyle kadının sorumluluğu olarak da görülür.[337] İddet süresince kadını ihtiyaçlarından mahrum ederek köşeye sıkıştırmayı yasaklayan âyetler, onun için nafaka hakkını da öngörür. Özellikle iddet bekleyen hamile kadınlar hakkında, *“Eğer hamile iseler doğum yapıncaya kadar nafakalarını verin.”*[338] hükmü yer alır. Konuyla ilgili âyet-i kerimelerde sıkça tekrar edilen güzellikle çözüme kavuşturma[339] emri gereğince eşler, aralarındaki bağın kopma noktasına geldiği aşamada bile diyalog kapılarını kapatmamalıdır. Nafaka gibi ihtilaflı konularda istişare yoluyla ve birbirlerinin hakkını kısıtlamadan çözüm yoluna ulaşmalıdırlar.[340]

Boşanma, sonuçları itibariyle çok ciddi bir iş olduğu için bu kararın birçok aşamada düşünülerek verilmesi gerekir. Karı koca mükemmeliyetçi beklentiler içerisine girmek yerine birbirinin güzel yönlerini görerek hayatlarını devam ettirmeye çalışmalıdır. Yüce Mevlâ, bazen insanın

hoşlanmadığı bir huyun kendisi için bir hayır vesilesi olabileceğini şöyle vurgulamıştır: *"Hanımlarınızla güzel bir şekilde geçinin. Kendilerinden hoşlanmadıysanız, bilin ki, sizin hoşlanmadığınız bir şeyde Allah, birçok hayırlar takdir etmiş olabilir."*[341] Peygamber Efendimiz de *"Mümin, mümin hanımına karşı kötü duygular beslemesin; çünkü onun bazı huylarından hoşlanmasa da diğer huylarından hoşlanabilir."*[342] buyurarak eşlerin mümkün olduğu kadarıyla geçinmelerini, birbirlerinin iyi yönlerini görmeye gayret göstermelerini tavsiye etmiştir.

Eşler arasında yaşanan sorunlar karşısında boşanma durumu, en son çare olarak düşünülmelidir. Eşler problemlerini uygun bir üslupla tartışarak serinkanlı bir şekilde değerlendirmeli, görüş birliğine varamadıkları konularda en azından uzlaşma cihetine gitmelidirler. Allah Teâlâ, müminlere bu yönde tavsiyede bulunmaktadır: *"Eğer bir kadın, kocasının kendisine kötü davranmasından yahut yüz çevirmesinden endişe ederse, uzlaşarak aralarını düzeltmelerinde ikisine de bir günah yoktur. Uzlaşmak daha hayırlıdır. Nefisler ise kıskançlığa ve bencil tutkulara hazır (elverişli) kılınmıştır."*[343]

Boşanmalar, sadece boşanan eşleri değil, öncelikle istikbalimizi emanet edeceğimiz çocuklarımızı olumsuz etkiler ve onları hiç de hak etmedikleri bir ortama mahkûm eder. Boşanma, çocuğun gelişiminde en önemli faktör olan aileye son vermesi sebebiyle özellikle çocuklar üzerinde hayat boyu etkilerini sürdüren bir olaydır. Anne babadan kopuk bir hayata mahkûm olan çocuklar derinden yaralanmakta ve etkilenmektedir. Boşanmanın en ağır yükünü onlar çekmektedirler. Şüphesiz bir çocuk fiziksel ve psikolojik gelişimini en güzel şekilde ailesinin içinde tamamlar. O, hem annenin hem de babanın ilgisine, sevgisine, şefkatine muhtaçtır. Parçalanmış aile çocuklarında genellikle uyum ve davranış sorunları ortaya çıkabilmekte, bazen eğitimleri yarım kalmakta, kimi zaman sokağa ve suç ortamına itilmekte ve kötü alışkanlıklara yönelme gibi durumlar yaşanabilmektedir. Neticede fert ve toplum, problemli bireylerle karşı karşıya kalabilmektedir.

Eşler, boşanmanın dinimizde hoş karşılanmadığı bilinciyle evliliklerini karşılıklı anlayış ve hoşgörü içerisinde, sevgi ve saygı temeline dayalı olarak devam ettirme gayretinde olmalıdırlar. Öncelikle kendilerine ve çocuklarına, sonra da çevrelerine mutlu bir aile yuvası örneği sunmalıdırlar. Boşanma hem hukukî hem psikolojik hem de sosyal bir süreçtir. Kuşkusuz, boşanma, psiko-sosyal ve ekonomik boyutlarıyla eş ve çocukların yaşamlarını kökten değiştirecektir. Bu nedenle bu süreçte eş ve çocukların

hayatlarının nasıl ve ne kadar olumsuz etkileneceği, eşlerin bu aşamada yapacakları iş birliğine ve yapıcı yaklaşımlara bağlıdır.

Eşlerin kendi aralarında çözemediği anlaşmazlıklar evlilik birliğini sarsacak duruma geldiği zaman, hakem yöntemine başvurmak faydalı olacaktır. Eşler arasında meydana gelecek şiddetli geçimsizlik ve kötü muamele durumunda nasıl davranılması gerektiği konusunda Allah şöyle yol gösteriyor: *"Eğer karı ile kocanın aralarının açılmasından korkarsanız, o vakit kendilerine erkeğin ailesinden bir hakem, kadının ailesinden bir hakem gönderin. İki taraf (arayı) düzeltmek isterlerse, Allah da onları uzlaştırır."*[344] Âyette geçen hakemleri kimin tayin edeceği ihtilaflı olmakla birlikte, burada önemli olan iyi niyetle çözüm arayışında bulunulmasıdır. Böyle bir yola başvurulmasının amacı, eşler arasındaki geçimsizliklerin boşanmaya vardırılmadan çözülmesidir. Kadın ve erkek tarafından seçilecek iki hakem araya girerek çözüm yolu bulmaya çalışır. Hakemler aile büyüklerinden olabildiği gibi, tarafları iyi tanıyan dostlardan da seçilebilir. Barıştırma yolunu denerler ve iki tarafa da nasihat ederler. Eşler çözüm taraftarı iseler, hakemlerin katkısı ve Allah'ın yardımı ile sıkıntılar bir şekilde çözülebilir. Böylece eşlerin konuşup anlaşarak çözemedikleri konuları hakemler belli bir uzlaşma noktasına getirebilirler.

Eşler arasındaki anlaşmazlıklar çözümsüzlük noktasına vardığı takdirde başvurulacak çıkış yolu boşanmaktır. Zira yaşanan zoraki evlilikler, zaman zaman gayrimeşru ilişkiler, cinayetler vb. çok daha kötü sonuçlar doğurabilmektedir. *"…(kadınlarınızı) ya güzellikle tutunuz ya da onlardan uygun biçimde ayrılınız… Kim Allah'a saygısızlıktan sakınırsa O, kendisine bir çıkış yolu gösterir."*[345] âyet-i kerimesi gereği bir arada yaşama imkânı kalmayan iki insan birbirini yıpratmadan yollarını ayırmalıdır. Zira aralarındaki nikâh bağı ağır bir sözdür ve sona erdiğinde dahi taraflara sorumluluklar yüklemektedir: *"Yüklerle mehir vermiş olsanız dahi hiçbir şeyi geri almayın. Siz onu, iftira ederek ve apaçık günah işleyerek mi geri alacaksınız? Birbirinizin mahremi olduktan ve eşleriniz sizden apaçık sapasağlam bir taahhüt aldıktan sonra onu geri mi alacaksınız?"*[346] Bu âyet-i kerime, boşanma aşamasına gelen eşlerin birbirlerine karşı olumsuz duygular besleseler dahi ahlâkî ve malî yükümlülüklerini yerine getirmekten kaçınamayacaklarını açıkça bildirmektedir. Ayrılma eşiğine gelen eşler yeni hayatlarında karşılaşacakları maddî sıkıntıları düşünerek karşı tarafa haksızlık etmemelidir. Yüce kitabımızda buyrulduğu üzere,

“Karı koca ayrılırlarsa Allah bol rızkından onların ihtiyaçlarını giderir.”[347] ve onları, *“hiç ummadıkları yerden rızıklandırır.”*[348]

Boşanma sonrası ortaya çıkan mehir, nafaka, çocukların bakımı gibi malî yükümlülükler bir arada değerlendirildiğinde, boşanmanın hukukî ve sosyal boyutlarının ne denli önemli olduğu görülecektir. Bu bakımdan Allah Teâlâ’nın boşanan eşlere bir öğüdü de boşanma esnasında şahit tutulmasıdır. *“…(boşanırken) içinizden iki âdil kimseyi şahit tutun. Şahitliği Allah için dosdoğru yapın.”*[349] Böylelikle sonradan ortaya çıkabilecek ihtilaflar baştan önlenebilecektir.

Boşanmayla yollarını ayıran çiftler artık eş değilse de din kardeşidir ve aralarındaki hukuk devam etmektedir. *“Birbirinize karşı erdemli davranmayı da unutmayın. Şüphesiz ki Allah, yaptıklarınızı hakkıyla görendir.”*[350] ilâhî buyruğu gereğince gerek boşanırken, gerekse sonrasında birbirlerini ve çocuklarını mağdur etmemeye, boşanmayı düşmanlık vesilesi kılmamaya özen göstermeleri zaruridir. Eşlerin boşandıktan sonra birbirlerinin özel hayatına karışmaya hukuki ve ahlâki bakımdan hakkı olmadığı gibi, dinî açıdan da böyle bir yetki söz konusu olamaz. Bilhassa erkeğin eski eşi üzerinde hâlâ söz sahibi olduğuna inanması, Cahiliye döneminden kalan ilkel bir zihniyeti temsil etmektedir. Zor kullanarak ve taşkınlık yaparak eski eşinin bir başkası ile evlenmesine engel olmaya çalışan kimse, Allah Teâlâ’nın ikazıyla karşı karşıya kalacaktır: *“Kadınları boşadığınız ve onlar da bekleme sürelerini bitirdikleri zaman, aralarında aklın ve dinin gereklerine uygun olarak güzellikle anlaştıkları takdirde, başka eşlerle (yeniden) evlenmelerine engel olmayın. Bununla içinizden Allah’a ve ahiret gününe iman edenlere öğüt verilmektedir. Bu, sizin için daha hayırlı ve daha temizdir. Allah bilir, siz bilmezsiniz.”*[351]

Boşanma aşamaları boyunca gereken hassasiyetler gösterilmiş, hukuka ve ahlâka uygun hareket edilmişse, her iki taraf da en az zararla evliliği sonlandırmış olur. Böyle bir durumda hem bireysel hem de toplumsal anlamda boşanmanın sarsıntılarını atlatmak ve hayatı dengede tutmak daha mümkün olacaktır. Evliliklerini sürdüremeyen ve yollarını ayırmak zorunda kalan eşler için Cenab-ı Hakk’ın tesellisi ise dikkat çekicidir: *“Eğer (eşler) birbirinden ayrılırsa Allah, bol nimetinden her birini zenginleştirir (diğerine muhtaç olmaktan kurtarır). Allah’ın lütfu geniş, hikmeti büyüktür.”*[352]

---

[300] Ebû Dâvûd, Talâk, 16-17.
[301] İbn Hanbel, VI, 410.
[302] Mücâdele, 58/1-4; İbn Mâce, Talâk, 25.
[303] Ebû Dâvûd, Talâk, 3; İbn Mâce, Talâk, 1.
[304] *Kitab-ı Mukaddes*, Matta, 19/6.
[305] Ebû Dâvûd, Talâk, 1; İbn Hanbel, V, 353.
[306] Bakara, 2/230, 232, 237; Ahzâb, 33/49.
[307] İbn Mâce, Talâk, 31; Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, VII, 588.
[308] Nisâ, 4/34.
[309] Aynî, *Umdetü'l-kârî*, XVII, 266.
[310] Muvatta', Talâk, 4; Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, VII, 552.
[311] Bakara, 2/229.
[312] Tirmizî, Menâkıb, 32.
[313] Ebû Dâvûd, Talâk, 17-18.
[314] Ebû Dâvûd, Talâk, 17-18.
[315] Buhârî, Talâk, 12.
[316] Ebû Dâvûd, Talâk, 17-18.
[317] Nisâ, 4/19.
[318] Ebû Dâvûd, Talâk, 17-18.
[319] Talâk, 65/1.
[320] Nevevî, Şerh ale'l-Müslim, X, 61.
[321] Ebû Dâvûd, Talâk, 4.
[322] Müslim, Talâk, 2.
[323] Nesâî, Talâk, 2.
[324] Bakara, 2/229.
[325] İbn Hanbel, I, 266.
[326] Ebû Dâvûd, Talâk, 13-14.
[327] Nesâî, Talâk, 6.
[328] Müslim, Talâk, 15; Ebû Dâvûd, Talâk, 9-10.
[329] Tirmizî, Talâk, 15.
[330] Ebû Dâvûd, Talâk, 8.
[331] Buhârî, Talâk, 11-bâb başlığı-.
[332] Bakara, 2/228.
[333] Talâk, 65/4.
[334] İbn Mâce, Talâk, 7.
[335] "İddet", DİA, XXI, 469.
[336] Talâk, 65/1.

[337] “İddet”, DİA, XXI, 469.
[338] Talâk, 65/6.
[339] Bakara, 2/231; Talâk, 65/6.
[340] Râzî, *Tefsîr*, XXX, 34.
[341] Nisâ, 4/19.
[342] Müslim, Radâ’, 61.
[343] Nisâ, 4/128.
[344] Nisâ, 4/35.
[345] Talâk, 65/2.
[346] Nisâ, 4/20-21.
[347] Nisâ, 4/130.
[348] Talâk, 65/3.
[349] Talâk, 65/2.
[350] Bakara, 2/237.
[351] Bakara 2, 232.
[352] Nisâ, 4, 130.

